

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Johan Bengtsson

Val av skiljeförfarande

- en jämförande granskning av lagen (1999:116) om
skiljeförfarande och Stockholms Handelskammarers
förenklade skiljedomsregler

Examensarbete
20 poäng

Handledare: professor Peter Westberg

Ämnesområde: Processrätt

Termin: HT 2004

Innehåll

SAMMANFATTNING	1
FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Syfte	5
1.3 Metod och material	6
1.4 Avgränsning och disposition	7
1.5 Problemformuleringar	7
2 INTRODUKTION TILL REGELVERKEN	9
2.1 Lagen (1999:116) om skiljeförfarande	9
2.2 Stockholms Handelskammars Skiljedomsinstitut och dess förenklade skiljedomsregler	10
3 FÖRUTSÄTTNINGAR	12
3.1 NJA 1990 s. 24	12
3.2 Skiljeförfarande i stället för rättegång	13
4 SKILJENÄMNDERNAS SAMMANSÄTTNING	14
4.1 Skiljenämnden i förfarande ad hoc	14
4.2 Skiljenämnden i förenklat förfarande	16
4.3 Överväganden i det aktuella fallet	17
5 NÅGOT OM SKILJENÄMNDERNAS HANDLÄGGNING	19
5.1 Skiljenämndens handläggning i förfarande ad hoc	19
5.2 Skiljenämndens handläggning i förenklat förfarande	20
5.3 Överväganden i det aktuella fallet	22

6	FÖRFARANDENAS INLEDANDE SKEDEN	24
6.1	Inledande av förfarande ad hoc	24
6.2	Inledande av förenklat förfarande	24
6.3	Käromål och svaromål i förfarande ad hoc	25
6.4	Käromål och svaromål i förenklat förfarande	28
6.5	Överväganden i det aktuella fallet	30
7	DE FÖRBEREDANDE STADIERNA	33
7.1	Förberedelsen i förfarande ad hoc	33
7.2	Förberedelsen i förenklat förfarande	36
7.3	Överväganden i det aktuella fallet	37
8	BEVISNINGEN	39
8.1	Bevisning i förfarande ad hoc	39
8.2	Bevisning i förenklat förfarande	43
8.3	Överväganden i det aktuella fallet	46
9	OBSTRUKTIONSPROBLEMATIKEN	49
9.1	Obstruktion i förfarande ad hoc	49
9.2	Obstruktion i förenklat förfarande	52
9.3	Överväganden i det aktuella fallet	53
10	SLUTFÖRHANDLINGARNA	57
10.1	Slutförhandling i förfarande ad hoc	57
10.2	Slutförhandling i förenklat förfarande	58
10.3	Överväganden i det aktuella fallet	60
11	SKILJEDOMARNA	62
11.1	Skiljedom i förfarande ad hoc	62
11.2	Skiljedom i förenklat förfarande	64
11.3	Överväganden i det aktuella fallet	65
12	AVSLUTANDE KOMMENTARER OCH SLUTSATSER	68

BILAGA

STOCKHOLMS HANDELSKAMMARES SKILJEDOMSINSTITUTS
REGLER FÖR FÖRENKLAT SKILJEFÖRFARANDE **70**

KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING 82

RÄTTSFALLSFÖRTECKNING 84

Sammanfattning

Skiljedomsrätten är ett juridiskt område som kommit att bli ett allt viktigare inslag i den svenska rättskulturen. Den konfidentiella handläggningen, det snabba och effektiva förfarandet liksom möjligheten att välja skiljemän är tungt vägande skäl för parter att avtala om denna form för tvistlösning, i stället för att mötas i allmän domstol. Av stor vikt för svenska skiljeförfaranden är lagen (1999:116) om skiljeförfarande. Dess utgångspunkt är att stor avtalsfrihet ska råda och att parter således genom avtal ska kunna dra upp riktlinjerna för hur deras skiljeförfarande ska gå tillväga.

Skiljeförfarande som endast regleras av lagen brukar betecknas *ad hoc* och avser en för tillfället upprättad skiljenämnd. Det finns emellertid också *institutionella förfaranden*, där särskilda organ – exempelvis skiljedomsinstitut – medverkar. Skiljedomsinstitut tillhandahåller skiljedomsreglementen, som tvister kan handläggas utefter. Ett branschöverskridande skiljedomsinstitut av stor betydelse i Sverige finns inom Stockholms Handelskammare. Bland annat erbjuder detta skiljedomsinstitut *förenklade skiljedomsregler*, som syftar till att på kort tid och med bara en skiljeman avgöra mindre tvister. En effektiv handläggning säkerställs bland annat genom att parter får ge in ett högst begränsat antal inlagor och att muntlig förhandling bara hålls om part begär det och skiljemannen anser det erforderligt. Tilläggas bör att Stockholms Handelskammares förenklade skiljedomsregler innehåller ett särskilt reglemente, som gör det möjligt att på förhand beräkna vad förfarandet kommer att kosta. Parter kan därigenom förvissa sig om att processen inte kommer att spränga en viss budget, eftersom kostnaden är knuten till tvisteföremålets värde.

Ett förenklat skiljeförfarande enligt den skisserade modellen kan te sig mycket lockande och förefalla okomplicerat. Den summariska processen ställer dock vissa krav, för att utfallet ska bli bra: Dels är det givetvis lämpligt att tvisten inte är alltför omfattande, dels är det mycket viktigt att partsombuden är goda processförare och är väl förtrogna med hur en talan ska utformas på kort tid och på begränsat utrymme.

Det förekommer att tvister om relativt små värden är tämligen komplicerade, eller i vart fall omfattande. Det kan då bli aktuellt att på allvar överväga vilken modell för skiljeförfarande som lämpar sig bäst; förfarande *ad hoc* enligt LSF eller ett summariskt förfarande, enligt det förenklade regelverk som nu omtalas. Antingen önskar parterna slita tvisten i ett ordinärt skiljeförfarande som kan tänkas bli både tidskrävande och dyrt, eller så prioriteras snabbhet och kostnadseffektivitet och de väljer den förenklade modellen. Sistnämnda alternativ kan dock innebära att de inte får möjlighet att utföra sin talan i den utsträckning de kanske hade önskat eller behövt och att konsekvensen därav blir ett mindre gott utfall; för någon eller båda. Det samlade intrycket är att båda typerna av skiljeförfarande kan bli lämpliga och att den avgörande faktorn är respektive skiljenämnds handläggning av

tvistefrågan. Med korrekta avvägningar och en lyhördhet inför parternas egna önskemål behöver ett förfarande ad hoc inte bli alltför tidskrävande och därmed kostsamt och ett förenklat förfarande behöver inte bli alltför summariskt och rättsosäkert.

Förord

Med denna uppsats sätter jag punkt för fyra och ett halvt års juridiska studier i Lund. Nio terminer – nästan ett halvt decennium – har förflutit sedan jag för första gången satte min fot på fakulteten och den fantastiska universitetsvärlden, i den underbara staden, uppenbarade sig. När jag blickar bakåt reflekterar jag över hur fort det gick och att det inte alls känns längesedan jag som novisch gick in genom Juridicums ståtliga port och påbörjade juristutbildningen. Samtidigt inser jag att en del vatten faktiskt har runnit under broarna sedan dess. Bokhyllan vittnar om att jag har tagit mig igenom ett antal tusen sidor text, min första lagbok har fått sällskap av ytterligare några upplagor och den uppsats som nu är förfärdigad signalerar slutstation.

Jag vill passa på att tacka de personer som har stöttat och uppmuntrat mig under min utbildning. Ett särskilt omnämmande förtjänar mamma, pappa, lillebror och mormor och morfar. Stort tack riktas också till min krets av härliga vänner. Ingen nämnd, men heller ingen glömd!

Beträffande uppsatsen vill jag tacka min handledare, professor Peter Westberg, som har bistått med goda råd under arbetets gång och som för övrigt har varit en kunnig och inspirerande föreläsare under tidigare terminer.

Vessigebro i januari 2005

Johan Bengtsson

Förkortningar

HD	Högsta Domstolen
HovR	hovrätt
JT	Juridisk Tidskrift
LSF	Lagen (1999:116) om skiljeförfarande
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv
Prop.	Proposition (Regeringens)
RB	Rättegångsbalken
SOU	Statens offentliga utredningar
TR	tingsrätt

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Ett skiljeförfarande har många fördelar jämfört med en ordinär tvistemålsprocess i domstol och tycks ofta vara en idealisk väg för att lösa upp knutar, som uppstått i rättsliga relationer. Den konfidentiella handläggningen, snabbheten och effektiviteten är exempel på faktorer som talar för att en tvist bör slitas inför en skiljenämnd.

Skiljeförfaranden kan emellertid genomföras på olika sätt, beroende på vilket regelverk som tillämpas. Betydelsefull på området är naturligtvis lagen (1999:116) om skiljeförfarande (LSF), som sedan nu fem år tillbaka utgör ett viktigt fundament för skiljemannarätten. Förutom nämnda lag finns dock också andra regelverk, som går att välja i samband med skiljeavtal. Exempelvis tillhandahåller Stockholms Handelskammars Skiljedomsinstitut två uppsättningar av regler, som parter kan använda för att lösa tvistiga mellanhavanden.

Denna uppsats ska ägnas åt valet av skiljeförfarande och analysera viktiga aspekter, som bör övervägas då parter utformar en skiljeklausul. För detta ändamål ska LSF jämföras med Stockholms Handelskammars Skiljedomsinstituts förenklade skiljedomsregler. Ett omfattande regelverk för förfaranden ad hoc ska således ställas mot ett förenklat institutionellt förfarande.

1.2 Syfte

Syftet med min framställning är att belysa ett antal viktiga överväganden i samband med valet mellan de nämnda typerna av skiljeförfaranden. De skillnader som framträder vid jämförelsen av de båda regelverken hoppas jag ska kunna tjäna som viss ledning åt praktiserande jurister och andra, som önskar en överskådlig analys av förhållandet. Ämnets bredd tillåter knappast någon fullständig komparation, utan jag väljer att koncentrera mig på de delar som jag personligen anser bör ha stor vikt i sammanhanget. Det ska noteras att uppsatsen tar sin utgångspunkt i ett konkret fall, för att exemplifiera betydelsefulla avvikelser mellan regelverken. De slutsatser som dras är således inte av alltför generell karaktär, utan anknyter till förhållanden i det aktuella fallet. Det torde enligt min mening heller inte vara möjligt att på processrättens och skiljedomsrättens områden utarbeta någon sorts mall, som alltid skulle kunna användas. Poängteras bör å andra sidan också att min framställning inte är tänkt som en processuell rättsutredning för någon part, utan syftar till att ur ett helhetsperspektiv belysa relevanta skillnader mellan två modeller för skiljeförfarande.

1.3 Metod och material

Skiljedomsrätten är på sätt och vis svåröverskådlig, då förfarandets konfidentiella natur gör att skiljedomar inte blir offentliga. Någon uppsjö av avgöranden att dra slutsatser av finns följaktligen inte att tillgå. Stor vikt måste därför läggas vid doktrinen på området och de förarbeten som ligger bakom lagtextens avfattning. Traditionell juridisk metod är en vanligt förekommande term, men speglar relativt väl mitt arbets sätt.

Ett verk av stor betydelse för den svenska skiljedomsrätten, liksom för min uppsats, är Lars Heumans *Skiljemannarätt* (1999). Den insiktsfulla och djupa behandling av LSF som nämnda verk innehåller har varit en ovärderlig källa för min granskning. Likaså har Johan Kvarts och Bengt Olssons *Tvistlösning genom skiljeförfarande* (1999) varit av stor betydelse, liksom *Lagen om skiljeförfarande – en kommentar* (2000) av samma författarpar. Ett särskilt omnämmande förtjänar verket *Commercial arbitration in Sweden* (2004) av advokat Finn Madsen. I boken kommenteras såväl LSF som Stockholms Handelskammars regler och verket har varit en inspirerande källa för min uppsats. Visserligen berörs inte det förenklade regelverket, men eftersom flera stadganden är gemensamma har jag haft viss nytta av nämnda bok. Bland övriga källor noteras artiklar och debattinlägg i olika juridiska publikationer, till vilka jag hänvisar i uppsatsen.

Vad beträffar källor bestående av offentligt tryck utmärker sig Skiljedomsutredningens delbetänkande SOU 1994:81 Ny lag om skiljeförfarande samt prop. 1998/99:35 med samma namn.

Ämnet rör dock frågor som kräver åtskilliga taktiska överväganden och i denna del framträder förstas mina personliga reflektioner och den analys jag själv gör. För övrigt har praktiserade jurister med erfarenhet från det skiljedomsrättsliga området givit sin syn på olika frågor och belyst viktiga aspekter. Detta har varit av särskilt stor betydelse vid analysen av det förenklade regelverket, då detta ännu inte har blivit uttömmande kommenterat i den juridiska litteraturen.

För att ge uppsatsen en utgångspunkt har jag använt ett entreprenadrättsligt fall ur arkivet, nämligen NJA 1990 s. 24. Förhållandena där har sedan jämförts mot de båda regelverken, för att skissera överväganden som hade bort göras om tvisten skulle ha lösts utanför domstol. Möjligen skulle uppsatsen därför kunna betecknas som en processuell rättsutredning av två alternativa tvistlösningsmetoder. De civilrättsliga spörsmålen har dock lämnats åt sidan, inte minst av utrymmesskäl. Överväganden kopplade till dessa frågor har förvisso gjort att framställningen på en del ställen i vart fall snuddat vid civilrätten; dock utan någon närmare analys eller genomgång.

1.4 Avgränsning och disposition

Uppsatsen avser som nämnts att behandla valet av skiljeförfarande i den meningen att den lag som drar upp riktlinjerna för ett förfarande ad hoc ställs mot ett institutionellt förenklat förfarande. Tvistemålsprocessen i domstol ägnas inget intresse, bortsett från att den stundom kort kommenteras vid jämförelsen av uppsatsens regelfigurer. Inte heller ges Stockholms Handelskammars ordinarie skiljedomsregler något eget utrymme, då uppsatsen därmed skulle bli alltför omfattande. För övrigt skulle detta möjligen motverka framställningens önskade karaktär som kontrasterande mellan ett omfattande regelverk och ett summariskt.

Vad beträffar dispositionen inleds uppsatsen med en mycket kortfattad presentation av lagen (1999:116) om skiljeförfarande (LSF) och Stockholms Handelskammars förenklade skiljedomsregler. Därefter redogör jag för utgångspunkterna för uppsatsens rättsliga analys, varvid omständigheterna i fallet NJA 1990 s. 24 presenteras. I de följande kapitlen jämförs och analyseras sedan valda aspekter av skiljeförfarandenas upplägg. Noteras bör att genomgången av de olika aspekterna i förfarande ad hoc genomgående har fått uppta större utrymme, än de delar som behandlar det förenklade förfarandet. I de sistnämnda avsnitten består framställningen mest av ett studium av de skillnader som framträder mellan respektive regler, även om vissa allmänna karakteristika också presenteras. I slutet av varje kapitel redogör jag för överväganden som, enligt min mening, hade bort göras om aktuell tvist skulle ha lösts enligt något av de båda regelverken. Åsikter och tankar som framförts av praktiserande jurister återfinns både i de delar av kapitlen som är att betrakta som deskriptiva och i de partier där överväganden in casu görs. Tilläggas bör att såväl introduktionskapitlet 2 som kapitel 5 som behandlar vissa handläggningsfrågor i hög grad är tänkta som underlag för framställningen i sin helhet. Detta beror på att jag anser det viktigt att vissa grundläggande karakteristika klargörs innan mer detaljerade frågor behandlas. För övrigt repeteras vissa förhållanden i uppsatsen, för att bringa ytterligare klarhet i specifika delar. Det är min uppfattning att en sådan disposition bäst klarlägger ämnets valda aspekter.

1.5 Problemformuleringar

Då uppsatsen är tänkt att belysa viktiga avvikelser mellan respektive regler har jag valt att koncentrera mig på områden, där skillnaderna ter sig särskilt viktiga eller påfallande. *Skiljenämndens sammansättning* är en fråga av sådan art. Enligt LSF ska antalet skiljemän vara tre, om inte parterna avtalat om annat. Enligt de förenklade reglerna ska en tvist däremot avgöras av en ensam skiljeman. Här måste parterna överväga betydelsen av särskild kompetens hos skiljenämnden, liksom vikten av att själva kunna utse skiljemän. Då det institutionella regelverket används, ankommer utseende av skiljeman på Stockholms Handelskammars Skiljedomsinstitut.

Förfarandets gång är ett annat betydelsefullt spørsmål. Skiljetvister handläggs på olika sätt enligt de båda modellerna, vilket märks på de flesta stadier. En undersökning av förfarandet från förberedelse till skiljedom är nödvändig för att få en så heltäckande bild som möjligt av relevanta avvikelser.

Bevisningen är naturligtvis en mycket viktig del vid valet av tvistlösningsform. Härvidlag är det förenklade regelverket mycket snävt och ger till exempel inte utrymme för flertalet inlagor. Den bevisrättsliga aspekten måste också kopplas till frågorna om skiljenämndens kompetens och förfarandets gång.

Frågan om risken för *obstruktion* är viktig för det fall det finns en misstanke om att motparten kan tänkas vilja förhålla eller rentav omintetgöra ett skiljeförfarande. Likaså kan det finnas skäl att betrakta frågan ur ett processtaktiskt perspektiv, då det motsatsvis kan finnas ett intresse av att vinna tid för att kunna förbereda sin talan ytterligare eller för att avläsa motpartens processföring.

Det är angeläget att undersöka vilka egenskaper *skiljedom* har, enligt respektive modell för skiljeförfarande. Vikten av domskäl, liksom betydelsen av att skiljedom endera avkunnas på kort tid av en ensam skiljeman eller efter överläggningar i en tremannanämnd, ägnas intresse i framställningen.

2 Introduktion till regelverken

2.1 Lagen (1999:116) om skiljeförfarande

I princip innefattar LSF hela den svenska skiljemannarätten. Förutom att ange vissa grundläggande bestämmelser för själva skiljeavtalet reglerar denna lag hur ett skiljeförfarande ska gå till. Vidare preciserar lagen när en skiljedom är ogiltig och när den, efter talan av part, kan upphävas av domstol. Dessutom inrymmer lagen bestämmelser om erkännande och verkställighet av utländska skiljedomar. Avtalsfriheten är central för LSF och är naturligtvis förutsättningen för skiljeförfarandets blotta existens i rättsordningen. Acceptans för avtal mellan enskilda är en nödvändig utgångspunkt för att dispositiva tvister mellan parter genom avtal ska kunna hänskjutas till prövning av utomstående.¹

I enlighet med principen om avtalsfrihet står det parterna fritt att bestämma antalet skiljemän. Har parterna inte genom avtal fastslagit detta säger 13 § LSF att skiljemännen ska vara tre. För övrigt ger lagen parterna rätt att avtala hur skiljemännen ska utses, även om denna avtalsfrihet inte är obegränsad. Nämnas kan att klausuler som föreskriver att skiljenämnden ska utses på ett sätt som missgynnar ena parten inte godtas. Har parterna inte bestämt annat ska alltså tre skiljemän utses, av vilka parterna väljer vardera en och de två sålunda valda utser den tredje.²

Ett skiljeförfarande som endast regleras av LSF kallas vanligen *ad hoc-förfarande*. Med *ad hoc* avses en för tillfället upprättad skiljenämnd och att medverkan av exempelvis ett skiljedomsinstitut inte är nödvändig.³

Rätten att avtala om sina inbördes relationer är alltså inte oinskränkt och skiljemannarätten omfattas av vissa *rättssäkerhetsgarantier*. Den främsta av dessa garantier får kanske sägas vara möjligheten till en efterföljande domstolskontroll, men exempelvis kan allmänna avtalsrättsliga regler träda in och göra att ett skiljeavtal är att anse som oskäligt.⁴ För övrigt kan sägas att ogiltighetsreglerna i 33 § LSF anses motiverade av ett allmänt intresse och av hänsyn till tredje man och följaktligen har parterna ingen avtalsfrihet i denna del.⁵ Vidare saknar parterna rätt att på förhand avstå rätten att i behövlig omfattning utföra sin talan. Denna rätt uttrycks i 24 § 1 st. LSF. Däremot, vilket är av stor vikt för ämnet för denna uppsats, står det parterna fritt att på förhand avtala om ett *summariskt förfarande*.⁶

¹ Kvant *Tvistlösning genom skiljeförfarande* (1999) s. 16 f.

² Kvant, a.a. s. 77.

³ Heuman, *Skiljemannarätt* (1999) s. 22.

⁴ Kvant, a.a. s. 17.

⁵ SOU 1994:81 s. 256.

⁶ Heuman, a.a. s. 273.

Parterna ska själva svara för bevisningen, vilket uttrycks i 25 § LSF. Bestämmelsen speglar väl den för skiljeförfarandet viktiga principen om att parterna disponerar över tvisten.⁷

Vanligast är att ett skiljeavtal ingår i ett annat avtal och på så sätt kommit till stånd, redan innan tvist har uppstått. Det är den typen av skiljeavtal som brukar betecknas *skiljeklausul*.⁸ Det förekommer dock också att skiljeavtal, som här senare förutsätts, ingås först då en tvist av något slag är för handen.

Beträffande skiljedomskostnaderna regleras dessa i 37-42 §§ LSF. Utgångspunkten är att parterna tillsammans med skiljemännen ska komma överens om ersättningen till de sistnämnda. De kan dessutom avtala hur ersättningen ska fastställas. Har avtal om detta inte träffats ska parterna solidariskt betala skälig ersättning för skiljemännens arbete. Skiljemännen kan skapa sin egen exekutionstitel genom att i slutlig skiljedom förplikta parterna att betala ersättning till respektive skiljeman, om någon annan överenskommelse inte finns.⁹

Några av här berörda regler ska behandlas mer ingående senare i framställningen och den kortfattade redogörelsen ovan syftar enbart till att redan nu belysa viktiga aspekter.

2.2 Stockholms Handelskammares Skiljedomsinstitut och dess förenklade skiljedomregler

Stockholms Handelskammares Skiljedomsinstitut (Institutet) är ett branschövergripande institut, som etablerades 1917. Under 1920- och 1930-talen inrättades skiljedomsinstitutioner vid samtliga svenska handelskamrar, men under de senaste decennierna har verksamheten koncentrerats till Stockholm. Institutets uppgift är att i enlighet med sina regelverk biträda vid avgörande av tvister, exempelvis genom att utse skiljeman, pröva eventuella jävsinvändningar och besluta om den ersättning parterna ska betala till skiljemännen och institutet. Det är alltså viktigt att observera att Institutet inte självt avgör några tvister.¹⁰

Institutet tillhandahåller olika skiljedomsreglementen: Regler för Stockholms Handelskammares Skiljedomsinstitut, Regler för försäkrings-tvister och Regler för förenklat skiljeförfarande. Denna uppsats ska enbart behandla sistnämnda regelverk.

Det förenklade skiljeförfarandet är främst avsett för mindre tvister och syftar till en snabb och billig tvistlösning. Flera bestämmelser är

⁷ Olsson, a.a s. 110.

⁸ Kvant, a.a s. 38.

⁹ Kvant, a.a s. 138.

¹⁰ Kvant, a.a. s. 22 f.

gemensamma för de båda regelverken, men de förenklade reglerna har ett antal utmärkande särdrag. Viktigt att observera är att skiljenämnden enligt de förenklade reglerna alltid ska bestå av endast en skiljeman. Utöver käromål och svaromål får parterna avge ytterligare högst en skrift vardera i saken, inklusive bevisuppgift. För övrigt hålles muntlig förhandling endast om part begär detta och skiljemannen anser det erforderligt. Skiljedom meddelas inom tre månader och innehåller domskäl endast på begäran av part. Viktigt att notera är dessutom att arvodet till skiljemannen och Institutet fastställs i förhållande till omtvistat värde. Genom att undersöka Institutets reglemente för kostnadsberäkning går det således att i förväg beräkna hur dyrt ett skiljeförfarande enligt nämnda regler blir.¹¹ Till åtskilligt av det nu nämnda återkommer jag senare i uppsatsen.

¹¹ Se förordet till Stockholms Handelskammars Skiljedomsinstituts regler för förenklat skiljeförfarande (Bilaga).

3 Förutsättningar

3.1 NJA 1990 s. 24

I förevarande fall hade Skanska AB (Skanska) genom entreprenadavtal åtagit sig att åt Handelsbolaget Börje S & Co (Handelsbolaget) utföra renovering av två av bolagets fastigheter, belägna i Landskrona. Till säkerhet för Handelsbolagets skyldigheter mottog Skanska pantbrev i de båda fastigheterna. Avtalens allmänna del bestod av AB 72, som vid tiden var gängse standardavtal inom byggnadsbranschen. Utöver detta hade Handelsbolaget formulerat bestämmelser för att ange den tidpunkt, då ränta skulle börja löpa å de krediter som Skanska hade beviljat. Tvistefrågan som uppstod var hänförlig till denna specialutformade del och gällde tolkningen av uttrycket ”*samtliga arbeten enligt avtalet*”.

Skanska hävdade att ränta å krediterna skulle löpa från den tidpunkt då entreprenaden hade slutförts genom godkänd slutbesiktning. Handelsbolaget å andra sidan menade att även de fel och brister, som återstod att rätta till efter slutbesiktningen skulle vara åtgärdade innan ränta började löpa.

Skanska stämde Handelsbolaget vid Landskrona TR och yrkade att bolaget skulle förpliktigas att betala 637 970 kr, utgörande ränta på den del av ersättningen för entreprenaderna som avsåg index, ändrings- och tilläggsarbeten samt mervärdesskatt. Skanska yrkade vidare att TR:n skulle förklara att betalningen skulle utgå med särskild förmånsrätt i de två aktuella fastigheterna. Handelsbolaget vitsordade det yrkade beloppet som skäligt i och för sig, men bestred betalningsskyldighet.

TR:n tog fasta på bestämmelsen i AB 72 att ett godkännande av entreprenaden innebar att den ansågs avlämnad till beställaren. Därmed kunde beställaren tillgodogöra sig entreprenadens ekonomiska värde och entreprenören har rätt att utfärda slutfaktura. Standardavtalet AB 72 innehöll varken uttrycket ”samtliga arbeten” eller någon liknande formulering, men TR:n beaktade särskilt att räntebestämmelserna hade utformats av Handelsbolaget och att den tolkning Handelsbolaget förordade avvek på ett för Skanska mycket ofördelaktigt sätt från AB 72. Således godtog TR:n Skanskas uppfattning i tolkningsfrågan.

I HovR:n blev bedömningen en annan. Det konstaterades att entreprenadavtalet innehöll särbestämmelser till standardavtalet vad avsåg räntefrågan, men HovR:n fäste inte samma avseende som TR:n vid att det var Handelsbolaget, som hade föreslagit bestämmelsen. Tvärtom sattes fokus på att Skanska, ett bolag med stor erfarenhet av entreprenadavtal och med tillgång på experter på avtalsskrivning, hade godtagit ett uttryckssätt som avvek från standardavtalet. Enligt HovR:n borde Skanska ha haft all anledning att precisera innebörden av räntebestämmelserna för att kunna göra beräkningar

av de ekonomiska effekterna. Den oklarhet som präglade avtalet i denna del ansåg HovR:n således att Skanska skulle få ta konsekvenserna av. Tilläggas bör dock att HovR:n var oenig; två av fyra ledamöter anslöt sig i stället till TR:ns dom.

HD var dock enhällig. Några omständigheter som kunde ligga till grund för en partsinriktad tolkning förelåg inte, varpå innebörden av uttrycket ”samtliga arbeten” i allmänt språkbruk fick bli utgångspunkt. Tvisten rörde en del av avtalet där parterna frångått AB 72 och av den anledningen menade HD att skäl saknades för att beakta standardavtalets bestämmelse om tidpunkten för godkännandet av entreprenaden. HD undersökte om en systeminriktad metod för avtalstolkning vore lämplig för att få en sammanhängande helhet mellan de olika klausulerna i avtalet. En sådan metod borde dock innebära att man valde en annan tidpunkt än den då entreprenaden blivit godkänd vid en slutbesiktning. En särskild regel hade ju rimligen varit onödig om parterna avsett just bestämmelsen i AB 72. Till sist prövade HD om det möjligen fanns anledning att tillgripa en korrigerande, skälighetsinriktad tolkning. Klausulerna kunde visserligen anses oförmånliga för Skanska, men Skanska hade ju kunnat begränsa sina problem genom att tillse att samtliga arbeten hade utförts skyndsamt. Det sistnämnda var också vad HD slutligen tog fasta på. Räntebestämmelsernas utformning berodde på att Handelsbolaget kunde ha skäl att försäkra sig om att Skanska snabbt skulle rätta till eventuella fel. Slutsatsen som drogs i högsta instans var således att Handelsbolagets tolkningsalternativ skulle godtas. Därigenom fick den språkinriktade tolkningsmetoden företräde framför en tolkning med stöd i AB 72.

3.2 Skiljeförfarande i stället för rättegång

Den fortsatta framställningen bygger på antagandet att ovan beskrivna tvist inte kom att lösas genom en process i domstol, utan att parterna står i begrepp att avtala om någon av modellerna för skiljeförfarande. I den fingerade situationen har alltså tvisten uppstått och det skiljeförfarande som ska avtalas ska således befatta sig med spørsmålet om tolkningen av entreprenadavtalet. Framställningen bygger för övrigt på antagandet att respektive modell för skiljeförfarande tillämpas enligt sin respektive normalram. Några avtal mellan parterna om avsteg från de gängse tillvägagångssätten förutsätts inte ha träffats, men konsekvenserna av sådana berörs i viss utsträckning.

4 Skiljenämndernas sammansättning

4.1 Skiljenämnden i förfarande ad hoc

I 7 § LSF stadgas att var och en som råder över sig själv och sin egendom kan vara skiljeman. Något särskilt kompetenskrav finns alltså inte definierat i lagen. I 8 § uttrycks dock som krav att en skiljeman ska vara *opartisk*, vilket väl är en fullständig självklar utgångspunkt för ett rättssäkert förfarande. Finns det omständigheter som kan tänkas hindra en person från att vara skiljeman, ska denne enligt 9 § själv genast uppge dessa. Skulle situationen vara den, att sådana omständigheter uppkommer först sedan en person blivit utsedd till skiljeman ska han då omedelbart underrätta övriga skiljemän och parterna om detta. Naturligtvis utgör dylika omständigheter en godtagbar grund för att en skiljeman ska skiljas från sitt uppdrag.

Ett första viktigt konstaterande ligger i att vardera parten har rätt att utse varsin skiljeman i ett förfarande ad hoc, då skiljenämnden ska bestå av sammanlagt tre personer. Härmed följer fördelen att respektive part får möjlighet att kunna ”kontrollera” processen. En partsutsedd skiljeman får naturligtvis inte agera som ombud åt den part som utsett honom, men självfallet blir en av hans funktioner att tillse att denne parts talan blir korrekt behandlad och bedömd av nämnden. Detta är av stor vikt inte minst med tanke på den relativt begränsade rättsliga kontroll, som står till buds beträffande en skiljenämnds bedömning.¹² Respektive part bör absolut inte eftersträva att utse en skiljeman som är benägen att främja partens sak under alla omständigheter. Målsättningen bör i stället vara att en majoritet av skiljenämnden ger parten rätt, vilket rimligen kräver en skiljeman med såväl god sakkunskap som auktoritet. Självfallet kan även en faktor som god argumentationsförmåga vara av värde.¹³ Önskas en viss aspekt av tvisten få särskild belysning och utrymme vid avgörandet, finns det säkerligen goda skäl att själv vilja påverka skiljenämndens sammansättning genom att utse en skiljeman. En tremannanämnd lär dock inte kunna meddela skiljedom lika snabbt som en ensam skiljeman, vilket kan vara värt att notera om tidsaspekten är av stor vikt.¹⁴

Något ytterligare bör dock sägas om möjligheten att välja skiljeman, då valet av naturliga skäl bör föregås av noggranna överväganden. Självfallet kan det vara lockande och också mycket klokt att till skiljeman välja en person med viss specifik *sakkunskap*. I detta ligger såväl en trygghet som en kostnadseffektivitet, då utgifter för exempelvis eventuell sakkunnigbevis-

¹² Ang. detta resonemang se Eriksson, *Kostnad och effektivitet i skiljeförfarande: Är regler för förenklat förfarande lösningen?* JT 1995-96 s. 1154.

¹³ Heuman, a.a. s. 231.

¹⁴ Heuman, a.a. s. 227.

ning kan undvikas. Myntet har dock två sidor: I frågor som rymmer olika uppfattningar kommer kanske inte dessa skiljemäns skilda syn till uttryck förrän skiljedom meddelas. Parterna förlorar därigenom möjligheten att bemöta deras åsikter i berörda frågor och på så sätt kan kontrollen över skiljeförfarandet delvis gå förlorad. Den skisserade situationen är förstås hypotetisk, men bör ändå observeras. Läget blir nämligen en annan om skiljemännen *inte* är specialister. Då måste sakkunnigbevisning allt som oftast läggas fram och det bedömningsunderlag som skiljemännen senare grundar sitt avgörande på kan överskådas av parterna själva. För övrigt kan respektive part då bemöta sakkunnigutlåtanden innan skiljedom meddelas.¹⁵

I 20 § LSF stadgas att då skiljemännen är flera ska en av dem utses till *ordförande*. Nämnada paragraf säger vidare att om parterna eller skiljemännen inte har bestämt annat, ska ordförande utses av de andra skiljemännen eller i deras ställe tingsrätten. I första hand ankommer det således på parterna att välja ordförande. Först i den situationen att de inte har utnyttjat denna rätt, får skiljemännen själva ombesörja valet.

Vilka befogenheter som tillkommer ordföranden i ett skiljeförfarande har inte reglerats i lagen. Att denne leder förhandlingarna och har en samordnande funktion får dock anses följa av själva benämningen. Vanligtvis brukar ordföranden kalla parterna och skiljemännen till förhandlingarna samt ofta upprätta en ungefärlig tidsplan för förfarandet.¹⁶

Ofta har part eller parts ombud inga synpunkter på valet av ordförande, men frågan behöver ändå inte sällan vara känslig. En föreslagen person ter sig kanske olämplig i ena eller båda parternas ögon och oavsett skälen härför är det givetvis angeläget att ordföranden åtnjuter förtroende. Det kan därför vara eftersträvansvärt att som part vilja förvissa sig om att få säga sin mening angående ordförandevalet och då fyller den av respektive part valde skiljemannen en viktig funktion. Självfallet är inte meningen att konspirera för att få en ordförande som gagnar ens syften, utan målet för ett samråd mellan skiljemän och parter i detta avseende är att utse en lämplig person.¹⁷ De partsutsedda skiljemännen anses inte böra inhämta direkta namnförslag från parterna, men att skiljemännen framlägger förslag som sedan godtas av båda parterna möter givetvis inget hinder.¹⁸

Att välja en kvalificerad jurist med erfarenhet av skiljeförfaranden är vanligtvis klokt. En person med god orientering inom det aktuella rättsområdet har förhoppningsvis kunskap om såväl rättsregler som den affärsmässiga miljön där tvisten har uppstått. Det sistnämnda är förstås en viktig anledning till varför tvister över huvud taget hamnar i skiljenämnd och inte i allmän domstol. Många gånger är dock ordföranden domare eller

¹⁵ Kvalt, a.a. s. 84.

¹⁶ Olsson, a.a. s. 95 f.

¹⁷ Edlund, *Några praktiska synpunkter på ordförandeskapet i skiljeförfarande* JT 2003-2004 s. 666 f.

¹⁸ Heuman, a.a. s. 237.

har domarbakgrund. Ett viktigt kriterium vid ordförandevallet är dennes tillgänglighet. Om en person redan är tungt lastad med liknande uppdrag är möjligen han eller hon ett mindre klokt val, eftersom tidsutdräkten då kan tänkas bli stor.¹⁹

4.2 Skiljenämnden i förenklat förfarande

Avsikten med de förenklade skiljedomsreglerna är att erbjuda ett skiljeförfarande som syftar till en snabb och billig tvistlösning.²⁰ Redan av detta konstaterande kan vi utläsa att de kanske främsta fördelarna med endast en skiljeman är att denne löser tvisten på kort tid och till en kostnad²¹ som vanligen blir lägre än för ett förfarande ad hoc. Relationen mellan vissa parter kan exempelvis vara av sådan karaktär att en tvistig fråga snabbt måste få en lösning, för att inte orsaka affärsmässiga problem för de inblandade. I en sådan situation är det kanske rimligt att anta att de förenklade reglerna med dess enmannanämnd kommer väl till pass.

Enligt § 12 i regelverket är det Institutet som väljer skiljeman, om något annat inte har överenskommit. På detta sätt slipper parterna engagera sig i skiljenämndens konstellation, vilket kanske kan upplevas som positivt eller tidsbesparande. Det är lätt att inse att den person som blir förordnad som ensam skiljeman i ett förenklat förfarande, har en tämligen stor börda på sina axlar. Ansvar är stort och skiljemannen kan under förfarandet komma att ställas inför många svåra beslut om handläggningen, för att inte tala om den svåra uppgiften att avkunna en god skiljedom. Av § 13 framgår att den som tillfrågas om han vill åta sig uppdrag som skiljeman själv ska upplysa om förhållanden som kan minska förtroendet för hans *opartiskhet* eller *oberoende*. Får han kännedom om sådana förhållanden sedan han blivit förordnad ska han genast upplysa parterna om detta skriftligen.

Institutet för inget egentligt register över skiljemän som kan komma i fråga. I stället inhämtas regelbundet uppgifter om personer som kan tänka sig att vara skiljemän, vilket sker genom att intresserade får inge tämligen ordinära ansökningshandlingar.²² Enligt praktiker jag har varit i kontakt med, brukar Institutet utse mycket duktiga och kvalificerade jurister att verka som ensamma skiljemän. Ett påpekande som bör göras är dock att den kompetens skiljemannen har ofta är av *civilrättslig* natur och att den processuella orienteringen inte alltid är lika omfattande. Part bör därför betänka att om det uppkommer frågor som rör det praktiska förfarandet, exempelvis hur en eventuell muntlig förhandling ska organiseras, är det inte

¹⁹ Edlund, a.a. s. 667 f.

²⁰ Se förordet till Stockholms Handelskammars Skiljedomsinstitutets regler för förenklat skiljeförfarande (Bilaga).

²¹ Kostnaden går åtminstone att överblicka i förhand, med tanke på att arvodet till skiljemannen styrs av en taxa anknuten till tvistens värde. Se reglementet avseende kostnader för förenklat skiljeförfarande 1-3 §§ (Bilaga).

²² Magnusson, *The practice of the Arbitration Institute of The Stockholm Chamber of Commerce – an inside view*, Stockholm Arbitration Report 2001:2 s. 53.

säkert att skiljemannen har en riklig referensram. Detta behöver naturligtvis inte vara ett problem, men det förefaller å andra sidan naturligt att en skiljenämnd som leds av en lagfaren domare i förfarande ad hoc, har lättare att slussa rätt mellan processrättens blindskär. Detta faktum kommer att beröras senare i framställningen.

Skiljemannens goda sakkunskaper inom det område där tvisten uppstår, borgar för ett *kostnadseffektivt avgörande*. Som jag senare kommer att beröra är det till exempel inte säkert att någon omfattande sakkun- bevisning behöver presenteras, vilket kommer parterna till gagn i ekonomiskt avseende. En risk parter löper är dock att skiljemannen redan har en mycket bestämd hållning i en juridisk fråga, vilket förstås främst blir ett bekymmer för den part som förfäktar en annan mening. Den problematik som då uppstår kommer att beröras även senare i uppsatsen, i samband med behandlingen av skiljedomens innehåll.

4.3 Överväganden i det aktuella fallet

Den beskrivna entreprenadtvisten rör ett belopp om 637 970 kr och avser ränta på den del av entreprenaderna som avsåg index, ändrings- och tilläggsarbeten samt mervärdesskatt. Betraktas enbart penningssumman är tvisten inte omfattande, vilket dock inte bör tas till intäkt för att själva tvistefrågan är okomplicerad. Vad denna anbelangar består den av avtals- tolkning, vilket väl med rätta får kallas ett avancerat juridiskt spörsmål. Inte minst är så fallet här, då frågor om branschpraxis kan komma i förgrunden. Att avfärda tanken på en fullsatt skiljenämnd och ett förfarande ad hoc utan närmare analys vore, enligt mitt förmenande, mycket felaktigt.

Såväl Skanska som Handelsbolaget bör i den uppkomna situationen noga överväga betydelsen av ett brett spektrum av *kvalifikationer* i skiljenämnden. För den händelse parterna och deras ombud betraktar tvisten som komplicerad kan detta kanske tyda på att en ensam skiljeman inte har tillräckliga kunskaper och att ytterligare två personer kan tänkas behövliga. Det kan också tänkas att den skiljedom en tremannanämnd slutligen avkunnar är mer balanserad och avvägd, till följd av de överläggningar en sådan nämnd har kunnat hålla.²³ Diskussionen om skiljedomens innehåll hör dock hemma i ett senare kapitel.

I denna tvist kan det mycket väl tänkas att exempelvis advokater med god entreprenadrättslig kännedom hade blivit utmärkta skiljemän. Likaså hade specialistkompetens inom avtalsrättens område kunnat komma i fråga. Med hänsyn till vad som konstaterats ovan ska dock inte bortses från de vinster, som kan tänkas ligga i en något mindre specialiserad skiljenämnd, vilket såväl Skanska som Handelsbolaget bör beakta. Avtals tolkningen är central för tvisten och naturligtvis finns inflytelserika förfäktare för olika tolkningsmetoder. Risken att skiljeförfarandet genom en specialistnämnd

²³ Eriksson, a.a. s 1154 f.

utmynnar i en kamp mellan företrädare för skilda tolkningsskolor kan därför vara överhängande. Fullföljer vi den tanken inses att skiljemannen i ett förenklat förfarande ensam kan bli tungan på vågen och därför stundom kan vara en farlig domare. Skulle Skanska och Handelsbolaget välja att avtala om förenklat förfarande, medför det förvisso vinsten att parterna slipper engagera sig i valet av skiljeman om det ses som eftersträvansvärt. Noteras bör att skiljenämnden, oavsett förfarandemodell, måste vara opartisk: Härvidlag bör parterna alltså inte löpa någon risk oaktat vilket regelverk de väljer att tillämpa.

Avtalas om förfarande ad hoc, vill jag personligen hävda att en lagfaren domare gör sig bäst i rollen som ordförande. Resonemangen kring en sådan fråga, liksom oftast när det gäller lämplighetsavvägningar, kan dock endast baseras på spekulationer. Enligt mitt tycke skulle förefintligheten av en processuell kompetens i skiljenämnden därmed säkerställas och denna skulle med stor sannolikhet vara viktig både för förfarandet och för skiljedomens avfattning.

5 Något om skiljenämndernas handläggning

5.1 Skiljenämndens handläggning i förfarande ad hoc

Den centrala bestämmelsen för hur ett skiljeförfarande ad hoc ska gå till kan sägas vara 21 § LSF. I detta lagrum stadgas att skiljemännen ska handlägga tvisten *opartiskt, ändamålsenligt och snabbt*. Paragrafen ger också vid handen att parternas självbestämmanderätt är central och att skiljemännen som huvudregel ska iaktta vad parterna har bestämt. Hur snabbt en viss tvist kan handläggas beror dock självfallet på dess omfattning och svårighetsgrad.²⁴

I 24 § LSF regleras parternas rätt att i behövlig omfattning utföra sin talan skriftligt eller muntligt och få ta del av allt material i tvisten. Formuleringen ”i behövlig omfattning” är värd att ta fasta på. Med denna sätter lagen en gräns för exempelvis hur mycket utredning en part kan få förebbringa. Skulle förhållandet varit det motsatta och varje part därmed haft rätt att föra in hur mycket nytt processmaterial som helst, hade vägen legat öppen för allsköns förhållande aktivitet. Skiljemännen har för övrigt rätt att förelägga parterna en frist inom vilken deras talan ska vara avslutad.²⁵

24 § i LSF ger uttryck för såväl *kontradiktions-* som *kommunikationsprincipen*. Med kravet att parterna ska beredas tillfälle att i behövlig omfattning utföra sin talan följer nämligen också att de ska ges tillfälle att *bemöta* vad motparten har anfört, vilket kontradiktionsprincipen kräver.²⁶ Noteras kan dock att skiljenämnden inte är tvungen att låta part yttra sig skriftligen. Bjuds möjligheten att göra det vid en förhandling anses detta tillfyllest.²⁷ Rätten att få ta del av allt material i tvisten är å sin sida hänförlig till kommunikationsprincipen. De handlingar och annat material som rör tvisten och som tillförs skiljenämnden från ena parten, ska sålunda andra parten ges möjlighet att ta del av.²⁸ Lagen innehåller dock inget krav på delgivning, men handlingar får ändå anses böra sändas till motparten.²⁹

Både kontradiktions- och kommunikationsprincipen fyller naturligtvis viktiga rättssäkerhetsfunktioner och ett förbiseende från skiljenämnden att låta en part ta del av en inlägga eller ett skriftligt bevis ger denne förfördelade part möjlighet att få skiljedomen hävd enligt LSF 34 § 1 st. 6 p.

²⁴ Kvalt, a.a. s. 93.

²⁵ Olsson, a.a. s. 107.

²⁶ Olsson, a.a. s. 107.

²⁷ Heuman, a.a. s. 402.

²⁸ Heuman, a.a. s. 402.

²⁹ Olsson, a.a. s. 108 samt prop. 1998/99:35 s. 228.

Sistnämnda gäller dock under förutsättning att handläggningsfelet sannolikt har påverkat utgången.³⁰

I 24 § LSF regleras även rätten till *mundlig förhandling*. Part är tillförsäkrad en muntlig förhandling inför varje avgörande av en till skiljenämnden hänskjuten fråga. Huruvida en muntlig förhandling är nödvändig sett ur ett rent praktiskt perspektiv saknar betydelse – rätten till en sådan finns där likväl och finner stöd framför allt i artikel 6 i Europakonventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Däremot ligger en viktig begränsning i att rätten till muntlig förhandling gäller ”inför avgörandet av till skiljemanden hänskjuten fråga”. Därmed sägs indirekt att part inte kan begära muntlig förhandling i frågor som inte kan betecknas som huvudsaken; t.ex. processuella frågor.³¹ Även denna begränsning får antas reducera riskerna för förhållande verksamhet.³²

I allmänhet bör skiljemännen kunna begära att en muntlig förhandling påkallas inom viss tid, för att parterna inte ska anses ha avstått från en sådan. Skulle de ha kommit överens om att deras tvist ska avgöras utan muntlig förhandling binder denna överenskommelse skiljemännen. Däremot kan en part inte på förhand avstå från rätten att i behövlig omfattning utföra sin talan. Det innebär att en part i ett skiljeavtal avseende framtida tvister inte kan binda sig att vid eventuell tvist exempelvis begränsa sin talan till ett visst antal inlagor.³³ Det sistnämnda har dock ingen relevans för det aktuella fallet och frågan kan därför lämnas därhän.

I 31 § LSF anges vilka krav som ställs på en *skiljedom*. Den måste vara skriftlig och ska undertecknas av skiljemännen eller åtminstone en majoritet av dem. I skiljedomen ska dagen för dess meddelande och platsen för skiljeförfarandet anges. För övrigt ska skiljedomen genast tillställas parterna. Det är viktigt att komma ihåg att lagen enbart anger vissa minimikrav på skiljedomar. Med andra ord har partsautonomin även här en viktig ställning och det står parterna fritt att avtala om ytterligare krav på hur skiljedomen ska utformas. I LSF uppställs för övrigt inget krav på att skiljedomar ska innehålla domsmotiveringar, men enligt praxis brukar svenska skiljedomar förses med dylika.³⁴ Har parterna inte avtalat annat stadgar 30 § att den mening ska gälla som skiljenämndens, som företräds av flertalet skiljemän. Om inte någon mening uppnår majoritet ska ordförandens mening bli utslagsgivande. Slutligen bör noteras att LSF i sin nuvarande lydelse inte innehåller någon tidsfrist inom vilken skiljedom ska meddelas.

5.2 Skiljenämndens handläggning i förenklat

³⁰ SOU 1994:81 s 279 samt prop. 1998/99:35 s. 228.

³¹ Olsson, a.a. s. 107.

³² Kvart, a.a. s. 94.

³³ Olsson, a.a. s. 108.

³⁴ Kvart, a.a. s. 112.

förfarande

I det förenklade regelverket stadgas om skiljemannens handläggning i § 16. Redan i första meningen fastslås att det är skiljemannen som beslutar om förfarandet, men att han ska iaktta vad som framgår av skiljeavtalet, de förenklade skiljedomsreglerna samt beakta parternas önskemål. Vidare sägs att skiljemannen ska handlägga saken opartiskt, ändamålsenligt och snabbt och med iakttagande av sekretess. Han ska också tillse att parterna bereds tillfälle att i behövlig omfattning utföra sin talan, men i stadgandet betonas att det åligger parterna att begränsa målets omfattning.

I nämnda paragraf stadgas också följande:

*För förfarandet skall gälla följande, om inte skiljemannen av **särskilda skäl**³⁵ bestämmer annat.*

- 1. Utöver käromål och svaromål får parterna avge högst en skrift vardera i saken, inklusive bevisuppgift.*
- 2. Skrift skall vara kortfattad.*
- 3. Frist för avgivande av skrift får vara högst tio arbetsdagar.*

*Skiljemannen får förelägga part att slutligt ange sitt yrkande samt de omständigheter och bevis som åberopas. Efter det att tiden för sådant yttrande gått ut, får parten inte ändra sitt yrkande eller åberopa ny omständighet eller nytt bevis, om inte skiljemannen av **särskilda skäl**³⁶ tillåter detta.*

Av nu citerade stycke kan ett antal viktiga konstateranden göras. För det första framträder det förenklade förfarandets summariska karaktär. Handläggningen ska uppenbarligen förenklas genom att antalet inlagor minimeras, de handlingar som inges ska vara kortfattade och tidsutrymmet för ingivandet är begränsat. Däremot, vilket finns skäl att notera, innehåller regelverket en typ av säkerhetsventiler: Begreppet ”särskilda skäl” kan göra förfarandet mer omfattande och möjliggör således att en mer komplicerad tvist inte behöver pressas in i vad vi kan kalla för normalramen.

Det är tänkbart att provkartan av påståenden om att särskilda skäl föreligger kan bli ganska rik och till detta återkommer jag i kapitlet om obstruktionsproblematiken. Helt klart är emellertid att det många gånger säkert finns fullt legitima skäl att göra avsteg från den skisserade normalramen. Vilken grad av restriktivitet som då visas kommer an på skiljemannen. Med tanke på syftet att genom det förenklade förfarandet nå en snabb och billig tvistlösning är dock en rimlig utgångspunkt att stor återhållsamhet visas mot avsteg från det gängse mönstret.³⁷

³⁵ Min markering.

³⁶ Min markering.

³⁷ Angående detta förhållande se Welamson, *Förenklat skiljeförfarande*, Advokaten - Tidskrift för Sveriges Advokatsamfund 2/1996 s. 24.

Vad beträffar *muntlig förhandling* stadgas i regelverkets § 21 att sådan ska hållas endast om part begär det och skiljemannen anser det erforderligt. Det är alltså angeläget att märka att begäran från part inte är tillfyllest enligt detta regelverk; ser skiljemannen inget skäl att hålla muntlig förhandling kommer en sådan heller inte till stånd. Till detta får jag anledning att återkomma. Kravet på att skiljemannen måste anse en muntlig förhandling erforderlig för att en sådan ska hållas strider för övrigt inte mot LSF, då 24 § i nämnda lag är dispositiv.³⁸

I § 27 stadgas vad som gäller för *skiljedomen*. Denna ska innehålla uppgift om parterna och skiljemannen och vidare innehålla domslut samt kortfattat ange parternas yrkanden och grunder. Ska skiljedomen innehålla domskäl måste part begära det senast när han slutför sin talan. Visserligen finns det inget förbud mot att skiljemannen förser skiljedomen med domskäl även om part inte har begärt det, men frågan är då om han kan räkna med att Institutet förlänger den tid inom vilken skiljedom måste meddelas, eller beaktar hans självpåtagna arbete ur ersättningssynpunkt.³⁹

Enligt § 28 ska skiljedom meddelas inom tre månader efter det att målet hänskjutits till skiljemannen, men Institutet får förlänga denna tid om så anses erforderligt. Här framträder helt klart en viktig skillnad jämfört med LSF; enligt lagen är parterna oförhindrade att avtala om tid för skiljedomens meddelande men i de förenklade reglerna finns en klart definierad yttersta tidsgräns. Regelverket innehåller dock inget stadgande som hindrar parterna från att gemensamt begära *kortare* tid för skiljedomens meddelande.

5.3 Överväganden i det aktuella fallet

Vissa av de ovan i korthet presenterade handläggningsreglerna ska behandlas senare i uppsatsen, under rubriker som anknyter till dem. I denna del ska därför bara några överväganden av mer allmän karaktär sättas i fokus.

Av 21 § LSF framgår som sagt att skiljenämnden i ett förfarande ad hoc inte bara ska handlägga tvisten opartiskt utan också *ändamålsenligt* och *snabbt*. Likaså innehåller de förenklade reglerna säkerhetsventiler på olika ställen, som exempelvis erbjuder möjligheter till förlängningar av diverse tidsfrister och en mer omfattande handläggning, om tvistens karaktär så kräver.

Ett förfarande ad hoc kan alltså mycket väl avklaras på kortare tid om tvisten är av mer okomplicerad art och ett förenklat förfarande kan motsatsvis tillåtas bli mer omfattande om så skulle behövas. I den bemärkelsen fram-träder en i mitt tycke viktig likhet mellan respektive metod för skiljeförfarande: Med rätt handläggning kan en tvist få en fullgod behandling, oavsett vilka regler som tillämpas. Detta konstaterande

³⁸ Olsson, a.a. s. 107.

³⁹ Ang. detta se vidare Welamson, a.a. s. 26.

är förstås inte specifikt för det aktuella fallet, men bör som jag ser det finnas i bakgrunden inför den fortsatta analysen. Till syvende och sist kommer det naturligtvis an på respektive skiljenämnd att se till att tvisten mellan Skanska och Handelsbolaget handläggs ändamålsenligt. Med det nu sagda vill jag egentligen bara peka på den flexibilitet som, i vart fall hypotetiskt, står till buds.

6 Förfarandenas inledande skeden

6.1 Inledande av förfarande ad hoc

Ett skiljeförfarande ad hoc inleds enligt 19 § LSF när en part tar emot en begäran om skiljedom. En sådan begäran ska enligt samma paragraf vara skriftlig och innehålla: 1. en uttrycklig och villkorlös begäran om skiljedom, 2. uppgift om den fråga som omfattas av skiljeavtalet och som skiljemännen ska pröva, och 3. uppgift om partens val när parten ska utse skiljeman. Denna påkallelserregel är dispositiv och parterna kan exempelvis avtala att skiljeförfarande i stället inleds genom att begäran om skiljedom ges in till ett skiljedomsinstitut.⁴⁰

Viktigt att notera är att en dylik *påkallelse*skrift inte är direkt jämförbar med en stämningsansökan. En huvudsaklig funktion med en stämningsansökan är att ange den ram inom vilken domstolens prövning ska rymmas. Enligt 23 § LSF är det godtagbart att påkallande part först senare anger sina yrkanden och grunder. Påkallelsens främsta syfte kan således sägas vara att ange vilken tvistefråga som hänskjuts till skiljemännen.⁴¹

Inom trettio dagar från att svaranden fått del av påkallelsen måste denne utse skiljeman. Detta framgår av 14 § LSF, som vidare stadgar att om motparten låter bli att utse skiljeman inom angiven tid ska en sådan på begäran av påkallande part utses av tingsrätten. Till detta återkommer framställningen i ett senare kapitel, då obstruktionsproblematiken närmare ska behandlas.

6.2 Inledande av förenklat förfarande

Ett förfarande enligt de förenklade reglerna inleds på väsentligen samma sätt som har beskrivits ovan. Enligt § 1 i regelverket ska käranden inge påkallelsekrift till Institutet. Denna ska innehålla följande: 1. uppgift om parterna och deras ombuds namn och adresser samt telefonnummer, telefaxnummer och e-postadresser, 2. sammanfattande redogörelse för tvisten, 3. preliminär uppgift om kärandens yrkande, samt 4. kopia av det skiljeavtal eller den skiljeklausul som käranden åberopar. För övrigt ska käranden enligt § 2 betala en ansökningsavgift till Institutet, samtidigt som påkallelsekriften inges. Enligt rådande taxa utgör denna ansökningsavgift EUR 1000. Summan återbetalas inte, men utgör del av den administrativa avgiften till Institutet och frånräknas kärandens del vid erläggande av förskottsbeloppet enligt regelverkets § 10.

⁴⁰ SOU 1994:81 s. 274 och prop. 1998/99:35 s. 224.

⁴¹ Heuman, a.a. s. 314.

§ 6 i regelverket stadgar att Institutet ska översända påkallelseskraften till svaranden. Senast viss dag ska sedan svaranden inkomma med yttrande över vad käranden anför. § 7 medger att Institutet kan uppmana part att komplettera sin skrift. Sedan skriftväxling förevarit mellan parterna ska Institutet enligt § 9 utse skiljeman om parterna inte avtalat om annat. Likaså ska Institutet, om parterna inte har avtalat annorlunda, bestämma platsen för förfarandet samt fastställa förskottsbelopp i enlighet med § 10. Summan ska erläggas av parterna med hälften vardera. § 13 i det förenklade regelverket stadgar att den skiljeman Institutet utser ska vara opartisk och oberoende. Den person som tillfrågas om uppdraget måste skriftligen bekräfta att nämnda krav är uppfyllt.⁴² När skiljeman har utsetts och förskottsbetalning blivit fullgjord ska Institutet enligt § 11 hänskjuta målet till skiljemannen.

6.3 Käromål och svaromål i förfarande ad hoc

I förfarande ad hoc ankommer på skiljemännen att förelägga den påkallande parten att inom viss tid inge den första skrift som preciserar partens talan i materiellt avseende.⁴³ Av 23 § LSF framgår att parten ska ange sina yrkanden i den fråga som har uppgetts i påkallelsen och de omständigheter parten åberopar som stöd för sina yrkanden.

Den svenska civilprocessrätten utgår ofta från att yrkandet ska avspeglas direkt i domslutet. En betydande språklig omformulering i förhållande till yrkandet kan inte accepteras, med tanke på att dom inte får ges över annat eller mer än som yrkats. Med detta som bakgrund ska nu sägas att skiljemannarätten *inte* kräver att yrkandena är sådana att de kan besvaras så enkelt som genom bifall, partiellt bifall eller ogillande.⁴⁴

LSF innehåller ingen regel som ger skiljenämnden rätt att avvisa ett bristfälligt käromål, men lämpligen bedriver skiljemännen en processledning som bringar klarhet.⁴⁵ Den exakta ramen för förfarandet kan dock icke desto mindre bli fastställd senare än väntat, eller i vart fall senare än vad som framgår av yrkandena i käromålet. När motparten blir klar över vad frågan går ut på är det givetvis viktigt att denne därefter får tillräckligt med tid för att utföra sin talan.

Till skillnad från RB 42:2 innehåller inte LSF någon regel som stadgar att käromålet ska innehålla en utförlig redogörelse för de omständigheter som åberopas av påkallande part.⁴⁶ Huruvida en dylik sakframställan ska tas in i käromålet är en taktisk fråga, till vilken jag återkommer i slutet på detta kapitel.

⁴² Madsen, *Commercial Arbitration in Sweden* (2004) s. 115.

⁴³ Heuman, a.a. s. 333.

⁴⁴ Heuman, a.a. s. 336.

⁴⁵ Heuman, a.a. s. 343.

⁴⁶ Heuman, a.a. s. 338.

LSF kräver för övrigt inte att påkallande part i käromålet anger de lagrum som denne anser tillämpliga. Enligt motiven är skiljemännen inte bundna av parternas rättsliga argumentering och principen *jura novit curia* omfattar därmed skiljeförfaranden.⁴⁷ Det bör dock noteras att det på denna punkt, liksom på flertalet andra, råder stora skillnader mellan inhemska och internationella skiljetvister. En annan betydelsefull skillnad gentemot RB 42:2 är att LSF inte innehåller någon regel som kräver att yrkanden ska vara bestämda. Exempelvis kan en skiljenämnd acceptera att ett ersättningsanspråk anges senare och att utgångsläget därför inte kräver glasklara uppgifter. Visserligen kan svaranden kräva avvisning, men om så inte blir fallet saknar skiljenämnden anledning att avvisa ett obestämt yrkande eller tvinga fram en omformulering.⁴⁸

Beträffande *grunderna* som den påkallande parten anför är utgångspunkten att dessa binder skiljemännen, som således inte får gå utöver de omständigheter som framförts. I somliga situationer kan det tänkas att svårigheter uppstår då det gäller att avgränsa de omständigheter som skapar ramen för skiljemännens prövning. Det får då antas att parterna i en svensk skiljetvist rättar sig efter RB:s regler och begrepp. Detta torde i sin tur innebära att skiljemännens behörighet begränsas av de rättsfakta som käranden åberopat.⁴⁹ I komplicerade tvister bör käranden vara utförlig då han anger sina grunder, så att skiljenämnden och motparten blir klara över vad som avses.⁵⁰ De rent taktiska överväganden som kan anses behövliga i aktuellt fall ska behandlas i slutet av kapitlet.

Vid kontakt med praktiserande jurister har jag mött uppfattningen att stor tydlighet vid författandet av käromål vanligen bör eftersträvas. Som påkallande part kan det alltså vara klokt att lämna en ingående redogörelse för omständigheterna bakom tvisten. Därmed kan lättare säkerställas att skiljemännen förstår resonemanget och kanske till och med kan fatta tycke för kärandens talan.

Det finns emellertid även andra sätt att betrakta frågan om hur ett käromål lämpligen bör utformas. Enligt en annan tankegång, även den framförd av praktiserande jurister, manas till försiktighet då det gäller att formulera utförliga grunder. I situationer när käranden inte vet så mycket om svarandens inställning kan det finnas skäl att vara mer kortfattad. Då kan dock komplikationen tillstöta att svaranden inte vill avge svaromål, under förevändningen att han inte är skyldig att yttra sig förrän det finns ett komplett käromål; en invändning som kan vinna framgång om den inte är ogrundad.⁵¹

⁴⁷ SOU 1994:81 s. 177.

⁴⁸ Heuman, a.a. s. 335.

⁴⁹ Prop. 1998/99:35 s. 145.

⁵⁰ Heuman, a.a. s. 338.

⁵¹ Heuman, a.a. s. 339.

Bevisfrågorna ska visserligen beröras senare, men redan nu bör påpekas att någon omedelbarhetsprincip inte gäller i skiljeförfaranden. Det står därmed skiljemännen fritt att grunda sitt avgörande även på sådant som inte förekommer vid slutförhandlingen. Med detta förhållande i minnet måste påkallande part inse att förhastade eller rentav felaktiga uttalanden i inlagorna kan få betydelse vid bevisvärderingen.⁵²

LSF ger i 23 § 2 st. stora möjligheter för parterna att företa *taleändringar*. Kraven är att de nya yrkandena ska omfattas av skiljeavtalet och skiljemännen inte ska anse dem olämpliga att pröva med hänsyn till tidpunkten för framställandet, eller av andra omständigheter. Presumtionen anses vara att skiljemännen ska vara generösa när det gäller att tillåta nya yrkanden och åberopanden, då de håller sig inom skiljeavtalet. En viktig faktor vid bedömningen är tidsaspekten och särskilt angeläget är att obstruktionsmässiga syften motverkas.⁵³ Till det sistnämnda återkommer jag senare i framställningen.

LSF kräver inte att käranden redan i käromålet lämnar bevisuppgifter. Sett ur ett taktiskt perspektiv finns knappast heller någon anledning att göra så. Först sedan parterna positionerat sig kan käranden ha en någorlunda klar bild av hur svaranden ställer sig till saken och dessförinnan är det måhända bättre att käranden håller inne med de bevis han senare tänker använda sig av.⁵⁴ Å andra sidan kan ju tilläggas att ett sådant tillvägagångssätt är ofördelaktigt om käranden önskar ett snabbt förfarande.

Enligt 23 § 1 st. LSF ska svaranden avge *svaromål* inom den tid som skiljemännen bestämmer. Dels ska svaranden uttrycka sin inställning till den påkallande partens yrkanden, dels ange de omständigheter han åberopar till stöd för sin inställning. Svaranden måste alltså ange om han helt eller delvis bestrider kärandens yrkanden och bör vidare ange om han erkänner eller förnekar de grunder käranden har åberopat. Skulle svaranden i stor omfattning underlåta att ange sin inställning till kärandens yrkanden kan inlagan inte anses stämma överens med de krav LSF ställer på ett svaromål. I stället för att anmoda svaranden att komplettera sitt svaromål kan skiljenämnden välja att låta käranden yttra sig om hur den fortsatta handläggningen bör tillgå. En komplettering från svarandeparten behöver nämligen inte nödvändigtvis vara bättre än exempelvis ett förberedelse-sammanträde, eller rentav att nämnden låter käranden yttra sig på nytt.⁵⁵ Ett undanlidande svaromål kan nämligen vara försök till obstruktion, vilket jag återkommer till senare.

För övrigt ska svaromålet innehålla uppgifter om de motfakta som svaranden eventuellt åberopar. Svaranden kan möjligen vilja hålla inne med

⁵² Heuman, a.a. s. 339.

⁵³ Olsson, a.a. s. 104 f.

⁵⁴ Heuman, a.a. s. 339 f.

⁵⁵ Heuman, a.a. s. 353.

detta och kan i allmänhet få åberopa motfakta längre fram, i enlighet med 23 § 2 st.⁵⁶

När det gäller *erkännanden* och *medgivanden* måste skiljenämnden sannolikt tillåta svaranden att återta dessa under förfarandets gång, förutsatt att det inte sker alltför sent. Skulle svaranden medges rätt att återta ett erkännande eller medgivande då förfarandet är långt framskridet är det dock möjligt att handlingen tillmäts ett bevisvärde som blir till svarandens nackdel. Sistnämnda gäller om svaranden inte kan presentera en god motivering för sin ändrade ståndpunkt, men likväl bör en svarandepart alltid vara försiktig med att göra erkännande och medgivanden.⁵⁷

Om käromålet innehåller en utförlig sakframställan kan det naturligtvis finnas all anledning för svaranden att bemöta de uppgifter som framkommer i densamma. Därigenom kan processen förlöpa smidigare och på kortare tid. Skulle käromålet också innehålla rättsliga resonemang är det förstås också lämpligt att svaranden yttrar sig över dessa. Någon *bemötandebörda* finns inte intagen i LSF och därmed finns det inget påbud som säger att svaranden måste bemöta alla kärandens påståenden. Svaromålet behöver med andra ord inte innehålla en mängd ställningstaganden; sådana kan svaranden återkomma till senare under förfarandet. Observeras bör dock att avsaknaden av en bemötandebörda i LSF ingalunda innebär att skiljenämnden inte får tillmäta okommenterade fakta ett bevisvärde. Svaranden kan alltså skapa sig egna problem genom att i svaromålet underlåta att kommentera en viktig redogörelse från käranden.⁵⁸

Eventuella behörighetsinvändningar måste, med vissa undantag, göras redan i svaromålet men då denna framställning inte ska befatta sig med sådana frågor lämnas resonemanget därhän.

6.4 Käromål och svaromål i förenklat förfarande

Även enligt de förenklade reglerna ankommer på skiljemannen att bestämma inom vilken tid käromål ska avges, men utgångspunkten är naturligtvis den tidigare berörda 10-dagarsfristen. I normalfallet är nog påkallande part så pass väl förberedd på att utveckla sin talan att han inte inleder förfarandet genom att begära ytterligare tid för detta ändamål. Observeras bör att då målet har hänskjutits till skiljemannen föreligger redan en skrift⁵⁹ från vardera parten, bestående i påkallelseskraften och yttrandet över denna.

⁵⁶Olsson, a.a s. 104.

⁵⁷Heuman, a.a. s. 353.

⁵⁸Heuman, a.a. s. 354 f.

⁵⁹ Utöver käromål och svaromål får parterna inge högst en skrift vardera i saken, inklusive bevisuppgift. Se § 16 i Stockholms Handelskammarens Skiljedomsinstitutets regler för förenklat skiljeförfarande (Bilaga) samt under 2.2 ovan.

I regelverkets § 17 stadgas att *käromålet* ska innehålla: 1. bestämt yrkande, 2. de omständigheter som kändan åberopar till stöd för yrkandet, och 3. preliminär uppgift om den bevisning kändan önskar åberopa. I paragrafen konstateras att dessa uppgifter ju kan ha lämnats redan i påkallelsekriften och om så är fallet fordras självfallet inget nytt ingivande.

Enligt § 18 i regelverket har part möjlighet att ändra sin talan under förfarandet, enligt väsentligen samma regler som anges i LSF 23 § 2 st: Ändringen får inte leda till att talan inte omfattas av skiljeavtalet, skiljemanden får inte anse ändringen olämplig med hänsyn till tidpunkten och den olägenhet som orsakas motparten eller av övriga omständigheter. Vilken attityd skiljemanden i förenklade förfaranden visar mot taleändringar går inte att tvärsäkert yttra sig om.

I sin kommentar till LSF och Institutets regler hänvisar Madsen till LSF:s taleändringsregel då han behandlar § 22 i det ordinarie regelverket, där det alltså stadgas om ändring av talan.⁶⁰ Möjligen dras då slutsatsen att en skiljenämnd i det institutionella förfarandet antas visa en likaledes generös attityd gentemot taleändringar, som en skiljenämnd i ett förfarande ad hoc. Trots att § 22 i det ordinarie regelverket och § 17 i det förenklade har exakt samma lydelse kan dock, som jag personligen ser det, inte bortses från att en skiljemand i ett förenklat förfarande kan vara mer benägen att avvisa i vart fall *sen* taleändringar. Stöd för den uppfattningen kan enligt mitt tycke hämtas redan i utgångspunkten för det förenklade förfarandet; nämligen att ett sådant syftar till en snabb tvistlösning.⁶¹ Efter kontakt med praktiserande jurister tycker jag mig ha fått min iakttagelse bekräftad. Dessa har framhållit att det ibland kan krävas en tämligen god motivering till varför en taleändring ska godtas. Att så är fallet beror troligtvis på att skiljemanden vill eliminera risken för obstruerande åtgärder, vilket min framställning återkommer till.

Även *svaromålet* regleras i § 17 och kräver att svaranden anger:

1. svarandens inställning till kändans yrkande, 2. de omständigheter som svaranden åberopar till stöd för sin ståndpunkt, 3. eventuellt genkärsmål eller kvittningsyrkande samt de omständigheter som åberopas till stöd för detta och, 4. preliminär uppgift om den bevisning svaranden önskar åberopa.

Det är tänkbart att skiljemanden inför avgivandet av svaromål får ta del av diverse påståenden om att särskilda skäl föreligger och att den 10-dagarsfrist, som ju är den tidsmässiga utgångspunkten, måste förlängas.⁶²

⁶⁰ Madsen, a.a. s. 189.

⁶¹ Se förordet till Stockholms Handelskammars Skiljedomsinstitutets regler för förenklat skiljeförfarande (Bilaga).

⁶² Se ovan s. 20 f.

Som framgår saknar kravet att eventuellt genkärsmål eller kvittningsyrkande ska framgå redan i svaromålet motsvarighet i LSF. Likadant är fallet med kravet på preliminär uppgift om bevisning, varom mera nedan.

6.5 Överväganden i det aktuella fallet

Påkallelseförfarandena är i väsentliga delar så lika att några avgörande överväganden knappast kan göras i just den delen. Noteras bör möjligen att det förenklade förfarandet kräver att kändan erlägger en ansökningsavgift och att motparten enligt samma förfarande kommuniceras via Institutet. Huruvida detta är ett spörsmål av relevans för tvisten mellan Skanska och Handelsbolaget har enligt mitt tycke ringa betydelse för framställningen.

Vad beträffar avfattningen av kärsmål ställer respektive regelverk olika krav och i denna del anser jag däremot att viktiga iakttagelser bör göras med tanke på den aktuella tvisten. Som nämnts kräver inte LSF angivande av bestämda yrkanden, vilket ger kändan relativt stort spelrum i ett förfarande ad hoc.

När Skanskas och Handelsbolagets tvist hamnade i domstol yrkade förstnämnda part på utgivande av 637 970 kr. som ränta på den del av ersättningen som avsåg index, ändrings- och tilläggsarbeten samt mervärdesskatt. Vidare yrkades att betalningen skulle förklaras utgå med särskild förmånsrätt i två angivna och av Handelsbolaget ägda fastigheter. Då detta yrkande alltså uttrycktes i kärsmål inför allmän domstol var det följaktligen bestämt på sätt som föreskrivs i RB 42:2. I ett skiljeförfarande ad hoc hade beloppsprecisering inte krävts, utan det exakta ersättningsanspråket hade kunnat formuleras under förfarandets gång. Med detta sagt kan alltså sägas att påkallande part med rätta kan se en viss fördel i ett dylikt förfarande: Han behöver inte nödvändigtvis i sitt anspråk ange en tydlig summa redan då han utvecklar sin talan i kärsmålet.

Motsvarande vinst vad gäller yrkandeformuleringen kan dock inte göras genom att välja det förenklade förfarandet, som i § 17 uttryckligen kräver ett bestämt yrkande. Med tanke på taleändringsregeln i § 18 i det förenklade regelverket får väl antas att stadgandet om ett bestämt yrkande i kärsmålet syftar till att tidigt få en klar positionering, om än denna kan förändras senare. Kontentan vid jämförelsen mellan regelverken på denna punkt är dock, som jag ser det, att påkallande part tillåts vara mindre precis i sina yrkanden i förfarande ad hoc än i förenklat förfarande. Som påkallande part måste alltså Skanska överväga hur väl företaget kan och önskar ange det belopp som yrkas i ersättning.

Som framgått tidigare finns något olika sätt att se på frågan hur grunderna i kärsmålet i förfarande ad hoc lämpligen bör formuleras. Antingen föredrar parten en metod där bakgrundsförhållanden anges tämligen utförligt, eller så tillämpas en metod med ett mer sparsmakat angivande av grunder. Vanligtvis måste detta väl rimligen föregås av noggranna överväganden.

Enligt jurister jag varit i kontakt med kan ett tungt vägande skäl för att välja förfarande ad hoc vara de möjligheter att utforma ett mindre tydligt käromål som då står till buds. Käranden kan välja att inledningsvis formulera sig ganska korthugget och invänta motpartens ställningstaganden innan hela registret av grunder spelas ut. Skälen till en sådan hållning kan förstås vara många. Däremot anses detta förhållningssätt mindre lämpligt om tvistefrågan rör ett spörsmål som just avtalstolkning. I ett sådant fall anser de praktiker jag talat med att så många tillfällen som möjligt bör gripas för att övertyga skiljenämnden om den tolkningsmetod och det synsätt man som kärande förfäktar.

Twisten mellan Skanska och Handelsbolaget rör avtalstolkning; en fråga som kan tänkas kräva omfattande och väl underbyggd argumentation. Då vi nu ponerar att Skanska påkallar skiljeförfarande ad hoc kan det enligt mitt tycke finnas anledning att i käromålet tämligen förbehållslöst ge uttryck för bakgrunden till tvisten. En grundlig redogörelse för vilka förhandlingar och övriga kontakter som förevarit mellan parterna kan nog lämpa sig väl, liksom ett tydligt angivande av den avtalstolkningsmetod som parten anser tillämplig. I sin inlaga skulle då Skanska förespråka att uttrycket ”samtliga arbeten” tolkas i enlighet med standardavtalet AB 72 och branschpraxis och att arbetena därmed ska anses utförda då entreprenaderna blivit godkända vid slutbesiktning. Med detta skulle Skanska, som jag ser det, vinna två saker: Dels kan en tydlig – och möjligen också kraftfull – argumentation inför skiljenämnden föras på ett tidigt stadium, dels bäddas för en smidigare handläggning eftersom klarspråket säkerligen blir tidsmässigt lönsamt. Med det sistnämnda menar jag att senare inlagor, som syftar till förtydliganden och närmare förklaringar möjligen kan föregripas. Skanska bör dock notera det faktum att förhastade uttalanden *kan* få betydelse vid skiljemännens bevisvärdering och att viss eftertänksamhet nog därför är tillrådlig.

Om Skanska i stället skulle presentera sina grunder i ett förenklat förfarande, skulle jag också då rekommendera tydlighet och utförliga resonemang. I vart fall är ju utgångspunkten att ett förenklat förfarande är betydligt mer summariskt och att möjligheterna att få lämna kompletterande upplysningar i nya inlagor är starkt begränsade. Med detta som bakgrund ser jag inget taktiskt skäl för en mer återhållsam hållning, då en sådan snarare skulle kunna resultera i att möjligheterna att formulera en talan försitts.

Skanska borde kanske se en fördel i ett förfarande ad hoc om företaget vill invänta motpartens ställningstaganden innan inlagorna blir alltför utförliga. I övrigt ser jag inget skäl att välja det ena eller andra regelverket just vad gäller utformningen av grunderna.

Ett förhållande värt att ta fasta på är att det förenklade regelverket ställer krav på preliminära uppgifter om bevisningen redan i käromålet. Något motsvarande stadgande finns inte i LSF. Återigen skymtar alltså tanken att det förenklade skiljeförfarandet ska vara mer koncist redan från början. Visserligen talas i § 17 enbart om just *preliminär uppgift* om den bevisning

som önskas återopas, men likväl krävs en viss precisering. Om Skanska som påkallande part är osäker på hur Handelsbolaget ställer sig till tvisten och vilka sakförhållanden som denna motpart kommer att bestrida kan ett förfarande ad hoc te sig lockande ur nu nämnda aspekt.

Om än de förenklade reglerna ställer motsvarande krav på svaromålet; dvs. att preliminär uppgift om den bevisning som svaranden önskar återopas ska anges, är det viktigt att komma ihåg att käromålet slår an första tonen. Skanska måste alltså även här ta ställning till om rent taktiska skäl talar för det ena eller andra alternativet. Då bevisfrågorna ska ägnas intresse i ett senare kapitel stannar jag här med denna iakttagelse.

Då det gäller svaromålets avfattning måste Handelsbolaget göra ungefär motsvarande överväganden som ovan har angivits. För Handelsbolagets del blir det frågan om att argumentera för att uttrycket ”samtliga arbeten” i entreprenadavtalet ska tolkas i ljuset av allmänt språkbruk. Även Handelsbolaget har, enligt mitt synsätt, allt att vinna på att en tydlig och utförlig argumentation för denna sak förs redan från början.

Om vi antar att Skanska i ett förfarande ad hoc skulle föra ett uttömmande rättsligt resonemang redan i käromålet finns det ingen anledning till varför Handelsbolaget inte skulle bemöta denna i svaromålet. Enligt mitt sätt att se bör förhållningssättet vara detsamma om parterna i stället avtalar om förenklat förfarande: Käromålets innehåll måste rimligen bli avgörande för hur svaromålet utformas.⁶³ I ett förenklat förfarande måste även svarandeparten betänka den inskränkning detta regelverk gör avseende skriftliga inlagor. Tydlighet redan i inledningsskedet bör alltså vara att föredra.

Inför valet av skiljeförfarande bör Handelsbolaget observera 10-dagarsfristen för avgivande av skrift, som ju stadgas i § 16 i det förenklade regelverket. Kommer parterna överens om denna tvistlösningsform måste sålunda Handelsbolaget, enligt utgångspunkten, avge svaromål inom en tiodagarsperiod. Huruvida detta blir en lätt eller svår uppgift lär till stor del komma an på hur klar bolagets ståndpunkt är och hur snart en talan kan utformas. Då fråga är om avtalstolkning är det som sagt tänkbart att resonemangen måste kunna underbyggas väl för att nå framgång och det är därför inget osannolikt scenario att Handelsbolagets ombud får ansöka om utökad tidsfrist hos skiljemanden.

⁶³ Här bortser jag från de obstruerande åtgärder som en svarandepart kan välja att vidta, då ju dessa ska behandlas i ett senare kapitel.

7 De förberedande stadierna

7.1 Förberedelsen i förfarande ad hoc

LSF innehåller inga regler som säger att förberedelse ska hållas och på vilket sätt detta ska ske. Som ledstjärna finns dock 21 § som stadgar att skiljenämnden ska handlägga tvisten *ändamålsenligt*. Någon typ av förberedelse är nog vanligtvis tillrädlig, eftersom det får anses mindre lämpligt att låta en tvist avgöras direkt.⁶⁴

Det tidigare berörda stadgandet i 24 § LSF om att skiljenämnden på parts yrkande måste hålla muntlig förhandling inför varje avgörande av en till skiljenämnden hänskjuten fråga, ger ingen part rätt att framtvinga en *förberedelseförhandling*. Skälen härför är att en sådan ordning skulle kunna förhåla förfarandet.⁶⁵ Däremot, vilket bör observeras, innehåller ju 24 § också en regel som säger att parterna ska ges tillfälle att i all behövlig utsträckning utföra sin talan muntligen eller skriftligen. Skiljenämnden är därmed tvungen att hålla en förberedelseförhandling om så skulle behövas och underlåtenhet på den punkten är ett brott mot en central förfaranderegeln. Är förbiseendet att karaktärisera som allvarligt kan skiljedomen komma att upphävas på talan av part.⁶⁶

Syftet med ett förberedande stadium i skiljeförfarande ad hoc är i allt väsentligt detsamma som i en civilprocess inför allmän domstol: Parternas yrkanden och grunder ska klarläggas, liksom vilka sakförhållanden de är oense om. Det är också vanligt att aktuella rättsfrågor måste utredas på förhand och att parterna därför få ge uttryck för sina uppfattningar gällande dessa. Vidare ska konstateras vilka bevis parterna vill åberopa och vad dessa ska styrka. Skiljenämnden får under förberedelsen också anledning att ta ställning till om utredning från någon expert behöver inhämtas och hur handläggningen ska gå till på avgörandestadiet.⁶⁷

Klarläggandet av parternas yrkanden, grunder och invändningar är av stor vikt då skiljemännen, som tidigare nämnts, i regel inte får gå utöver de ramar som därmed uppdras.⁶⁸ Om en förberedelseförhandling hålls och det vid denna muntligen görs preciseringar eller ändringar i vad parterna tidigare anfört i inlagor är det därför av stor vikt att dessa tas upp skriftligen. Om det sker i protokollet över förhandlingen kan det förstås finnas anledning att parterna får godkänna dess avfattning.⁶⁹

⁶⁴ Heuman, a.a. s. 381.

⁶⁵ Prop. 1998/99:35 s. 112.

⁶⁶ Heuman, a.a. s. 400.

⁶⁷ Heuman, a.a. s. 383.

⁶⁸ Prop. 1998/99:35 s. 145 och ovan s. 25 f.

⁶⁹ Heuman, a.a. s. 387.

Som jag tidigare har berört är det möjligt att parterna av taktiska skäl valt att utforma sin talan på ett mer eller mindre fullständigt sätt. Kanske avger svaranden ett bristfälligt eller diffust svaromål för att förhålla förfarandet, eller så anser kanske kändanden att det för hans del ligger en fördel i att inte ange utförliga grunder i käromålet. Oavsett om någon eller båda parterna tidigare har uttryckt sig otydligt är det angeläget att skiljenämnden på förberedelsestadiet bringar klarhet i tveksamheter. En muntlig förhandling kan då fylla en viktig funktion.⁷⁰

Det är angeläget att skiljenämnden under förberedelsestadiet klarlägger tvistens bakgrundsförhållanden. Visserligen kan såväl käromål som svaromål ha varit uttömmande i den delen, men hålls en muntlig förhandling kan det ändå vara klokt att båda parter mer ingående presenterar vad som förevarit mellan dem. Med andra ord måste skiljenämnden efterforska de faktiska omständigheterna bakom tvisten, för att få en så fullständig bild av läget som möjligt.⁷¹

Part bör visa försiktighet både när det gäller att vitsorda och att förneka olika fakta på förberedelsestadiet. Att återta ett erkännande under den senare slutförhandlingen kan komma att påverka bevisvärderingen negativt ur den partens synpunkt. Likadant är fallet med ett blankt förnekande av något som motparten anför, om parten som förnekar inte kan presentera någon motbevisning eller åtminstone kan ange *varför* en viss omständighet förnekas. Skiljenämnden kan nämligen få uppfattningen att parten inte kan redovisa de korrekta förhållandena och att denne i stället vill få tid att överväga hur han lämpligen bör förhålla sig till motpartens påståenden. Det är således, annorlunda uttryckt, lika viktigt att överväga sina göranden och låtanden på det förberedande stadiet, som i den slutliga delen av skiljeförfarandet.⁷²

Ytterligare ett par viktiga - och för förberedelsen relevanta - konstateranden angående parternas bevisuppgifter ska göras. Syftet med en parts bevisuppgifter är i första hand att motparten ska veta vilken motbevisning som ska läggas fram och om eventuellt korsförhör ska genomföras. Bevistemat måste anges tydligt för att klarhet ska bringas. Icke desto mindre kan taktiska skäl göra att en part anger bevisteman diffust och skiljenämnden bör i en sådan situation vara oförhindrad att begära preciseringar.⁷³ Att en part får möjlighet att överblicka motpartens bevisning och att bemöta densamma är ju en rättssäkerhetsfråga och förberedelsestadiet omfattas förstås i högsta grad av kommunikations- och kontradiktionsprinciperna.⁷⁴ Vad gäller sakkunnigbevisning, varom mera i följande kapitel, ska sägas att skiljemännen redan under förberedelsen kan göra klokt i att diskutera detta ämne med parterna. Stora besparingar kan göras om parterna kan komma

⁷⁰ Heuman, a.a. s. 388 f.

⁷¹ Heuman, a.a. s. 390.

⁷² Heuman, a.a. s. 391 ff.

⁷³ Heuman, a.a. s. 396 f.

⁷⁴ Ang. dessa förfarandepinciper se ovan s. 19 f.

överens om att begränsa antalet sakkunniga och kan sälla bland de frågor som måste belysas med den typen av bevisning.⁷⁵

För övrigt måste upprepas att förberedelsen syftar till en utredning av aktuella rättsfrågor och redan på detta stadium bör skiljenämnden undersöka vilka rättsregler som kan vara tillämpliga. Att LSF inte kräver att käromål och svaromål innehåller uppgifter om tillämpliga rättsregler gör det dock inte mindre viktigt för en part att kunna underbygga sin talan genom den typen av argumentation. I den delen kan det dock finnas skäl för skiljenämnden att inte bedriva alltför mycket processledning, med tanke på risken att betraktas som partisk.⁷⁶

Redan under förberedelsen måste skiljenämnden, som jag nämnde tidigare, planera hur tvisten ska handläggas på avgörandestadiet. Skiljedomen kan ju grundas både på handlingarna i målet och på vad som förekommer vid en förhandling och är tanken att begränsa slutförhandlingen måste förstås parterna med ombud få tydliga anvisningar om vad som ska avhandlas skriftligen.⁷⁷ Det är viktigt att skiljenämnden inte försöker skynda på förfarandet genom att inte ge parterna skäligen tid för skriftväxlingen. Det är heller inte lämpligt att skiljenämnden sätter ut en slutförhandling alltför kort tid efter en förberedelseförhandling, då parterna som sagt är tillförsäkrade rätten att i all behövlig omfattning utföra sin talan. Skiljedomen kan undanröjas på den grunden att part inte fått möjlighet att förbereda sig i nödvändig utsträckning.⁷⁸

Trots avsaknaden av lagfästa regler är inte tanken att skiljenämnden på egen hand ska besluta hur förberedelsen ska gå till. Det är viktigt att parterna redan från början får uttrycka sina åsikter om hur förfarandet lämpligen läggs upp. För övrigt ska noteras att en skiljetvist i allmänhet ska beredas för avgörande på tämligen likartat sätt som i tvistemål.⁷⁹ Huruvida skriftlig eller muntlig förberedelse, eller en kombination av dem, lämpar sig bäst beror alltså på tvistens karaktär. Med resonemanget ovan som bakgrund kan väl påstås att en muntlig förhandling ganska ofta är tillräddlig.

Jurister jag talat med har något olika syn såväl på relevansen av en muntlig förberedelseförhandling som på när denna bör hållas. En teori är att en muntlig förberedelse på ett tidigt stadium borgar för att hela skiljeförfarandet kan klaras av på kortare tid. Enligt denna tankegång blir en utdragen skriftväxling onödig och tvisten blir förhoppningsvis klarlagd relativt snabbt. I detta synsätt ligger tydligen ibland även uppfattningen att skriftväxling i sig är en ganska negativ – och stundom farlig – företeelse i skiljeförfarande: Att dränka en skiljenämnd i papper är betydligt enklare än att precisera en talan muntligt. Situationen för en motpart som på allvar är

⁷⁵ Heuman, a.a. s. 453.

⁷⁶ Heuman, a.a. s. 394.

⁷⁷ Heuman, a.a. s. 399 f.

⁷⁸ Heuman, a.a. s. 406.

⁷⁹ SOU 1994:81 s. 151 och prop. 1998/99:35 s. 121.

oförstående inför delar av kändandens argumentation kan dessutom bli tämligen prekär med enbart skriftlig förberedelse.

En annan åsikt från en praktiserande jurist är att om en förberedelseförhandling ska hållas bör det ske först då parterna med ombud fått klart för sig vad som ska prövas. Bakgrunden till den uppfattningen tycktes mig vara att en muntlig förberedelse annars riskerar att utmynna i meningslösa och framför allt tidskrävande diskussioner. Den jurist som framförde den synpunkten betonade också att förberedelsestadiet i hög grad ställer krav på skiljenämnden och dess förmåga att leda förhandlingarna. Med en sund processledning kan med andra ord ett tidsödande förlopp motverkas och förhandlingen styras till att behandla väsentligheter.

Ytterligare en uppfattning som kommit till min kännedom är att den goda möjligheten till förberedande förhandlingar är en stor fördel med skiljeförfarande ad hoc. Med det menas exempelvis att rättssäkerheten tillgodoses än mer om parterna tidigt får möjlighet att hantera sin process, på ett så konkret sätt som genom en muntlig förhandling. Skiljeförfarandet blir därmed också mer fullständigt och hela dess legitimitet ökar.

En personlig reflektion från min sida är att en muntlig förberedelseförhandling i förfarande ad hoc ibland kanske kan tjäna som ett incitament till *förlikning* mellan tvistande parter. Kanske kan det vara enklare att träffa en fredlig uppgörelse om parterna möts öga mot öga, i stället för att konversera via skriftliga inlagor. Jag inser dock att tämligen omfattande förlikningsförhandlingar vanligen har förts redan innan parterna väljer att lösa sin tvist genom ett skiljeförfarande.

7.2 Förberedelsen i förenklat förfarande

Termen *förberedelse* står inte att finna i det förenklade regelverket, utan förutsätts av allt att döma bestå i de inledande skrifterna från vardera parten. Förberedelsen i förenklat förfarande är således i allmänhet renodlat skriftlig. Visserligen säger inte § 21 att muntlig förhandling, när sådan hålls, inte skulle kunna vara av förberedande karaktär, men den rimliga utgångspunkten bör ändå vara att parterna ska klargöra sina yrkanden och grunder skriftligen.

Regeln i § 17 om att skiljemannen utöver käromål och svaromål får besluta om ytterligare skriftväxling har sin motsvarighet i § 21 i de ordinarie skiljedomsreglerna hos Stockholms Handelskammars Skiljedomsinstitut. Det är tämligen vanligt att ytterligare skriftväxling anses behövlig, då dessa ordinarie skiljedomsregler tillämpas.⁸⁰ Då fråga är om tillämpning av det förenklade regelverket hävdar praktiker jag talat med att deras samlade intryck är att skiljemannen ofta är tillmötesgående, när det gäller att tillåta viss ytterligare skriftväxling. Förutsättningen är då att denna ska syfta till att

⁸⁰ Madsen, a.a. s. 188.

klargöra tvisten och motpartens argumentation. Däremot görs sällan avkall på regeln i § 16 om att fristen för avgivande av skrift får vara högst tio arbetsdagar. Jag har för övrigt mött uppfattningen att muntlig förberedelseförhandling i förenklat förfarande nog enbart bör betraktas som en teoretisk möjlighet då den egentligen aldrig äger rum. Anser en part att motpartens argumentation ter sig svårbegriplig, har han alltså i regel inget annat att göra än att vända sig till skiljemannen och påtala detta, varvid ytterligare skriftväxling kan bli följden.

En jurist jag har talat med menade att det förenklade förfarandet ställer stora krav på ombudets formuleringskonst – större än vad som är fallet i ett förfarande ad hoc. Möjligen låter det märkligt, men en talan kan tyckas bärkraftig när den uttrycks muntligen men inte när den sätts på pränt. Givetvis kan det också handla om att en argumentation är av sådant slag att den måste uttryckas muntligen för att alls bli begriplig, men det går inte att bortse från den retoriska aspekten. Bildligt talat kan det vara svårare att övertyga en skiljeman med pennans hjälp, än med munnens.

7.3 Överväganden i det aktuella fallet

Det kanske avgörande övervägandet beträffande förberedelsen är i vilken mån motpartens uppfattning anses klarlagd och begriplig. Den stora skillnaden mellan de båda regelverken på denna punkt är ju att det förenklade förfarandet bygger på skriftlig kommunikation och att ett förfarande ad hoc i allmänhet erbjuder både muntlig och skriftlig förberedelse.

En tillbakablick på parternas ståndpunkt i avtalstolkningsfrågan säger oss följande: Skanska hävdar att uttrycket ”samtliga arbeten” ska tolkas i enlighet med standardavtalet AB 72 och att slutbesiktningen av entreprenaden därför ska avgöra när ränta å krediterna ska börja löpa. Handelsbolaget å sin sida menar att formuleringen ska innebära att just samtliga arbeten blivit utförda; dvs. även sådana fel som påträffats vid slutbesiktningen av entreprenaden ska ha åtgärdats innan ränta löper. Med sistnämnda synsätt ska alltså uttrycket ”samtliga arbeten” tolkas i enlighet med sin vanliga, språkliga betydelse.

Det är lätt att inse relevansen av att klargöra bakgrundsförhållandet till denna tvist. Vad som behandlats vid avtalsförhandlingarna och vilka resonemang som förts har stor betydelse. Huruvida det kan bringas klarhet i den delen genom skriftväxling eller om en muntlig förhandling är angelägen, måste parterna betänka noga. Om någon av parterna uppfattar tvisten och dess bakgrund som invecklad eller har svårt att på kort tid hitta en lämplig ståndpunkt i processen, är sannolikt ett förfarande ad hoc att föredra ur den partens synvinkel. I allmänhet möjliggörs då en omfattande skriftväxling och dessutom står som sagt dörren till en muntlig förberedelseförhandling ofta öppen. Som jag tidigare berörde kan det för övrigt tänkas att en muntlig förberedelseförhandling kan leda till en

förlikning. Visserligen är väl det ett sidospår i sammanhanget, eftersom vi ju förutsätter att de aktuella parterna ska avtala om en av de båda modellerna för skiljeförfarande.

En annan aspekt som både Skanska och Handelsbolaget bör betänka är på vilket sätt en *skiljenämnd* på bästa sätt får tvisten klarlagd. Att minnas är att skiljeförfarandet ska utmynna i en skiljedom och det finns förstås anledning att vilja ge ett tillräckligt underlag för en god sådan. Kanske behövs det en ingående genomgång av exempelvis branschpraxis beträffande entreprenader, vilket möjligen talar för ett förfarande ad hoc. Likadant är fallet om någon av parterna anser att dennes talan kräver en muntlig precisering för att bli hållbar; därmed sagt att retoriska överväganden är lika viktiga som andra.

Det går emellertid inte att bortse från att även det förenklade förfarandet också har fördelar, som kan vara relevanta för Skanska och Handelsbolaget. Först och främst ska åter nämnas *tidsaspekten*. I normalfallet går det helt klart snabbare att lösa en tvist genom den förenklade modellen, vilket säkerställs genom färre inlagor och korta frister. Om Skanska och Handelsbolaget med sina respektive ombud känner sig klara över tvistens innebörd och sin egen och motpartens position, kan ett förenklat förfarande mycket väl vara att föredra. Det kan tänkas att ett summariskt förfarande uppfattas som tillräckligt om parterna har varit i kontakt med varandra utan att nå en samförståndslösning och om en snabb upplösning önskas.

8 Bevisningen

8.1 Bevisning i förfarande ad hoc

Dispositionsprincipen är av central betydelse för skiljeförfarandet. I samklang med denna står också tanken att parterna ska ansvara för bevisningen. Detta grundläggande och mycket viktiga konstaterande kommer till uttryck i 25 § LSF. En part måste alltså själv avgöra vilken bevisning som ska åberopas, men inget hindrar skiljenämnden från att påpeka exempelvis vilken av parterna som har bevisbördan för ett visst påstående.⁸¹

25 § innehåller dock också begränsningar i parternas bestämmanderätt över bevisningen. Dels tillåts skiljemännen att utse *sakkunniga* om inte båda parterna motsätter sig att så sker, dels har skiljemännen rätt att *avvisa* erbjuden bevisning. Förutsättningen för det sistnämnda är att den erbjudna bevisningen uppenbart ska sakna betydelse i tvisten eller att det är motiverat med hänsyn till den tidpunkt då bevisningen åberopas. Att märka är alltså att paragrafen därmed kan sägas innehålla ett visst skydd mot eventuella förhållningsförsök.⁸²

Stort ansvar ligger sålunda på parterna, vilket det finns skäl att komma ihåg. Att ansvara för bevisningen är i många situationer ett svårt uppdrag, som kräver mycket eftertanke. Brister i denna del kan medföra att skiljetvisten får en felaktig utgång, så parterna bör förbereda sig noga och undersöka behovet av bevisning och vilken utredning som finns att tillgå.⁸³

När det gäller *bevisbördefrågor* har parterna möjlighet att genom avtal reglera dessa.⁸⁴ I allmänhet förutsätts dock att tvister avgörs enligt gällande bevisbördeprinciper. Civilprocessen blir därmed vanligen normerande, vilket väl är positivt inte minst med tanke på vikten av förutsebarhet.⁸⁵ Vanligtvis har käranden bevisbördan för de grunder han åberopar, liksom svaranden har för de invändningar han framställer. Bevisrätten är dock inte fullt så enkel. Ibland läggs bevisbördan på den part som anses ha lättast att säkra viss typ av bevisning. När det gäller påstående om sedvänja och liknande, kan den som påstår att en avvikelse skett från det normala tillvägagångssättet ha att bevisa detta.⁸⁶ Jag avser dock att lämna detta resonemang åt sidan i den fortsatta framställningen.

⁸¹ Kwart, a.a. s. 97.

⁸² Olsson, a.a. s. 111.

⁸³ Heuman, a.a. s. 437.

⁸⁴ Westberg, *Processstaktik och bevisbörda i dispositiva tvistemål*, Festskrift till Per Henrik Lindblom (2004) s. 744.

⁸⁵ SOU 1994:81 s. 153.

⁸⁶ Heuman, a.a. s. 487.

Däremot står skiljemännen friare än domare i domstol och kan så att säga modifiera bevisbördereglerne. Som exempel kan nämnas att skiljemännen kan välja att grunda skiljedomen på vad de uppfattar som ”övervägande sannolikt” och därmed frånga det högre beviskrav som ställs i en civilprocess.⁸⁷

Skiljeförfarandet bygger för övrigt på principen om *fri bevisföring*. Med andra ord innehåller inte lagen några förbud mot vissa typer av bevis. Exempelvis tillåts hörsägenbevisning och – för att ta ett i sammanhanget aktuellt exempel – godtas muntlig bevisning om vad som förekommit vid avtalsförhandlingar, då fråga är om tolkning av ett avtal.⁸⁸ Motiven tillåter att *skriftliga vittnesberättelser* används.⁸⁹ Då skiljenämnden tillåter sådana måste den dock beakta den grad av otillförlitlighet, som den typen av handlingar kan innebära.⁹⁰

Av allt att döma bygger LSF också på en princip om *fri bevisvärdering*. Det ankommer således på skiljemännen att bedöma värdet av respektive bevis.⁹¹ Jurister jag diskuterat frågan med säger sig dock inte se någon skillnad mellan hur skiljenämnder och domstolar värderar bevis. I den mån någon avvikelse märks är det i så fall beträffande muntlig bevisning, som stundom värderas lägre i skiljeförfarande än i domstol. Ett skäl till detta är sannolikt att någon ed eller sanningsförsäkran inte kan avläggas om förhöret inte äger rum inför domstol och tillförlitligheten bedöms då som lägre.

25 § 3 st. stadgar att skiljemännen inte får ta upp ed eller sanningsförsäkran. Viktigt att notera är alltså att parter och vittnen inte hörs under straffansvar.⁹² För övrigt innebär detta att förhör inför en skiljenämnd bygger på frivillighet. Om en förhörsperson inte vill inställa sig kan skiljemännen inte utfärda några förelägganden eller förordna om hämtning. Att skiljenämnden saknar möjlighet att använda tvångsmedel innebär dock inte att en person utan vidare kan undandra sig ett förhör. En part kan nämligen begära bevisupptagning vid domstol och därmed riskerar en förhörsperson både vite och hämtning genom polismyndighets försorg, om han inte inställer sig.⁹³ Till detta återkommer jag något senare.

Som redan tidigare har berörts brukar parterna föreläggas att lämna bevisuppgifter och samtidigt också ange *bevisteman*, för att precisera vad parten avser att stryka med respektive bevis. Beträffande vittnesuppgifter ska nämnas att bevistemat inte behöver sammanfalla med förhörstemat. Därmed menas att om ett vittne hörs om vissa förhållanden, men berättelsen också ger upplysningar om annat av relevans för tvisten får även den

⁸⁷ Heuman, a.a. s. 486 f.

⁸⁸ Heuman, a.a. s. 439.

⁸⁹ SOU 1994:81 s. 147 och prop. 1998/99:35 s. 115 f.

⁹⁰ Heuman, a.a. s. 440.

⁹¹ Heuman, a.a. s. 485.

⁹² SOU 1994:81 s. 147 och prop. 1998/99:35 s. 116 f.

⁹³ Kvant, a.a. s. 99.

informationen användas.⁹⁴ Detta faktum inskräper förmodligen ytterligare vikten av att parterna med ombud noga förbereder de korsförhör som kan bli aktuella.

LSF innehåller inga regler om hur *förhören* ska gå till. Vid kontakt med praktiker har jag förstått att ombuden vanligen sköter den uppgiften och att skiljenämnden kan förhålla sig relativt passiv, trots att dess ledamöter självfallet har möjlighet att ställa frågor till de personer som hörs. I linje med tanken om att parterna ansvarar för bevisningen är det tydligen vanligast att förhöret inleds av den part som har åberopat vittnet.

Att märka är att något förbud inte finns mot ledande frågor. Eftersom något straffansvar inte åvilar de personer som hörs blir det än viktigare att kunna bedöma deras trovärdighet och vid motförhören kan ledande frågor därför antas spela en viktig roll. Däremot går det sannolikt inte att klandra en skiljedom på den grunden att man som part inte fått möjlighet att ställa ledande frågor.⁹⁵ För övrigt kan nämnas att det föreligger ett klanderbart fel om en part inte har fått möjlighet att hålla motförhör.⁹⁶

Sakkunnigbevisning kan fylla en viktig funktion i komplicerade tvister där en kvalificerad bedömning är nödvändig. Det finns inga definitioner på vem som ska betraktas som sakkunnig och några kvalifikationskrav anges inte. Det finns heller ingen regel i LSF som säger att en sakkunnig inte får ha kopplingar till någon part, men finns en sådan relation kan det naturligtvis påverka bevisvärdet.⁹⁷ Skiljemännen har som sagt rätt att utse sakkunnig med stöd av 25 § 1 st. LSF om inte båda parter motsätter sig detta. Motiven säger dock att skiljemännen först och främst bör diskutera behovet av sådan bevisning med parterna och ge dem möjlighet att själva åberopa experter.⁹⁸

Anser skiljemännen att ett behov av sakkunnigbevisning föreligger trots att en part motsätter sig det, bör de betänka att kostnaderna ökar och vidare att en utomstående dras in i ett förfarande som inte är offentligt.⁹⁹ De jurister jag talat med säger sig ha begränsad erfarenhet av att skiljenämnder införskaffar sakkunnigbevisning trots att någon part motsätter sig att så sker. Tankegången hos skiljemän tycks snarare vara att så många beslut som möjligt ska vara förankrade hos båda parter och beslut över någons huvud undviks helst.

Parter åberopar ofta sakkunnigbevisning och för det mesta hörs parternas sakkunniga först efter vittnesbevisningen. Det normala är att kändens experter hörs först. Inte sällan förekommer *skriftliga sakkunnigutlåtanden*. Vanligen hålls då även muntliga förhör, eftersom parten som har ingivit sakkunnigutlåtandet kan känna ett behov av att få vissa delar förtydligade;

⁹⁴ Heuman, a.a. s. 445.

⁹⁵ Heuman, a.a. s. 451.

⁹⁶ Heuman, a.a. s. 451 f.

⁹⁷ Heuman, a.a. s. 457.

⁹⁸ SOU 1994:81 s. 147 och prop. 1998/99:35 s. 116.

⁹⁹ SOU 1994:81 s. 280 och prop. 1998/99:35 s. 228.

möjligen i ett retoriskt syfte. Rimligen vill även motparten att ett muntligt förhör hålls, så att möjlighet bjuds att i ett korsförhör slå hål på den sakkunniges utlåtande.¹⁰⁰ Som ovan nämndes har ett muntligt förhör vanligtvis större bevisvärde än enbart en skriftlig inlägga, vilket väl får antas gälla sakkunnigutlåtanden lika väl som andra. Det får alltså förmodas att inte heller en skiljenämnd i normalfallet har invändningar mot att en skriftlig inlägga kompletteras av ett muntligt förhör.

Skriftlig bevisning förekommer av naturliga skäl mycket ofta i skiljetvister. Avtal, protokoll från förhandlingar och andra dokument är vanligtvis tillförlitliga källor, vilket parternas egna utsagor dock inte alltid är. Skiljenämnder brukar föreskriva att de skriftliga bevisen ska ges in inom en viss frist och då för det mesta i god tid före slutförhandlingen. Som tidigare har berörts är det relevant för rättssäkerheten att parterna får möjlighet att ta del av varandras handlingar så att de får möjlighet att överblicka tvisten och chans att förbereda sin egen talan.¹⁰¹ Noteras bör återigen att någon omedelbarhetsprincip inte råder för skiljeförfarande och att den skriftliga bevisningen därför inte måste föredras vid slutförhandlingen.¹⁰²

Skriftlig bevisning kan ibland vara problematisk att få fram och skiljemännen saknar rätt att meddela sanktionerade förelägganden för en part eller för tredje man att utge handlingar.¹⁰³ Visserligen finns det inget som hindrar skiljenämnden från att anmoda en part att överlämna skriftliga handlingar, men några egna påtryckningsmedel förfogar skiljemännen alltså inte över. Däremot ges part i 26 § LSF rätt att hos *tingsrätt* ansöka om att motparten eller annan ska föreläggas att tillhandahålla en skriftlig handling eller ett föremål som bevis. Samma lagrum ger part rätt att hos *tingsrätt* ansöka om att ett vittne eller en sakkunnig ska höras under ed, eller en part under sanningsförsäkran. Av 44 § 2 st. LSF framgår att det överlämnas åt skiljemännen att besluta hos vilken *tingsrätt* ansökan ska göras. För dessa åtgärder fordras skiljenämndens tillstånd. Tillstånd bör lämnas om åtgärden har betydelse som bevis och parten bör kunna ange åtminstone något godtagbart skäl för sin begäran. Skiljenämnden bör dock kunna vara ganska generös och då framför allt om trovärdighetsskäl talar för att partens begäran ska bifallas.¹⁰⁴

Skulle skiljemännen däremot avslå en tillståndsbeväran har den ansökande parten ingen möjlighet att överklaga beslutet. Huruvida parterna kan avtala om att domstol ska medverka vid bevisupptagningen utan skiljemännens tillstånd är något oklart. Syftet med tillståndskravet är förmodligen att effektivisera handläggningen av skiljetvisten, vilket möjligen skulle tala för att det bör anses eftersträvansvärt att inte ge avkall på bestämmelsen. Å andra sidan är det inte lagens avsikt att i alltför stor omfattning innehålla

¹⁰⁰ Heuman, a.a. s. 457.

¹⁰¹ Jfr. vad som sagts om *kommunikationsprincipen* ovan s. 19.

¹⁰² Heuman, a.a. s. 465.

¹⁰³ SOU 1994:81 s. 148 och prop. 1998/99:35 s. 117 f.

¹⁰⁴ Olsson, a.a. s. 113.

tvingande regler. Sistnämnda faktum skulle då kunna tas till intäkt för att ett dylikt avtal godtas.¹⁰⁵

En närmare redogörelse för hur bevisupptagning i domstol går till lämnas därhän. Poängteras ska endast att dess syfte är att ge skiljenämnden tillgång till bevisfakta. Domstolens egen befattning med dessa bevisfakta är närmast formell, eftersom rätten inte ska fatta något beslut på underlaget.¹⁰⁶

De jurister jag talat med poängterar alla att de generellt har mycket goda erfarenheter av skiljenämnders hantering av bevisfrågor, i förfaranden ad hoc. Med en skiljenämnd där en lagfaren domare agerar ordförande anses utsikterna vara de bästa för att handläggningen i denna del ska bli så korrekt som möjligt. På det hela taget tonas avvikelserna mellan skiljeförfarande enligt LSF och processen i allmän domstol ned beträffande bevisfrågor. Civilprocessen anses hela tiden finnas i bakgrunden och de avsteg som ibland görs uppfattas som mindre väsentliga. Jag har till och med mött uppfattningen att skiljemän ibland är alltför obenägna lämna den mall, som sätts av förfarandet i allmän domstol. Synsättet speglar en önskan om att skiljeförfarande ad hoc gärna hade fått vara mindre stelbent, för att fylla sin funktion som en mer flexibel tvistlösningsmetod. Mot ett sådant resonemang kan dock argumenteras att skiljeförfarandet som rättsligt institut också måste erbjuda rättssäkerhetsgarantier och att en viss formalism därför kanske är nödvändig.

8.2 Bevisning i förenklat förfarande

I § 22 stadgas att parterna på anmodan av skiljemannen ska avge den bevisning de vill åberopa och vad som ska styrkas med varje särskilt bevis. De ska också förete den skriftliga bevisning som åberopas. Som synes har även det förenklade förfarandet som utgångspunkt att det är parterna som ansvarar för bevisningen. Vidare ger § 22 skiljemannen rätt att *avvisa* åberopad bevisning om den saknar betydelse i målet eller om den kan förebringas på annat sätt, med mindre besvär eller kostnad.

Nämnas kan att avfattningen av § 22 helt motsvarar § 26 i Stockholms Handelskammars ordinarie skiljedomsregler. Beträffande skiljenämndens rätt att avvisa bevisning framträder en skillnad mellan LSF och regelverken som möjligen kan vara värd att ta fasta på: I 26 § LSF ställs som krav för att skiljenämnden ska få avvisa bevisning att denna *uppenbart saknar betydelse* i tvisten, eller om det är motiverat med hänsyn till den tidpunkt då bevisningen åberopas. Något motsvarande krav på att bevisningen ”uppenbart” ska sakna betydelse ställs inte i Institutets regelverk.¹⁰⁷ Detta får ses som ett tecken på att skiljemannen i ett förenklat förfarande har än större möjlighet att avvisa bevisning, som han inte finner betydelsefull. En sådan tolkning

¹⁰⁵ Heuman, a.a. s. 470.

¹⁰⁶ Olsson, a.a. s. 115.

¹⁰⁷ Madsen, a.a. s. 205.

stämmer väl också bäst överens med tanken bakom ett summariskt förfarande, där få och koncisa inlagor fyller en viktig funktion.

Beträffande *sakkunnigbevisning* stadgas i § 23 att skiljemannen får utse sakkunnig att uttala sig om en viss fråga, förutsatt att parterna inte har bestämt annat. Vidare sägs att om part så begär ska han ges tillfälle att ställa frågor till den sakkunnige. Det lär dock vara mycket ovanligt att skiljenämnden utser sakkunniga i mål som handläggs av Stockholms Handelskammarens Skiljedomsinstitut.¹⁰⁸

Då fråga är om förhørsutsagor berörs som synes spørsmålet om möjligheten till *munlig förhandling*. Som nämnts tidigare uppställer § 21 två krav för att en sådan ska hållas; dels ska part begära det, dels ska skiljemannen anse det erforderligt. I de flesta skiljetvister finns sannolikt ett behov av förhørsutsagor och då blir vanligen en förhandling nödvändig. Att märka är dock att skiljemannen kan ge tillstånd till *vittnesattester* och att en förhandling därigenom görs obehövlig. I likhet med vad som gäller på denna punkt vid förfarande ad hoc¹⁰⁹ finns det dock anledning att betrakta sådana inlagor med skepsis.¹¹⁰ Praktiker jag talat med har erfarenheter av att vittnesattester tillåtits i förenklade förfaranden och har då betraktat förekomsten av sådana som ett problem. På liknande sätt har de betraktat *skriftliga sakkunnigutlåtanden*. Det anses ligga en rättssäkerhetsrisk i att ett förfarande, som redan är förenklat till sin karaktär, görs ännu mer summariskt. För övrigt kan det bli omöjligt att bemöta påståenden som görs i motpartens inlagor och hänvisas part till att lämna in en vittnesattest, kan han kanske anse denna som otillräcklig i jämförelse med ett muntligt förhör.

En aspekt med koppling till vad som nu sagts är den begräsning som råder beträffande parternas skriftliga inlagor. I § 16 stadgas som sagt att parterna, utöver käromål och svaromål, får avge högst en skrift vardera i saken inklusive bevisuppgift. För övrigt ska skrifterna vara kortfattade och avges inom högst tio dagar. Stadgandet innehåller dock säkerhetsventilen ”*särskilda skäl*”¹¹¹ som möjliggör ett mer omfattande förfarande, förutsatt att skiljemannen anser att dylika särskilda skäl föreligger. Tvistens beskaffenhet och processmaterialets omfattning är exempel på faktorer som sannolikt kan påvisa att ett avsteg från normalramen är nödvändigt.¹¹² De jurister jag varit i kontakt med har så gott som samtliga intygat att det kan vara mycket besvärligt att få en skiljeman att godta fler inlagor i bevissyfte. Vissa menar att en skiljemans benägenhet att tillåta en mer omfattande handläggning ibland kan bero på syftet med de extra inlagor, som en part eller båda vill ge in. På förberedelsestadiet¹¹³ är det tämligen vanligt att skiljemannen är tillmötesgående, av den anledningen att det anses angeläget

¹⁰⁸ Madsen, a.a. s. 205.

¹⁰⁹ Heuman, a.a. s. 440 och ovan s. 40.

¹¹⁰ Welamson, a.a. s. 24.

¹¹¹ Se ovan s. 21f.

¹¹² Welamson, a.a. s. 24.

¹¹³ Termen *förberedelse* förekommer som tidigare sagts inte i förenklat förfarande. Jfr dock ovan s. 37 f.

att tvistefrågan utreds och att part får klart för sig hur motparten resonerar. När fråga är om *ytterligare bevisuppgifter* kan situationen bli en annan, menar dessa praktiker. Skiljemän kan då framhärda i uppfattningen att om parterna avtalat om just förenklat skiljeförfarande, ska det i sig borga för att det normala tillvägagångssättet är tillfyllest. Om en tvist tillåts få en mer omfattande handläggning i bevishänseende, kan skiljemannen tycka att gränsdragningen mellan förenklat förfarande och Institutets ordinarie skiljedomregler går förlorad. Det kan därför krävas åtskillig argumentation för att få ge in exempelvis ett flertal utlåtanden, eller andra skriftliga handlingar till gagn för ens talan. Dessutom bör 10-dagarsfristen för avgivande av skrift återigen observeras. Även om en part alltså lyckas spränga normalramen kan han få problem att utnyttja sina vunna möjligheter, med tanke på denna frist.

Paradoxalt nog menar vissa jurister jag har talat med att det ibland kan vara enklare att få skiljemannens tillstånd till en muntlig förhandling, än till ingivande av ytterligare bevisinlagor. Skälet till det ter sig en smula svårbegripligt i mina ögon, men kanske är det ett uttryck för skiljemannens rättssäkerhetsbedömning. Att ena parten tillåts inge ytterligare bevisning kan nämligen inte också innebära att motparten alltid ska ha rätt att bemöta denna med ytterligare nya inlagor. Det är då kanske bättre att hålla en muntlig förhandling, där parterna direkt får möjlighet att bemöta varandra. För övrigt ska sägas att det inte råder någon begränsning av vad som får förekomma vid en sådan eventuell förhandling.¹¹⁴ Mer om detta i ett senare kapitel.

Kravet på att skrift ska vara *kortfattad* lär i allmänhet inte få någon betydelse, om en part inom rätt tid inger en handling. Snarare kan kravet ses som en allmän önskan om att part inte ska skriva mer än som är behövligt.¹¹⁵ En jurist jag talat med säger sig varna parter för att betrakta formuleringen ”särskilda skäl” som ett ständigt tillgripligt medel för att göra förenklade förfaranden mer omfattande. Med tanke på det ovan anförda finns det kanske fog för en sådan varning.

Slutligen ska sägas att det förenklade regelverket inte erbjuder möjligheten till bevisupptagning i allmän domstol. Part kan ej heller vända sig till domstol för att begära att motparten eller annan ska föreläggas att tillhandahålla en skrift eller ett föremål i bevissyfte. Motiveringen till att så är fallet har jag inte funnit dokumenterad. Ett inte alltför djärvt antagande är möjligen att de tvister som avgörs genom förenklat skiljeförfarande antas vara mindre och att tids- och effektivitetsaspekter även här sätts i förgrunden. Utgångspunkten är ju för övrigt att muntlig förhandling inte ska hållas och att bevisningen som förebringas således i allmänhet ska vara skriftlig.

¹¹⁴ Welamson, a.a. s. 23.

¹¹⁵ Welamson, a.a. s. 24.

8.3 Överväganden i det aktuella fallet

Bevismedel av stor betydelse för tvisten är rimligen avtalet i sig självt, liksom eventuella protokoll över föregående förhandlingar, minnesanteckningar, avtalsutkast och offerter. Eventuellt kan det också finnas tidigare avtal mellan parterna. Likaså är sannolikt utsagor från de representanter som förhandlat fram entreprenadavtalet av stort intresse. Det kan också tänkas att sakkunnigutlåtanden om avtalstolkning och branschpraxis inom entreprenadrättens område kan vara av vikt i sammanhanget.

I ett förfarande ad hoc kan parterna ge in ett stort antal skriftliga inlagor i bevissyfte och det enda hinder som eventuellt kan möta är att skiljenämnden med stöd av 25 § 2 st. LSF avvisar bevisningen, om den uppfattas som uppenbart betydelslös. Skanska stöder delvis sin uppfattning om hur avtalet ska tolkas på branschpraxis och skulle möjligen föredra ett förfarande ad hoc, om företaget med ombud bedömer att det krävs åtskilliga inlagor för att lyckas påvisa att en sådan praxis föreligger. Vad företaget då vill visa är att uttrycket ”samtliga arbeten” i entreprenadbranschen innebär att den dag då slutbesiktning äger rum, är avgörande för när ränta ska börja löpa å entreprenaderna.

Vidare möjliggör ett förfarande ad hoc att förhandling hålls och att parter och eventuella vittnen och sakkunniga hörs vid denna. Av det skulle Handelsbolaget kunna ha intresse, då de hävdar att avtalet ska tolkas i enlighet med sin ordalydelse och att avsteg gjorts från villkoren i standardavtalet AB 72. En muntlig förhandling med möjligheten att direkt konfrontera motparten kan då sannolikt gagna bolagets processföring. Vidare finns som sagt möjligheten att få vittnen och sakkunniga belagda med ed och parter med sanningsförsäkran genom allmän domstols medverkan.

Om *vittnes-* och *sakkunnigbevisning* aktualiseras kan naturligtvis båda parter se en fördel i ett förfarande ad hoc, med möjligheten att vid en förhandling genomföra korsförhör. Nämnas kan att när den aktuella tvisten avgjordes i domstol hördes bolagsmännen i Handelsbolaget under sanningsförsäkran och vittnesförhör ägde rum med chefen för Skanskas byggnadskontor i Helsingborg samt med två andra chefer inom Skanska. Sannolikt blir samma vittnesmål av betydelse i ett skiljeförfarande. Möjligen påkallar Skanska förhör med en sakkunnig från entreprenadbranschen, för att försöka bevisa tidigare berörda branschpraxis. Handelsbolaget bör då av naturliga skäl vilja slå håll på utlåtandet – kanske med hjälp av annan sakkunnig. Oavsett om sakkunniga yttrar sig i skriftliga inlagor eller hörs inför nämnden, måste parterna också betänka vilken kompetens som finns hos skiljemännen. Kanske besitter nämnden så mycket sakkunskap, att bevisningen i denna del kan minimeras. Består motsatsvis skiljenämnden av ledamöter utan djupare insikter i entreprenadrätt och

avtalsrätt, kan det vara ett skäl som talar för att stor vikt bör läggas vid att presentera sakkunnigbevisning.

För Handelsbolagets del är det av stor vikt att finna ett handfast stöd för att parterna har ingått ett avtal av annorlunda lydelse än standardavtalet. Uttrycket ”samtliga arbeten” användes i avtalets specialutformade del och motsvarande formulering fanns alltså inte i standardavtalet. Om parterna förhandlat specifikt om detta uttryck finns det all anledning för Handelsbolaget att vilja komma åt exempelvis ett protokoll eller annan handling, där resonemangen kanske kommit till uttryck. Därmed skulle Handelsbolaget kunna påvisa att Skanska har varit på det klara med uttryckets innebörd och därmed ha goda utsikter att vinna bifall till sin talan. Huruvida ett dokument med sådant innehåll över huvud taget existerar kan vi bara spekulera om. Vad jag vill poängtera är att det i denna tvist hypotetiskt kan finnas bevis i motpartens hand och att det kan bli angeläget att få del av dessa. I en sådan situation erbjuder ett förfarande ad hoc bäst möjligheter. Med stöd av 26 § LSF kan ju part vända sig till domstol och ansöka om ett föreläggande.

Avtalar parterna i stället om förenklat skiljeförfarande ställs delvis andra krav på bevisningen och nya frågeställningar uppenbarar sig. Begränsningen i antalet inlagor är av fundamental betydelse. Utöver käromål och svaromål får parterna som tidigare nämnts då bara avge en skrift vardera i saken, inklusive bevisuppgift. Denna utgångspunkt saknar nu inte undantag, men innebär trots allt att parterna noga måste formulera sin talan och sälla ut nödvändig bevisning. Dessutom stadgas att fristen för avgivande av skrift får vara högst tio dagar. Med andra ord gäller det att dessutom kunna presentera sin bevisning på kort tid och skiljemannen har av allt att döma tämligen vidsträckta möjligheter att avvisa bevisning som förefaller onödig.

Förutsatt att Skanska och Handelsbolaget anser sig kunna sammanfatta sin talan på ett fullgott sätt i bevishänseende, är ett förenklat förfarande säkert tillfyllest. Hade parternas bevisinlagor enbart bestått av deras egna redogörelser för vad som förevarit mellan dem och som lett fram till deras respektive sätt att tolka avtalet, skulle tvisten kanske få sin lösning utan att någon skulle uppleva komplikationer. Anta dock i stället att någon part, eller rentav båda, ger in *skriftliga sakkunnigutlåtanden* till stöd för sin uppfattning om avtalstolkningen. Troligen känner motparten då ett behov av att kunna bemöta de teorier som uttrycks, för att minska inlagornas bevisvärde. Det tycks då finnas två möjligheter: Antingen ansöker respektive part hos skiljemannen om att få inkomma med ett skriftligt bemötande till vad som blivit sagt i sakkunnigutlåtandet, eller så argumenteras för att en muntlig förhandling ska hållas. Huruvida dessa önskemål tillgodoses får skiljemannen ta ställning till i den uppkomna situationen. Om han anser att särskilda skäl föreligger kan han tillåta att fler handlingar inges, men som tidigare sades kan det bli problematiskt att få tillstånd till ytterligare inlagor i bevissyfte. Det är å andra sidan tänkbart att det förenklade förfarandet inte kräver någon omfattande sakkunnigbevisning. Möjligen besitter skiljemannen så stora kunskaper på området att parterna med ombud inte behöver lämna några ingående

redogörelser av nu nämnda slag. För den händelse det förhåller sig så, undviks den ovan skisserade problematiken, i vart fall såvitt gäller sakkunnigutlåtanden.¹¹⁶

Vad gäller möjligheten att få en *mundlig förhandling* kan förefintligheten av sakkunnigutlåtanden eller nödvändigheten av andra förhørsutsagor utgöra starka skäl för en sådan. Om skiljemannen inte medger ytterligare skriftväxling i bevisfrågor får han i stället ge sitt tillstånd till en muntlig förhandling, ifall parterna ska ha chans att slutföra sin talan. Anser Skanska eller Handelsbolaget att en förhandling är erforderlig, får de alltså vända sig till skiljemannen med en motiverad begäran.

Det ska understrykas att det förenklade förfarandet inte möjliggör assistans av allmän domstol. Med andra ord kan parterna inte påräkna hjälp med att utfå handlingar i bevissyfte genom att tingsrätt meddelar föreläggande. Inte heller kan bevisupptagning ske i domstol och parter och eventuella vittnen och sakkunniga kan därmed inte höras under sanningsförsäkran respektive ed. Skanska och Handelsbolaget måste observera detta förhållande om särskild vikt sätts vid att den typen av uppgifter lämnas under straffansvar.

¹¹⁶ Jfr. vad som sagts om skiljemannens kompetens i förenklat förfarande ovan s. 16 f.

9 Obstruktionsproblematiken

9.1 Obstruktion i förfarande ad hoc

Det förekommer att en part har för avsikt att förhala ett skiljeförfarande. Skälen härför kan säkerligen vara många, men en vanlig anledning får antas vara att den obstruerande parten vill vinna tid för att ytterligare kunna underbygga sin talan. Det kan också finnas en önskan om att studera motpartens positionering, innan part själv spelar ut sitt register. Det faller sig naturligt att det sällan är kändan som försöker förhala processen; denne har väl i allmänhet i stället en önskan om smidig och snabb handläggning. Någon gång kan det dock tänkas att kändan exempelvis får problem med att presentera tillräcklig bevisning, eller att dålig ekonomi gör det svårt för honom att arvoda sitt ombud. Sådana faktorer kan då bidra till att kändan vill fördröja handläggningen.¹¹⁷ I normalfallet är det dock rimligen svaranden som kan vilja obstruera förfarandet och det blir därför utgångspunkten för framställningen i detta kapitel.

I ett förfarande ad hoc kan obstruktionstendenser visa sig på ganska många olika sätt. Redan i inledningsskedet kan svaranden underlåta att utse skiljeman och vägra att avge svaromål. Det är även tänkbart att svaranden visar sig samarbetsvillig i inledningsskedet och först senare visar prov på sina förhållningsförsök. Kanske avges ett svaromål som är formulerat på så sätt att kändans påståenden inte kommenteras, utan i stället diskuterar andra förhållanden. Eftersom förfarande ad hoc ofta tillåter parterna att inge omfattande *skriftligt material*, förekommer det att vissa tvister överlastas med ovidkommande handlingar. Detta anses av somliga vara den kanske största obstruktionsproblematiken. Dels drar processen ut på tiden, dels blir den därmed dyrare. Stora volymer av papper är ett hot mot den part som vill få ärendet avklarat på kort tid och av den anledningen måste skiljemännen försöka motverka tendenser till att vilja dränka nämnden i handlingar.¹¹⁸

Obstruktionsföreteelsen ställer alltså höga krav på skiljemännen och deras förmåga att bedriva *processledning* på så sätt att åtgärder i förhållningssyfte inte får sina tänkta funktioner. Likaså är det viktigt att kändan med ombud ger akt på svarandens göranden och låtanden. Uppfattar kändan att svaranden i sina inlagor undviker att bemöta olika påståenden eller låter bli att klarlägga viktiga sakförhållanden, kan han begära att skiljemännen förelägger motparten att inkomma med ytterligare uppgifter.¹¹⁹ Ironiskt nog kan även en sådan motreaktion innebära att svaranden når önskat mål: Han fördröjer förfarandet en aning och vinner lite tid.

¹¹⁷ Heuman, a.a. s. 410.

¹¹⁸ Ang. resonemanget se Hellberg, *Etablerad skiljeman kritiserar anglofiering*, Advokaten – Tidskrift för Sveriges Advokatsamfund 1/2002.

¹¹⁹ Heuman, a.a. s. 411.

Om svaranden underlåter att yttra sig trots att han blivit förelagd att göra så, drar kanske skiljenämnden slutsatsen att parten inte kan förneka riktigheten i kändens påståenden. På så sätt får obstruktionen få ett *negativt bevisvärde* till nackdel för den obstruerande parten, vilket tycks vara tillåtet enligt lagens förarbeten.¹²⁰

Att sätta sig på tvären och vägra att medverka i ett skiljeförfarande ad hoc är dock förknippat med ganska stora risker för den obstruerande parten. I 24 § 3 st. LSF stadgas att om en part utan giltigt skäl uteblir från en förhandling eller låter bli att iakttä ett föreläggande från skiljemännen, är det inget hinder mot att handläggningen fortsätter. Tvisten kan alltså komma att avgöras på det material som redan finns. Att märka är att det inte är fråga om att skiljemännen meddelar tredsokod, utan i stället avgörs tvisten i sak även om ena parten inte uppträder i förfarandet. En parts utevaro innebär heller ingen omedelbar förändring beträffande bevisbörda och beviskrav vid prövningen av tvisten. Om ena partens utevaro ska ha någon sådan betydelse, får skiljemännen bedöma i det enskilda fallet.¹²¹ Det ska för övrigt noteras att skiljemännen vid en prövning där en part inte medverkar också måste beakta sådant material som talar för svarandens sak. Det kan därför vara viktigt att i egenskap av kändepart inte direkt kräva att skiljetvisten ska avgöras på föreliggande material, om motparten inte är aktiv. För att lyckas vinna tvisten måste ju känden först kunna underbygga sin talan tillräckligt.¹²²

Trots att en part kanske uteblir från förhandling bör skiljenämnden slå vakt om *kontradiktionsprincipen*¹²³. De skrifter som känden sänder in ska översändas till svaranden och denne bör även i övrigt hållas underrättad om vad som sker. Känden har ingen rätt att företa väsentliga taleändringar eller att vid den sista förhandlingen lägga fram material, som svaranden med ledning av kallelsen inte kunde räkna med.¹²⁴ Som synes finns därför också ett visst rättssäkerhetsskydd även för den part, som möjligen har mindre behjärtansvärda avsikter med sin hållning i processen.

Taleändringar kan som nyss berördes företas i obstruktionssyfte. I 23 § 2 st. LSF ges båda parter tämligen stora möjligheter att ändra sin talan, men skiljenämnden måste naturligtvis motverka obstruktionsmässiga åtgärder. Tidsaspekten spelar en stor roll vid bedömningen av om en taleändring ska vara tillåten, vilket också uttrycks i lagtexten. Ett sätt att motverka obstruktion i denna del är att skiljenämnden utfärdar ett *stupstocks-föreläggande*, vilket betyder att nya yrkanden och åberopanden inte beaktas efter utgången av en viss tidsfrist.¹²⁵

¹²⁰ SOU 1994:81 s. 285 och prop. 1998/99:35 s. 74.

¹²¹ Olsson, a.a. s. 109.

¹²² Heuman, a.a. s. 413.

¹²³ Se ovan s. 19 f.

¹²⁴ Heuman, a.a. s. 413 f.

¹²⁵ Olsson, a.a. s. 105.

Det ska nämnas att svaranden mycket väl kan ha godtagbara skäl för sin utevaro eller för att inte iaktta ett föreläggande och det tar lagen hänsyn till. I 24 § 3 st. talas om *giltigt skäl*, men någon närmare definition av begreppet står inte att finna i lagens förarbeten. Vad som ska räknas som giltigt hinder för en part får alltså skiljemännen bedöma i det enskilda fallet.¹²⁶ Skulle nämnden finna att det föreligger giltiga skäl, bör parten få en ny möjlighet att exempelvis inkomma med en inlaga.¹²⁷ Den part som åberopar att han haft denna typ av laga förfall lär ha bevisbördan för sitt påstående.¹²⁸ Enligt en praktiker jag diskuterat frågan med, ställer skiljenämnder ibland synnerligen låga krav på vad som ska betraktas som giltiga hinder. Dennes personliga teori om anledningen till detta, är att tveksamma situationer helst tolkas till den partens fördel av någon sorts rättssäkerhetsskäl. Riktigheten i det påståendet låter jag vara okommenterad.

I föregående kapitel nämnde jag att skiljenämnden med stöd av 25 § 2 st. LSF har rätt att avvisa bevisning. Förutsättningarna är att denna uppenbart ska sakna betydelse i tvisten eller att det är motiverat med hänsyn till den tidpunkt då bevisningen åberopas. Skiljenämnden kan för övrigt ge part ett stupstocksföreläggande också i fråga om bevisning och det är uppenbart att det i paragrafen ligger en ambition om att motverka förhållningsförsök.¹²⁹

I många skiljeförfaranden behöver part *anstånd* för att kunna utföra sin talan. För detta begär skiljenämnden ofta godtagbara skäl. Det ska inte gå att få anstånd för att genomföra utredningar som saknar betydelse, eller för att lyckas komma åt material som inte har någon relevans för tvisten.¹³⁰ Praktiker jag talat med menar att begäran om anstånd många gånger har fullt legitima skäl, men också kan vara den mest evidenta formen av obstruktionsförsök. Enligt dem är för övrigt tvister om avtalstolkning närmast typexempel på situationer där yrkanden om anstånd ofta dyker upp. Vanligen är det då fråga just om att få möjlighet att utreda frågor, som parten inte kan få tillräckligt grepp om utan ytterligare tid. Återigen aktualiseras betydelsen av att skiljemännen tidigt förutser vad som håller på att hända och sätter stopp för förhållningsförsöken genom att vägra uppskov gång efter gång. Jag har mött uppfattningen att skiljemän ibland kan vara alltför generösa med att bifalla anståndsyrkanden och att tvister av den anledningen kan dra ut onödigt mycket på tiden. I det synsättet låg också åsikten att skiljeförfarande ad hoc rent allmänt innehåller ett för dåligt skydd mot obstruerande åtgärder och att skiljemän på det hela taget borde ställa högre krav på parter genom snävare tidsramar. Emellertid kan parterna själv avtala om olika *frister* och exempelvis kan en tidsram inom vilken skiljedom måste meddelas motverka obstruerande åtgärder.¹³¹

¹²⁶ Olsson, a.a. s. 109.

¹²⁷ SOU 1994:81 s. 144 och prop. 1998/99:35 s. 112.

¹²⁸ Heuman, a.a. s. 414.

¹²⁹ Olsson, a.a. s. 111.

¹³⁰ SOU 1994:81 s. 143 och prop. 1998/99:35 s. 111.

¹³¹ Kvart, a.a. s. 107.

9.2 Obstruktion i förenklat förfarande

Eftersom det förenklade regelverket begränsar både antalet inlagor parterna får lämna liksom den tid inom vilken det ska ske, är spelrummet för obstruerande åtgärder begränsat. I § 24 stadgas att om part utan giltigt skäl uteblir från förhandling eller på annat sätt underlåter att iaktta föreläggande av skiljemannen, utgör det inte hinder för målets fortsatta handläggning och avgörande. Därmed kan konstateras att en part som förhåller sig passiv äventyrar sina möjligheter att vinna framgång i tvisten högst avsevärt.

Möjligheterna att ändra sin talan med stöd av § 18 har redan tidigare berörts.¹³² *Taleändring* får företas om skiljemannen inte anser det olämpligt med hänsyn till tidpunkten, den olägenhet som orsakas motparten och övriga omständigheter. Som jag nämnde tidigare anser de jurister jag har talat med att det kan vara problematiskt att få tillstånd till taleändringar. En god motivering till behovet av åtgärden krävs vanligen, vilket väl är ett uttryck för ambitionen att motverka obstruktion. I föregående kapitel kommenterades skiljemannens tämligen omfattande möjlighet att *avvisa bevisning*, som uppfattas som betydelselös eller som anses kunna förebringas på annat sätt. Detta stadgande i § 22 kan därför även det sägas tjäna syftet att förhindra försök till förhaling. Observeras bör också skiljemannens möjlighet enligt § 16 att förelägga part att inom viss tid slutligt ange sitt yrkande samt de omständigheter och bevis som åberopas. Även det förenklade regelverket medger alltså *stupstocks förelägganden*.

En part som vill vinna tid eller av annan anledning önskar dryga ut det förenklade förfarandet, kan försöka begagna sig av de tidigare nämnda ”säkerhetsventiler” som regelverket innehåller. I § 16 stadgas som bekant att en annan handläggning än den föreskrivna kan bli aktuell, om skiljemannen av *särskilda skäl* bestämmer annat.¹³³ Låt säga att svarandeparten vill få ytterligare en tid på sig att göra taktiska överväganden inför sitt ingivande av skrift till skiljemannen. Han behöver då få fristen på högst tio arbetsdagar i § 16 förlängd. Svaranden får i den situationen försöka övertyga skiljemannen om att sådana särskilda skäl föreligger, som nödvändiggör mer tid innan handling kan inges. Behovet av ytterligare utredning lär enligt de praktiker jag talat med vara ett vanligt förekommande argument. De menar för övrigt att skälen som åberopas kan vara av mycket skiftande kvalitet och ibland skiner förhalingssyftet igenom. Svaranden inser helt enkelt att hans position är dålig och att han inte kommer att vinna framgång med sin talan. Det ska dock observeras att också *käranden* kan ha anledning att vilja göra ett förenklat förfarande mer omfattande än dess normalram stadgar. Till detta återkommer jag i slutet på kapitlet, i samband med övervägandena i det aktuella fallet.

¹³² Se ovan s. 29.

¹³³ Jfr. också ovan s. 19 f.

Exempel på ett påstående från en svarandepart kan vara att han behöver mer tid för att få det *ombud* han behöver: Om tiodagarsfristen kvarstår orubbad måste han anlita en klart mindre kvalificerad person, vilket han upplever som negativt och mycket riskfyllt i ett förenklat skiljeförfarande. Denna uppfattning kan ju mycket väl ha fog för sig, men också vara en invändning för att obstruera processen. Den jurist som delgav mig exemplet hade upplevt det vid ett par olika tillfällen, som dock fått olika resultat. Skiljemannens avgörande i det enskilda fallet är alltså ledstjärnan även i detta avseende.

I ett förenklat skiljeförfarande ligger vidare en risk för obstruktion i att en svarande kan vänta med att lämna en viktig uppgift tills han inger sin sista handling. Huruvida obstruktion är den mest korrekta beteckningen på en sådan åtgärd må kanske vara osagt, men följderna av den taktiken är att *kontradiktionen* sätts ur spel. Kanske har skiljemannen godtagit att svaranden inkommer med fler skrifter än vad som annars är fallet och då kan svarandeparten se sin chans att så att säga överrumpla kändanden. Dessvärre är denna taktik mycket vanligt förekommande, enligt de jurister jag har varit i kontakt med. De menar också att det kan krävas god argumentation inför skiljemannen, för att få inkomma med ett bemötande till vad som hävdas är en ny uppgift. Skiljemannens ambition att inte göra förfarandet mer omfattande än nödvändigt kan således sätta käppar i hjulet. I denna del, liksom i flertalet andra i fråga om det förenklade förfarandet, ligger åtskilligt i händerna på den enskilde skiljemannen i det specifika fallet. Det tål att upprepas att detta är något att allvarligt ta fasta på.

9.3 Överväganden i det aktuella fallet

Med redogörelsen ovan som bakgrund kan konstateras att företeelsen obstruktion tycks ha åtminstone två sidor: Den är ett problem för den part, vanligen kändanden, som drabbas av den och den är ett hot mot skiljeförfarandets egenskap som en vanligtvis effektiv och snabb tvistlösningsmetod. Viktigt att observera är dock att obstruerande åtgärder också kan gagna taktiska syften och att möjligheterna att förhålla en process, kan vara en viktig bedömningsgrund inför valet av tvistlösningsmodell för en part som exempelvis behöver vinna tid. I ett sådant här avsnitt, där överväganden kopplade till ett specifikt fall ska göras, tycker jag därför att det är angeläget att obstruktion i viss mån belyses från båda dessa sidor.

Inledningsvis måste jag upprepa vad jag tidigare har anfört som ett viktigt kriterium vid valet av skiljeförfarande: Om Skanska eller Handelsbolaget eller möjligen båda främst önskar en *snabb* lösning på sin tvist, talar det förstås för det förenklade förfarandet. Sannolikheten att någon part ska lyckas förhålla ett skiljeförfarande enligt den förenklade modellen får med rätta antas vara relativt liten. Att lyckas övertyga skiljemannen om att särskilda skäl föreligger och att handläggningen därför ska bli mer omfattande, eller tillåtas dra ut längre på tiden kräver en god skopa sund argumentation. Känner motsatsvis någon av parterna, kanske

svarandeparten Handelsbolaget, att det är angeläget att vinna tid eller att få chans att läsa av Skanskas processtaktik talar det för ett förfarande ad hoc.

Kostnadsfrågorna ägnas inget eget utrymme i min framställning, men jag vill ta tillfället i akt och säga att en utdragen process i förfarande ad hoc, kan bli mycket kostsam. Även det bör alltså vara en betydelsefull aspekt i sammanhanget.

Vi antar nu att Skanska och Handelsbolaget avtalar om förfarande ad hoc och att Handelsbolaget vill förhålla processen. Handelsbolaget skulle då exempelvis kunna avge ett svaromål, som inte kommenterar vad Skanska har anfört i käromålet. På så sätt får kanske inte skiljenämnden alla sakförhållanden belysta. Eftersom avtalstolkning står i fokus kan som sagt förhandlingar och diskussioner mellan parterna få stor betydelse för vilken innebörd uttrycket "samtliga arbeten" bör anses ha och parternas berättelser i denna del blir intressanta. Vad som kan tänkas bli fallet är att skiljenämnden förelägger Handelsbolaget att inkomma med ytterligare uppgifter och genom sin *processledning* ser till att få fram de upplysningar som behövs. Det är dock möjligt att flera inlagor måste utväxlas innan alla frågetecken har rätats ut och att Handelsbolaget därigenom vinner tid.

I det aktuella fallet har jag personligen svårt att tro att Handelsbolagets *taleändringar* skulle kunna utgöra ett problem värt namnet. Vad gäller *bevisningen* finns väl knappast anledning att tro att Handelsbolaget skulle försöka dränka skiljenämnden i onödig sådan i denna tvist. En situation som möjligen kan uppstå är att Handelsbolaget presenterar bevisning på ett mycket sent stadium i förfarandet, för att vinna en fördel. Exakt vad den bevisningen skulle bestå av har jag svårt att spekulera om, men Skanska får sätta sitt hopp till att skiljenämnden kan ge Handelsbolaget ett *stupstocksföreläggande*. Detta gäller ju för övrigt också taleändringar, vilket berördes tidigare.

Ett problem jag personligen tror kan uppstå i aktuell tvist i förfarande ad hoc är att Handelsbolaget ansöker om och får *anstånd* med att lämna vissa inlagor. I sin anståndsbegäran skulle denna svarandepart kanske hävda att bolaget inte kan utföra sin talan, utan ytterligare tid för utredning. Litar vi på den erfarenhet de jurister jag har talat med har, blir det i normalfallet inte särskilt problematiskt att nå framgång med en anståndsbegäran. Dessutom lär förekomsten av den sortens begäranden vara vanlig i tvister som rör avtalstolkning. Såvida den utredning svaranden vill göra inte är ovidkommande kan det därför finnas anledning att räkna med att anstånd ges; åtminstone vid ett tillfälle.

Handelsbolaget kan för övrigt hävda att de av en eller annan anledning inte haft möjlighet att utföra sin talan. Det lär förstås krävas någon typ av *giltiga skäl* för att lyckas med detta, men med hänvisning till vad åtminstone en praktiker delgivit mig sätts inte alltid kraven så högt. En förslagen svarandepart har därför chans att obstruera ett förfarande ad hoc också på nu nämnda sätt. Avsikten med sådana åtgärder får väl förmodas vara att vinna

tid. Jag avstår dock från att exemplifiera hur invändningarna om giltiga skäl hade kunnat se ut i detta specifika fall.

Skulle Skanska och Handelsbolaget i stället slita sin tvist genom förenklat skiljeförfarande, ser förstås obstruktionsproblematiken något annorlunda ut. Inte minst är så fallet på grund av de kraftiga begränsningar som stadgas avseende antalet inlagor från vardera parten. Att utöver käromål och svaromål behöva sammanfatta sin talan i en enda inlaga, som ska inkludera bevisuppgift, kan bli svårt.

I § 16 stadgas dock att ”särskilda skäl” kan föranleda en mer omfattande handläggning. Det är därför troligt att de obstruerande åtgärder som eventuellt kan försöka vidtas, tar sikte just på det uttrycket. I det sammanhanget tycker jag även att Skanskas position är värd att observera. Det får ju betecknas som högst sannolikt att även käranden kan uppleva svårigheter med att sammanfatta sin talan och därför också argumenterar för att särskilda skäl talar för en mer omfattande handläggning. Kanske eftersträvas både rätt att inge fler inlagor och en längre tidsfrist för avgivande av skrift, än de tio arbetsdagar som stadgas i regelverket. Här framträder då en sådan taktisk karaktär hos obstruktionsbegreppet, som jag nämnde inledningsvis i detta avsnitt. Förhållningen har i en sådan situation visserligen andra avsikter än att omintetgöra skiljeförfarandet, men icke att förglömma drabbas motparten som kanske förväntar sig en snabb handläggning.

Vi uppehåller oss något vid den tänkbara händelseutvecklingen att Skanska vill göra det förenklade förfarandet mer omfattande. En möjlighet jag ser är då att företaget kan argumentera för att *branschpraxis*, som åberopas till stöd för hur avtalet bör tolkas, utgör *särskilda skäl*. Enligt den tanken skulle Skanska eftersträva att få inge fler handlingar för att kunna underbygga sin talan i ett avseende som annars svårligen kan föras i bevis. I vanlig ordning när det handlar om förenklat förfarande, ligger väl då en stor börda på *ombudet* och dennes förmåga att formulera en hållbar ansökan. Med tanke på vad som tidigare sagts om skiljemäns inställning till nya inlagor i bevissyfte, måste dock utgångspunkten vara att det kan bli bekymmersamt att få ett dylikt tillstånd.¹³⁴ Kanske bifaller skiljemannen Skanskas begäran i det avseendet att ytterligare inlaga får ges in, men att den ursprungliga tidsfristen kvarstår oförändrad.

Något ska nu sägas om Handelsbolaget och denna svarandeparts eventuella avsikt att obstruera det förenklade förfarandet. En metod är att lämna en ny eller annorlunda uppgift i sista inlagan. Kanske har Handelsbolaget med stöd av § 16 och förekomsten av ”särskilda skäl” fått rätt att utreda någon fråga – sannolikt rörande avtalstolkning – och ser då sin chans att överrumpla käranden. Jag har svårt att se vilken typ av information som skulle kunna få sådan effekt i tvisten, eftersom bakgrundsförhållandena knappast innehåller sådant sprängstoff, att frågan hamnar i helt ny dager. Möjligen framkastar Handelsbolaget ett påstående om vad som blivit sagt

¹³⁴ Se ovan s. 44 f.

vid förhandlingarna mellan parterna och Skanska riskerar att gå miste om möjligheten att bemöta detta. En annan åtgärd i förhållningssyfte är att Handelsbolaget påstår att tvistens komplexitet utgör ”särskilda skäl” och gör att man behöver anlita *ett visst ombud* att föra ens talan. Ett argument som Handelsbolaget eventuellt kan använda till stöd för det påståendet kan vara den *ojämlikhet* i processhänseende, som råder mellan ett mindre bolag och en jätte som Skanska. Sistnämnda är dock min högst personliga teori och jag saknar möjlighet att bedöma dess bärighet. Klart är väl emellertid att Skanska rent allmänt har bättre möjligheter än sin motpart att bereda sin talan i detta fall. Inte minst är så fallet med tanke på den kompetens som ryms i Skanskas organisation.

En summerande iakttagelse är att det förenklade förfarandet generellt har ett snålare utbud av möjligheter att förhålla handläggningen. Detta gynnar förstås den part som vill få tvisten löst på kort tid, men bör också ses som ett bekymmer i en tvist som behöver större utrymme, för att få en korrekt utgång. I mitt tycke är Skanskas och Handelsbolagets tvist av sådan karaktär att den behöver tämligen omfattande behandling. Det innebär dock inte nödvändigtvis att det förenklade förfarandet omedelbart räknas bort som en tänkbar modell. Däremot krävs att skiljemannen ger båda parter de möjligheter de behöver, för att kunna utföra sin talan i tillräcklig grad. Här framskyntar alltså ett krav på dennes kompetens när det gäller att bedöma vilka verktyg en part behöver. Vill Skanska eller Handelsbolaget vara förvissade om möjligheten att vinna tid, oavsett i vilket syfte, gör de nog ändå bäst i att avtala om ett förfarande ad hoc.

10 Slutförhandlingarna

10.1 Slutförhandling i förfarande ad hoc

När en skiljetvist har beretts brukar skiljenämnden besluta att det ska hållas en avslutande förhandling. Vilken betydelse denna ska ha kan parterna själva besluta genom avtal, men den gängse uppfattningen i svenska skiljeförfaranden är att slutförhandlingen är mycket viktig. Eftersom skiljenämnden inte är bunden av *omedelbarhetsprincipen* finns inga hinder mot att skiljedomen grundas på annat än vad som förekommer vid slutförhandlingen. Även om processmaterialet är mycket omfattande måste alltså skiljemännen överväga allt, om de inte förmått parterna att begränsa inlagorna. Nämnden är heller inte bunden av *koncentrationsprincipen*, så kortare eller längre uppehåll i den muntliga förhandlingen godtas.¹³⁵

Skiljenämnden bestämmer när slutförhandling ska hållas och en part kan inte tvinga fram att en särskild dag väljs för ändamålet.¹³⁶ Parterna måste upplysas om att slutförhandlingen är deras sista möjlighet att utföra sin talan, vilket lämpligen sker i kallelsen.¹³⁷

LSF innehåller inga detaljerade regler om hur en slutförhandling ska gå till. Jurister jag har talat med säger att upplägget vanligen påminner en hel del om en huvudförhandling i allmän domstol. Vanligtvis brukar slutförhandlingen börja med att yrkanden och grunder redogörs och att ombuden därefter håller *sakframställningar*. Eftersom omedelbarhetsprincipen inte gäller finns ingen anledning för ombuden att repetera innehåller i de handlingar som ingivits till nämnden. Dessa utgör ändå processmaterial och måste beaktas oavsett om de nämns muntligen eller ej. Praktiker hävdar att retoriska grepp många gånger sparas till pläderingen i allmän domstol, men att man som ombud många gånger lägger tonvikten där redan från början i slutförhandlingen på ett skiljeförfarande. Skälet är helt enkelt att ombudet inte behöver vinnlägga sig om att alla detaljer nämns, eftersom de ofta redan finns dokumenterade i skrift hos skiljenämnden. I stället prioriteras ofta en övertygande och tilltalande muntlig argumentation.

Den *skriftliga bevisningen* behöver inte föredras, eftersom skiljemännen får antas ha detta material klart för sig på förhand.¹³⁸ Vad gäller vittnen är det brukligt, men inte nödvändigt, att dessa hörs vid slutförhandlingen. Skriftliga vittnesberättelser inges som regel inte dessförinnan. Praktiker menar att förhören ofta blir den allra mest tidskrävande delen av slutförhandlingen, vilket knappast är märkligt. Stor vikt måste läggas vid att

¹³⁵ Heuman, a.a. s. 488.

¹³⁶ SOU 1994:81 s. 144 och prop. 1998/99:35 s. 112.

¹³⁷ Heuman, a.a. s. 490.

¹³⁸ Heuman, a.a. s. 491.

vittnen lämnar den information de ska och motförhören är en viktig del i processföringen.¹³⁹

Slutförhandlingen avslutas i allmänhet med att parterna får tillfälle att hålla *slutanföranden*. I enlighet med vad som gäller i allmän domstol håller normalt kändanden sin plädering först och därefter svaranden. En jurist jag talat med säger att avsteg från nu nämnda turordningen ibland görs på grund av någon teknikalitet, eller rentav av hänsyn till ett ombuds tidsbrist. Enligt denne praktiker är det dock vanligtvis bäst att domstolsprocessen får tjäna som mall och att inga ändringar görs.

Vid kontakt med praktiker har jag fått uppfattningen att skiljenämnder brukar vara mycket tillmötesgående inför parternas önskemål om upplägget av slutförhandlingen. Om parterna med ombud exempelvis vill föredra redan ingivna handlingar och i stor omfattning önskar repetera tvistens grunder, brukar det tydligen godtas. Ett problem som då kan tillstöta är att slutförhandlingen drar ut på tiden och att skiljenämnden får sätta ut ytterligare en eller flera förhandlingsdagar. Detta avspeglas förstås i högre kostnader och därför är det viktigt att komma ihåg att det kan ligga en penningvinst i att så många frågor som möjligt blir utredda genom *skriftväxling* på förberedelsestadiet.

Den sammantagna karakteristiken för en slutförhandling i förfarande ad hoc är alltså att den har sin förebild i huvudförhandlingen i allmän domstol. Detta är var parterna har anledning att räkna med och bör förbereda sig inför. Även här kan en återkoppling göras till skiljemännens kompetens och bakgrund: En jurist jag har talat med menar att när lagfarna domare agerar ordförande i skiljeförfaranden ad hoc, existerar i stort sett ingen skillnad alls mellan en sådan förhandling och en i domstol. Omdömet var inte alls insinuant, utan ett uttryck för den säkerhet parter och ombud med rätta kan känna inför denna modell av skiljeförfarande. Att LSF inte inrymmer några detaljerade förfaranderegler saknar relevans, eftersom det finns en trygg förfarandepaxis.

10.2 Slutförhandling i förenklat förfarande

Först måste klargöras att framställningen i detta avsnitt bygger på förutsättningen att muntlig förhandling enligt regelverkets § 21 hålls. Som tidigare har nämnts fordrar detta både att part begär det och att skiljemannen anser det erforderligt. Begreppet slutförhandling används inte i det förenklade regelverket, utan där talas om just muntlig förhandling. Det får dock anses rimligt att en sådan har en slutförhandlings karaktär om den hålls, eftersom förberedande förhandlingar enligt praktiserande jurister just aldrig äger rum.¹⁴⁰ Det ska upprepas att det är fullt acceptabelt att part avtalar bort sin rätt att påfordra muntlig förhandling, eftersom 24 § LSF där

¹³⁹ Se ovan s. 40.

¹⁴⁰ Se ovan s. 37.

rättigheten kommer till uttryck är dispositiv.¹⁴¹ Således strider inte det förenklade regelverkets bestämmelse mot lagens avfattning.

Ett första viktigt konstaterande är att regelverket inte stadgar om någon *begränsning* av vad som får förekomma vid en muntlig förhandling. Trots de mycket konkreta angivelserna i § 16 om hur många skrifter som får inges och inom vilken tid det ska ske, sägs inget om hur situationen blir om förhandling hålls. Muntlig förhandling är alltså i sig ett uttryck för det som tidigare har betecknats som regelverkets ”säkerhetsventiler”: Den kan bli en följd av att ”särskilda skäl” anses föreligga. Det blir då också naturligt att säkerhetsventilen inte har några exakta föreskrifter, utan får rätta sig efter behoven i det enskilda fallet.

Följaktligen innehåller inte det förenklade regelverket några förfaranderegler. I § 21 sägs att skiljemannen ska bestämma tidpunkten för, varaktigheten av och formerna för förhandlingen och det inbegriper hur bevisning ska tas upp. Skiljemannen ska dock också beakta parternas egna önskemål. Vad gäller det sistnämnda kan vi nog anta att olika skiljemän följer påbudet olika slaviskt.

De praktiker jag har talat med hävdar att deras erfarenheter av muntliga förhandlingar enligt det förenklade regelverket är mycket begränsade. De gånger dylika har hållits har de varit tämligen olika slutförhandlingar i förfaranden ad hoc och alltså även olika huvudförhandlingar i allmän domstol. Skiljemannen brukar bedriva ganska tydlig *processledning* för att snabbt klarlägga de frågor, som inte har blivit nödvändigt utredda genom skriftväxling enligt det gängse mönstret. Detta har givit intrycket att förfarandets summariska karaktär bibehålls även vid en muntlig förhandling och ombuden har på kort tid varit tvungna att formulera parternas talan. Förhållandet är ännu ett tecken på att partsombud i förenklade förfaranden måste besitta mycket goda processuella kunskaper. Dels ska de förstås kunna utföra en talan skriftligen i inlagor, dels ska de vara väl förtrogna med hur en förhandling går till.¹⁴² Parentetiskt kan sägas att den omfattande förberedelse ombudet måste göra i ett förenklat förfarande – oavsett om förhandling hålls eller ej – märks på fakturan.

Då en muntlig förhandling hålls är det ofta behovet av *förhørsutsagor* som har föranlett den. Upplägget i denna del av förhandlingen, liksom när eventuella vittnen och sakkunniga hörs, liknar i hög grad förfarande ad hoc enligt praktiker. Den skillnad som eventuellt kan märkas, är att skiljemannen i förenklat förfarande är mer aktiv och pådrivande under förhören än skiljemännen i förfarande ad hoc vanligtvis är. Förhören har en tendens att bli mer koncisa i förenklat förfarande och det faktum att skiljemannen kanske är en aktiv frågeställare bidrar förstås till detta. Ytterst stor möda bör

¹⁴¹ Olsson, a.a. s. 107.

¹⁴² Ang. detta resonemang se Hyllengren, *Kritik mot förenklat skiljeförfarande*, Advokaten – Tidskrift för Sveriges Advokatsamfund 8/1995 s. 26.

ofta läggas på att förbereda relevanta frågor, med tanke på den kortfattade förhandlingen.¹⁴³

Den muntliga förhandlingen brukar avslutas med att parterna håller varsitt *slutanförande*, men dessa brukar enligt praktiker bli ytterst summariska. Ombuden är förstås oförhindrade att ägna sig åt lite retoriska utsvävningar, men tyngdpunkten brukar som sagt läggas på att genomföra uttömmande förhör när förhandling väl hålls. Slutligen ska sägas att det lär vara mycket ovanligt att skiljemannen sätter ut mer tid för förhandling, efter ett tillfälle. Partsombuden bör således betrakta en muntlig förhandling som en engångsföreteelse i tvistens handläggning och se till att hinna med vad de måste i ett enda sammanhang.

10.3 Överväganden i det aktuella fallet

När Skanska och Handelsbolaget överväger betydelsen av att en muntlig slutförhandling hålls, innehåller rimligen ovanstående redogörelse en del att betänka. Först märks att slutförhandlingen i förfarande ad hoc vanligen företer många likheter med en huvudförhandling i domstol. Det får därför betecknas som tillrådligt att parter med ombud förbereder sig på ungefär motsvarande sätt som inför en rättegång. Med tanke på att handlingar som ingivits redan utgör processmaterial och att omedelbarhetsprincipen inte råder, kan dock ombuden välja att lägga tyngdpunkten på de delar som de vill belysa särskilt.

På det hela taget verkar slutförhandlingen i förfarande ad hoc vara ett uttryck för den fullständighet, som nog kan sägas prägla förfarandet. Det ges sannolikt goda möjligheter att ställa frågor till motparten, liksom till eventuella vittnen och sakkunniga. Som tidigare har berörts är det ju troligt att tvistefrågan i detta fall ger upphov till ett omfattande diskussionsbehov och god möjlighet att formulera sin sak. Som jag personligen ser det erbjuder ett förfarande ad hoc just de verktyg som kan behövas i den delen. Som ett observandum måste dock nämnas *tidsaspekten*. Det är ju möjligt att förhandlingen drar ut på tiden och därigenom gör hela förfarandet mer kostsamt.

Det är svårt att få något begrepp om hur en *muntlig förhandling* i det förenklade förfarandet kan gestalta sig. För att anknyta till vad praktiserande jurister anser, är det viktigt att notera att upplägget kan bli tämligen summariskt och att tiden ofta är begränsad. Därmed inses att den part som fäktar för att en muntlig förhandling ska hållas, kanske inte får sina behov tillgodosedda ändå. Eftersom det tidigare i framställningen genomgående har nämnts att tvister om avtalstolkning brukar kräva att parterna bereds tillfälle att bemöta varandra, är nu nämnda förhållande av mycket stor – kanske rentav avgörande – vikt.

¹⁴³ Hyllengren, a.a. s. 26.

Vad gäller förhören säger praktiker att det förenklade förfarandet liknar förfarande ad hoc, men att skiljemannen kan vara en pådrivande frågeställare. Om Skanska och Handelsbolaget tillmäter *förhørsutsagorna* störst betydelse i fråga om muntlig förhandling, kan kanske även det förenklade förfarandet sägas erbjuda en fullgod modell. Med tanke på vad som ovan har sagts om de vanligtvis *summariska slutanförendena* kan dock förmodas att förfarandet inte ger mycket spelrum för retoriska utspel. Må vara att skiljemannen kanske inte avbryter utläggningar, men då tidsutrymmet ofta är begränsat finns inte plats för sådana inslag. Det ska i och för sig betonas att det väl finns nyanser och att en skiljeman kan besluta om en muntlig förhandling, som inte ter sig lika snäv. Vad som här har anförts refererar alltså till erfarenheter som praktiserande jurister har gjort.

Betraktat ur ett processtaktiskt perspektiv kanske någon av parterna tilltalas av en summarisk muntlig förhandling, där bara absoluta väsentligheter behandlas. Här kan en återkoppling göras till det tidigare berörda förhållandet mellan parterna: Skanska är ett stort företag inom entreprenadbranschen och har förmodligen en juristavdelning, som kan förbereda en förhandling mycket väl. Kanske behöver inte ens utomstående ombud anlitas. För Handelsbolagets del kan situationen vara en annan och då kan denna svarandepart uppleva ett underläge i en omfattande slutförhandling i förfarande ad hoc. Tankegången presenterades av en jurist jag varit i kontakt med och vederbörande tillade att nämnda uppfattningen många gånger kan ha fog för sig: En talan kan vara stark på pappret, men tappa mycket på att ventileras muntligen med motparten. Särskilt kan så vara fallet när parterna inte är jämbördiga kombattanter.

Några ytterligare analyser in casu ska inte göras i nu berörda frågor. Vad jag främst har velat visa med innevarande kapitel är att en slutförhandling i förfarande ad hoc och en muntlig förhandling i förenklat förfarande, kanske inte låter sig jämföras. Av vikt för Skanska och Handelsbolaget – liksom för alla andra tvistande parter – är att inte låta begreppen bli vilseledande, utan att studera hur *tillämpningen* av respektive modell gestaltar sig. I det avseendet är vi främst hänvisade till praktikers utsagor.

11 Skiljedomarna

11.1 Skiljedom i förfarande ad hoc

Vad som definitionsmässigt är att betrakta som skiljedom fastslås i 27 § LSF. Skiljenämndens avgörande av en fråga som har överlämnats för prövning är självfallet en skiljedom och det gäller oavsett om det är hela tvistefrågan eller bara en del som avgörs.¹⁴⁴ Skiljedomar är *slutliga* och kan inte överklagas i materiellt avseende, om inte parterna har avtalat om att möjlighet till omprövning ska finnas. Detta stadgas inte uttryckligen i LSF, utan förstås genom att skiljedomar inte kan angripas med stöd av andra regler än dem som lagen innehåller. Följaktligen ger inte lagen part rätt att få en skiljedom överprövad på materiell grund.¹⁴⁵

En viktig iakttagelse är att LSF inte innehåller någon *tidsfrist* inom vilken skiljedom måste meddelas. Det står dock parterna fritt att avtala om detta, vilket kan vara en betydelsefull åtgärd för att motverka obstruktion.¹⁴⁶ Praktiker jag har talat med säger sig dock vara en smula försiktiga med att avtala om frister, eftersom resultatet i värsta fall kan bli att skiljedomen inte blir lika välmotiverad och fullständig. Detta lär särskilt kunna bli fallet om förhandlingarna har blivit utdragna och tidsutrymmet för nämndens överläggningar därför blir litet.

I 31 § LSF stadgas vad en skiljedom ska innehålla. Ett första krav är att den ska vara skriftlig och undertecknas av skiljemännen. Det räcker att flertalet skiljemän undertecknar domen om orsaken till att inte samtliga gör det anges. För övrigt kan parterna avtala om att endast skiljenämndens ordförande ska underteckna skiljedomen. Vidare ska dagen för meddelandet och platsen för skiljeförfarandet anges och domen ska genast tillställas parterna.

Skiljedomar i förfaranden ad hoc brukar enligt praktiker vara mycket välskrivna och genomarbetade. De brukar vanligtvis inledas med en redogörelse för kärandens yrkanden och grunder samt svarandens inställning och grunderna till den. Detta fyller dels ett pedagogiskt syfte, dels är det viktigt att parterna ser att skiljenämnden har yttrat sig över det som tvisten gällde.¹⁴⁷ Därefter följer i regel domskälen och som avslutning anges domslutet. I domslutet är det angeläget att ett ställningstagande görs till varje yrkande.¹⁴⁸ Vad vidare gäller skiljedomens innehåll bör noteras att LSF inte kräver någon *domsmotivering*.¹⁴⁹ Visserligen kan parterna

¹⁴⁴ Kvant, a.a. s. 106.

¹⁴⁵ Olsson, a.a. s. 117.

¹⁴⁶ Se ovan s. 51.

¹⁴⁷ Heuman, a.a. s. 528.

¹⁴⁸ Heuman, a.a. s. 530.

¹⁴⁹ SOU 1994:81 s. 166 och prop. 1998/99:35 s. 134 f.

bestämma att skiljedomen ska innehålla domskäl, men lagstiftaren har inte sett något skäl att uttryckligen kräva sådan. En anledning till detta sägs vara att skiljemännens arvoden kan hållas nere och att tvister i regel avgörs snabbare om inte domskäl behöver utarbetas.¹⁵⁰ Ett annat skäl är att en klandertalan kan förebyggas: En förlorande part saknar rätt att få en skiljedom upphävd på grund av undermåliga domskäl, eftersom lagen inte belägger skiljenämnden med motiveringsplikt.¹⁵¹ Det ska dock tydligt sägas att svenska skiljedomar enligt praxis förses *med* domskäl, vilket i och för sig också innebär ökade partskostnader. Praktiker menar att de sällan eller aldrig avtalar specifikt om att domskäl ska anges, utan absolut förutsätter att skiljenämnden motiverar sin dom. Vanligare är däremot att de råder sina klienter att avtala om andra egenskaper hos skiljedomen, som exempelvis att eventuella skiljaktiga meningar ska bifogas.

De praktiker jag har diskuterat frågan med har alla understrukit den stora vikten av såväl domskäl, som att skiljaktiga meningar kommer till uttryck. I ett sammanhang där parterna företräder två olika rättsliga resonemang – exempelvis vid avtalstolkning – är det än viktigare att skiljenämnden tydligt motiverar sitt ställningstagande. Detta anses leda till att parterna bemöter skiljedomen med större positivism, än i vart fall den part skulle göra som förlorade skiljetvisten men aldrig blev klar över varför. Här framskymtar alltså den viktiga aspekten om skiljedomens *legitimitet*. En annan anledning som inskräper vikten av domskäl är utsikterna att vinna bifall till en eventuell *ogiltighets- eller klandertalan*: Om part inte förstår exakt vilken bedömningen skiljemännen har gjort har han rimligen svårt att angripa den.¹⁵² Tillvägagångssättet i denna del lämnas dock därhän.

I 32 § LSF ges skiljemännen möjligheter att rätta, tolka och komplettera skiljedomen. *Rättelse* får bara avse oriktigheter till följd av skiljemännens eller någon annans skrivfel, räknefel eller liknande förbiseende och kan alltså inte komma i fråga angående felaktig rättstillämpning eller tankefel. *Komplettering* blir aktuell om skiljemännen har förbisett att avgöra en fråga och vad som då sker är att ett tilläggsbeslut meddelas. När det gäller *tolkning* rör det sig om att tolka *domslutet* och ingen annan del. Skiljemännen kan själva besluta om såväl rättelse som komplettering, men för att tolkning ska bli aktuell krävs att part yrkar på sådan. Att märka är att skiljemännen inte är skyldiga att rätta, komplettera eller tolka skiljedom. Det ankommer på skiljenämnden i det enskilda fallet att ta ställning till om någon av åtgärderna är nödvändig, men i 32 § 3 st. uttrycks att det är lämpligt att parterna får yttra sig över åtgärden innan skiljemännen fattar sitt beslut.¹⁵³ Det är motiverat inte minst av kostnadsskäl att skiljemännen på detta sätt ska kunna rätta uppenbara fel utan inblandning av domstol. Detta

¹⁵⁰ Prop. 1998/99:35 s. 135.

¹⁵¹ Heuman, a.a. s. 510 f.

¹⁵² Heuman, a.a. s. 511.

¹⁵³ Olsson, a.a. s. 131 ff.

brukar kunna ske enkelt och på kort tid, just på grund av att felen är uppenbara.¹⁵⁴

11.2 Skiljedom i förenklat förfarande

Det förenklade regelverket stadgar i § 27 att skiljedomen utöver uppgifter om parterna och skiljemannen ska innehålla *domslut* och kortfattat ange parternas *yrkanden* och *grunder*. Dagen då den meddelades ska anges, den ska vara undertecknad av skiljemannen och ska för övrigt anses meddelad på platsen för förfarandet. Om part senast när han slutför sin talan begär det, ska skiljedomen också innehålla *domskäl*.

I § 31 fastslås att meddelad skiljedom är *slutlig* och bindande för parterna, vilket ju får anses ligga i linje med förfarandets avsikt att erbjuda en effektiv och snabb tvistlösning. Observeras bör att § 28 i regelverket säger att skiljedom ska meddelas senast *tre månader* efter det att målet har hänskjutits till skiljemannen. I nämnda paragraf stadgas också att Institutet har möjlighet att förlänga tiden för meddelande av skiljedom. Även enligt det förenklade regelverket kan part få skiljedomen rättad eller tolkad och det med stöd av § 32.

Två viktiga skillnader gentemot den gängse skiljedomen i förfarande ad hoc kan noteras: Dels kan part inte sätta sin tro till praxis och räkna med att domskäl anges utan att särskild begäran härom har framställts. Dels innehåller regelverket en bestämd tidsram inom vilken skiljedom ska meddelas. Nämnda skillnader får väl betraktas som tämligen betydelsefulla och ska därför behandlas mer ingående. Vad betydelsen av *domskäl* anbelangar kan återknytas till vad jag anförde i föregående avsnitt om domsmotivering i förfarande ad hoc: Det är ofta mycket angeläget att förstå vilka resonemang som har lett fram till en skiljedom och av detta har ibland båda parter ett intresse.

Som § 27 i det förenklade regelverket är utformad, kan parter eventuellt få den felaktiga uppfattningen att förekomsten av domskäl inte spelar någon större roll. Eftersom stadgandet säger att skiljedom kan meddelas oavsett om motivering önskas eller ej, kan en viss likgiltighet inför denna del i domen infinna sig. Förvisso innehåller inte regelverket något förbud mot att skiljemannen förser skiljedomen med domskäl även då part inte har begärt det. Skiljemannen har då ingen anledning att tro att Institutet ska medge en förlängning av tidsfristen på tre månader, för att han på eget initiativ ska hinna utarbeta domskäl. Han bör inte heller kunna räkna med att Institutet ersätter honom för hans självpåtagna merarbete.¹⁵⁵ Jurister jag har tillfrågat säger sig aldrig ens ha övervägt att lita till skiljemannens eget initiativ att författa domsmotivering. De anser att det skulle vara ett allvarligt förbiseende att på det sättet äventyra skiljedomens innehåll och har för

¹⁵⁴ Heuman, a.a. s. 552.

¹⁵⁵ Ang. detta resonemang se vidare Welamson, a.a. s. 26.

övrigt svårt att föreställa sig en tvist där domskäl inte är betydelsefulla. Vore situationen sådan att parterna kunde acceptera ett omotiverat avgörande, skulle deras tvist sannolikt kunna förlikas och aldrig behöva slitas i ett skiljeförfarande. En praktiker framförde iakttagelsen att domskäl i förenklat förfarande normalt är mer onyanserade än i förfarande ad hoc. Vederbörande ansåg detta vara en konsekvens av att skiljemanden är ensam och således formulerar sin egen mening, utan att föra mer ingående rättsliga resonemang.

Tidsfristen för meddelande av skiljedom är den andra avvikelsen som jag tror kan vara särskilt viktig att studera. Det finns teorier om att detta är den viktigaste måttstocken varmed man mäter om en tvist är lämplig att slita genom förenklat skiljeförfarande.¹⁵⁶ Som sagt stadgas i § 28 att tidsramen är tre månader från det att målet har hänskjutits till skiljemanden och att Institutet har rätt att förlänga perioden. I paragrafen finns således ett mått av flexibilitet, vilket väl i teorin syftar till att säkerställa att en snäv tidsram inte ska hindra en tvist från att få sin behövliga behandling. Som nämndes förut innehåller inte LSF någon tidsfrist för skiljedoms meddelande och praktiker brukar enligt egen utsago vara försiktiga med att avtala om sådan i förfarande ad hoc. Skälet är att ett förfarande kan dra ut på tiden och att en tidsram riskerar att minimera utrymmet för överläggning i skiljemanden. Enligt dessa praktiker finns det anledning att göra en återkoppling till det resonemanget, i fråga om förenklat skiljeförfarande. Detta förstås kanske enklast om vi tänker oss att sådana ”särskilda skäl” som omtalas i § 16 anses föreligga. Förfarandet kan bli mer utdraget om fler skrifter tillåts inkomma och än längre tid kan förstås åtgå om fristen på tio dagar – mot förmodan – förlängs. Säkerhetsventilen ”särskilda skäl” kan då få en icke önskvärd effekt: Genom att få tillstånd till en mer omfattande handläggning, kan parterna drabbas av att skiljemanden inte får tillräckligt med tid på sig att överväga materialet och meddela dom. Det en part vinner i ena änden genom att förfarandet tillåts bli mer omfattande, kan han således förlora i den andra. Att märka är att det ju är *Institutet* som beslutar om eventuell förlängning av fristen på tre månader. Några säkra riktlinjer för hur Institutet resonerar inför ett sådan fråga går inte att få en klar bild av. Situationen kan alltså bli den att Institutet ”stryper” förfarandet genom att inte medge ytterligare tid upptill de tre månaderna. Förvisso är händelseutvecklingen hypotetisk, men likväl inte osannolik.

11.3 Överväganden i det aktuella fallet

Inledningsvis vill jag påstå att såväl Skanska som Handelsbolaget bör ha intresse av att *domskäl* anges i den skiljedom som ska lösa deras tvist. Avtalsstolkningsfrågan lär vara av sådant slag att tydliga rättsliga resonemang i skiljedomen är önskvärda. Detta håller i och för sig dörren öppen för båda regelverken: Domsmotivering ges ju enligt praxis i förfarande ad hoc och går att begära i förenklat skiljeförfarande.

¹⁵⁶ Se ang. detta Eriksson, a.a. s. 1160.

Frågan om *domskälens utformning* kan också bli viktig i aktuellt fall. Vi kan möjligen förmoda att en skiljenämnd bestående av tre personer för ett mer ingående och kanske bredare rättsligt resonemang än en ensam skiljeman, till följd av bredare spektrum av kunskaper och uppfattningar i skiljenämnden. Delvis berör frågan alltså återigen *kompetensaspekten*. Jag har redan tidigare nämnt att det finns två sidor av denna, vilket tål att upprepas i sammanhanget: Att skiljenämnden besitter expertkunskaper kan bli kostnadseffektivt bland annat på så sätt att viss sakkunnigbevisning kanske blir onödig. Det kan dock också få till följd att skiljemännen redan har bestämda uppfattningar som de starkt förespråkar. Beträffande motiveringen till skiljedomen kan detta bli ett problem och då främst i det förenklade förfarandet, med en ensam skiljeman. I tvisten mellan Skanska och Handelsbolaget ställs branschriktad tolkning enligt Skanskas yrkande mot språkinriktad tolkning enligt Handelsbolagets yrkande. Trots att civilrätten ligger vid sidan av uppsatsen bör noteras att dylika så kallade *objektiva tolkningsmetoder* inte har en alldeles given hierarki, även om ords och uttrycks allmänna betydelse kanske är den mest närliggande metoden.¹⁵⁷ Med det sagda vill jag påvisa att omfångsrika domskäl, med belysande även av andra tänkbara resonemang än de som varit avgörande, kan bli till parternas fördel. Jag vill understryka att det inte behöver vara nödvändigt att välja förfarande ad hoc för att få en sådan önskan uppfylld, men det tycks vara sannolikare där än i förenklat förfarande. Tilläggas bör att det ju kan förekomma skiljaktiga meningar i en tremannanämnd och om de bifogas domen ges gott uttryck för avvikande teorier.

Tidsaspekten och dess betydelse för Skanska och Handelsbolaget är en annan relevant fråga vid jämförelsen av regelverken. Det är svårt att ta ställning till huruvida det är angeläget att en tvist får sin slutliga lösning inom en viss tidsram och i den delen måste bland annat rent affärsmässiga aspekter betänkas. Personligen är jag tveksam till om en tremånadersfrist för meddelande av skiljedom fyller en god funktion här. Förutsatt att någon av parterna eftersträvar ett mer omfattande förfarande, blir svaret ur den partens position rimligen nej. Som jag antydde ovan kan i ett förenklat förfarande situationen uppstå, att en mer omfattande handläggning inte får sin tänkta effekt eftersom tidsramen blir en slags ”fälla”. I idealsituationen får då Institutet träda in och förlänga tidsfristen, vilket dock inte kan räknas som säkert. Den risk jag dock ser som mer överhängande i aktuell tvist är att tre månader kanske inte är en tillräcklig tidsrymd i sig själv, även om det förenklade förfarandet löper enligt sin normalram. Fokus hamnar då på skiljemannen och dennes förmåga att på relativt kort tid hinna fatta ett för parterna bindande beslut av korrekt innehåll.

Eftersom viss tid har löpt sedan Skanska genom slutbesiktningen anser sig ha blivit berättigade att utfå ränta från Handelsbolaget, kan Skanska möjligen se en fördel i tremånadersfristen. Därmed skulle företaget – om dess talan nu är tillräckligt väl underbyggd – kunna få ett raskt slut på

¹⁵⁷ Ramberg, *Avtalstolkningsmetoder*, JT 1990-91 s. 76.

tvisten och utfå ersättning på kortare tid. Detta måste dock vägas mot företagets behov av att kunna utföra en omfattande talan för att över huvud taget kunna vinna bifall till sin talan. Handelsbolagets intresse av ett snabbt avgörande kan möjligen ha ekonomiska förtecken, på så sätt att företaget kanske inte har råd att slita skiljetvisten över längre tid. Sistnämnda är förstås bara ett antagande och går inte att styrka utan en närmare undersökning av Handelsbolagets ekonomiska situation.

12 Avslutande kommentarer och slutsatser

I detta avslutande kapitel har jag för avsikt att i korthet kommentera vad som tidigare har behandlats och presentera slutsatser av något mer övergripande natur. Varje tidigare behandlad fråga ska dock inte repeteras och behandlas, eftersom konklusioner i viss utsträckning redan har kommit till uttryck i de delar av uppsatsen, där jag har gjort överväganden kopplade till aktuellt fall. Understrykas ska också att jag inte har för avsikt att leverera något hypotetiskt råd till parterna i det fall som har använts som exempel.

Generellt är det tänkbart att förfarande ad hoc kräver *begränsning i omfattning* för att skiljetvister ska förlöpa effektivt och till rimliga kostnader. Det är vidare tänkbart att det förenklade förfarandet kräver *utökad handläggning* för att skiljedom ska kunna avkunnas på fullvärdigt grundmaterial. Detta fordrar att respektive skiljenämnd är kapabel att göra korrekta avvägningar och genom processledning kan styra handläggningen att bli så omfattningsrik som den kräver – helst varken mer eller mindre. Krav ställs också på *partsombuden*, som måste vara tillräckligt orienterade såväl materiellt rättsligt som processrättsligt, för att kunna utföra en hållbar talan och för att veta vilken handläggning som bör påyrkas. Det är min uppfattning att kompetenskraven både vad gäller skiljenämnd och partsombud, sätts högre i ett förenklat förfarande: Att fatta ett för parterna bindande beslut på ett – enligt normalramen – begränsat material är en svår uppgift, liksom att utforma en hållbar talan genom begränsade inlagor.

Det är min uppfattning att många tvister kan hamna i en slags gråzon, där det kan bli svårare än annars att komma fram till vilka skiljedomsrättsliga regler som lämpar sig bäst. Jag anser att det entreprenadrättsliga fall som har använts som exempel genom denna uppsats visar på just en sådan situation: Det omtvistade värdet är lågt – käranden har yrkat utgivande av under 700 000 kronor – och initialt kan det därför vara lockande att avtala om ett förenklat skiljeförfarande, då tvisten rent ekonomiskt kanske inte anses speciellt omfattande. Tvistefrågan – dvs. avtalstolkningsproblemet – får dock betecknas som ett tämligen avancerat juridiskt spörsmål, som mycket väl kan kräva omfattande behandling för att bli korrekt avgjord.

En kort återblick på tvistens utfall i domstolarna säger oss att TR:n biföll Skanskas talan och ansåg att uttrycket ”samtliga arbeten” skulle tolkas i ljuset av aktuellt standardavtal. HovR:n betraktade saken annorlunda och tycks ha menat att Skanska var närmast att bära följderna av en oklar formulering. Därför dömdes till Handelsbolagets fördel. I HD fick slutligen den språkinriktade tolkningsmetoden genomslag och Handelsbolagets talan vann bifall.¹⁵⁸ En samlad bedömning kan därför vara att aktuell tvist är av

¹⁵⁸ Jfr. ovan s. 12 f.

sådant slag att det finns utrymme för olika rättsliga resonemang, som kan leda fram till skilda resultat. Fästs avgörande vikt vid detta faktum anses förmodligen en omfattande behandling mest lämplig.

Inför valet av skiljeförfarande har jag valt att belysa vissa, i mitt tycke, viktiga aspekter. Beträktade i sitt sammanhang och med hänsyn till vilka överväganden jag anser hade bort göras, framträder gemensamma nämnare. Skiljeförfarande enligt båda modellerna fordrar för att utfallet ska bli så bra som möjligt att skiljenämnden gör *rätt avvägningar*. Detta uttryck kan förefalla diffust, men faktum kvarstår: Utan en sund handläggning av en skiljenämnd, oaktat om den består av en eller tre personer, fungerar inte skiljeförfarandet som rättslig institut. Själv ser jag inte att något av regelverken framstår som uppenbart olämpligt för den aktuella tvisten, men utgångspunkten är då just att skiljemännen förmår handlägga ärendet ändamålsenligt.

Möjligen har min granskning ibland kunnat tolkas som att det förenklade förfarandet, med sin tydligt summariska karaktär, är en felaktig eller bristfällig modell i sammanhanget. Har jag uppfattats så vill jag tillbakavisa det. En ensam skiljeman, med god materiell kunskap och en förmåga att bedöma parternas behov av att i tillräcklig mån få utföra sin talan, är en god garant för det förenklade regelverket. Det ska dock noteras att det självfallet inte går att kalkylera med några avsteg från ett regelverks gängse tillämpning. En part som i något avseende känner sig osäker på det förenklade förfarandets tillräcklighet bör därför, som jag ser det, vara mycket försiktig med att avtala om denna tvistlösningsmodell.

Bilaga

Stockholms Handelskammares Skiljedomsinstituts regler för förenklat skiljeförfarande

Stockholms Handelskammares Skiljedomsinstitut

Box 16050, 103 21 Stockholm

Besöksadress: Jakobs Torg 3

Tel: 08-555 100 50, fax: 08-566 316 50

E-mail: arbitration@chamber.se

www.sccinstitute.se

Regler för Förenklat Skiljeförfarande

Antagna av Stockholms Handelskammare och i kraft fr. o. m. den 1 april 1999.

FÖRORD

Förenklat skiljeförfarande är i första hand avsett för mindre tvister och syftar till en snabb och billig tvistlösning. Reglerna om förenklat skiljeförfarande utgör ett alternativ till Regler för Stockholms Handelskammares Skiljedomsinstitut (Institutets regler). Stadgande avseende Institutets organisation återfinns i §§ 1-4 i Institutets regler. Parterna väljer vilket av de båda regelverken som skall tillämpas. Valet kan göras antingen i samband med att de tar in en skiljeklausul i sitt avtal eller när tvist uppstått. En möjlighet är att komma överens om att reglerna om förenklat förfarande skall gälla om tvisteföremålets värde understiger visst belopp. En annan möjlighet är att överlåta till Institutet att avgöra vilka regler som skall tillämpas beroende på målets svårighetsgrad, tvisteföremålets värde och övriga omständigheter. Åtskilliga bestämmelser är gemensamma i de båda regelverken.

Utmärkande för förenklat förfarande är följande.

- Skiljenämnden skall alltid bestå av endast en skiljeman (§ 12).
- Utöver käromål och svaromål får parterna avge ytterligare högst en skrift vardera i saken, inklusive bevisuppgift. Skrift skall vara kortfattad och avges inom en tidsfrist av högst tio dagar (§ 16).
- Muntlig förhandling skall äga rum endast om part begär detta och skiljemannen anser det erforderligt (§ 21).

- Skiljedom skall meddelas inom tre månader. Domskäl skall ges endast på begäran av part (§ 28).

- Skiljemannens arvode och Institutets ersättning fastställs av Institutet i förhållande till omtvistat värde (§ 34 jämte Reglemente avseende kostnader för förenklat skiljeförfarande). Dessa kostnader kan därför beräknas redan innan förfarandet inleds.

INLEDANDE AV FÖRFARANDE

§ 1 Påkallande av skiljeförfarande

§ 2 Ansökningsavgift

§ 3 Avvisning

§ 4 Dag då skiljeförfarande anses inlett

§ 5 Institutets handläggning

§ 6 Svarandens yttrande m m

§ 7 Kompletteringar och frister

§ 8 Översändande av handling

§ 9 Utseende av skiljeman, fastställande av plats för förfarandet m m

§ 10 Förskottsbelopp

§ 11 Hänskjutande av mål till skiljemannen

SKILJEMANNEN

§ 12 Utseende av skiljeman

§ 13 Jäv och skiljemans upplysningsplikt

§ 14 Jävsinvändning

§ 15 Entledigande av skiljeman

FÖRFARANDET INFÖR SKILJEMANNEN

§ 16 Skiljemannens handläggning

§ 17 Käromål, svaromål m m

§ 18 Ändring av talan

§ 19 Språk

§ 20 Tillämplig rätt

§ 21 Muntlig förhandling

§ 22 Bevisning

§ 23 Sakkunnig

§ 24 Parts utevaro m m

§ 25 Underlåtenhet att åberopa fel i förfarandet

§ 26 Säkerhetsåtgärder

SKILJEDOMEN

§ 27 Skiljedom m m

§ 28 Tid för skiljedoms meddelande

§ 29 Särskild skiljedom

§ 30 Rätt till skiljedom

§ 31 Skiljedoms verkan

§ 32 Rättelse och tolkning av skiljedom, tilläggs-skiljedom m m

§ 33 Arkivering av skiljedom m m

KOSTNADER

§ 34 Kostnader för förfarandet

§ 35 Betalning av kostnader för förfarandet

§ 36 Parts kostnader

ANSVARSBEGRÄNSNING

§ 37 Skadeståndsansvar

IKRAFTTRÄDANDE

BILAGA

REGLEMENTE AVSEENDE KOSTNADER FÖR FÖRENKLAT SKILJEFÖRFARANDE

INLEDANDE AV FÖRFARANDE

§ 1 Påkallande av skiljeförfarande

Skiljeförfarande inleds genom att käranden till Institutet inger påkallelsekrift som skall innehålla

1. uppgift om parternas och deras ombuds namn och adresser, telefonnummer, telefaxnummer och e-postadresser,
2. sammanfattande redogörelse för tvisten,
3. preliminär uppgift om kärandens yrkande, samt
4. kopia av det skiljeavtal eller den skiljeklausul som käranden åberopar.

§ 2 Ansökningsavgift

Samtidigt som påkallelsekriften inges skall käranden betala en ansökningsavgift med belopp som anges i Institutets reglemente avseende kostnader för förenklat skiljeförfarande sådant reglementet lyder vid tiden för påkallelsekriftens ingivande. Om inte ansökningsavgiften betalas samtidigt som påkallelsekriften inges skall Institutet förelägga käranden att inom viss tid erlægga denna.

§ 3 Avvisning

Om det är uppenbart att Institutet saknar behörighet att befatta sig med tvisten eller om ansökningsavgiften inte erläggs inom förelagd tid, skall kärandens påkallelse avvisas.

§ 4 Dag då skiljeförfarande anses inlett

Skiljeförfarande anses inlett den dag påkallelsekriften inkom till Institutet.

§ 5 Institutets handläggning

Institutets handläggning skall ske opartiskt, ändamålsenligt, snabbt och med iakttagande av sekretess.

§ 6 Svarandens yttrande m m

Institutet skall översända påkallelseskriften till svaranden. Svaranden skall uppmanas att senast viss dag till Institutet inkomma med yttrande som skall innehålla kommentar till vad käranden anfört i påkallelse-skriften. Vill svaranden framställa invändning om skiljeavtalets giltighet eller tillämplighet skall det ske i yttrandet, varvid grunderna för invändningen skall anges. Vill svaranden väcka genkärsmål eller yrka kvittning bör uppgift härom lämnas i yttrandet med en redogörelse för anspråket och preliminär uppgift om yrkande. Genkärsmål får väckas och kvittningsyrkande framställas endast om det framställda anspråket omfattas av skiljeavtalet. Institutet skall översända yttrandet till käranden. Denne skall beredas tillfälle att yttra sig översvarandens invändningar och yrkanden. Underlåter svaranden att inkomma med yttrande utgör det inte hinder för målets fortsatta handläggning.

§ 7 Kompletteringar och frister

Institutet kan uppmana part att komplettera sin skrift till Institutet. Om käranden inte följer en sådan uppmaning kan Institutet besluta att avvisa målet. Underlåter svaranden att komplettera genkärsmål kan Institutet avvisa detta. Underlåter svaranden i annat fall att efterkomma en uppmaning utgör det inte hinder för målets fortsatta handläggning. Har Institutet förelagt part att inom viss tid företa en åtgärd kan Institutet förlänga denna tid.

§ 8 Översändande av handling

Översändande av handling från Institutet skall ske till adressatens senast kända adress. Översändande av handling skall ske med bud eller genom att handlingen sänds med rekommenderat brev, telefax, e-post eller på annat sätt som ger en bekräftelse på översändandet. Om handlingen har avsänts i enlighet med andra stycket skall den anses ha kommit adressaten tillhanda den dag handlingen med det valda befordringssättet normalt skulle ha kommit adressaten tillhanda.

§ 9 Utseende av skiljeman, fastställande av plats för förfarandet m m

Institutet skall, sedan skriftväxling enligt §§ 1-7 avslutats

1. utse skiljeman, om inte parterna har bestämt annat,
2. bestämma platsen för skiljeförfarandet, om inte parterna gjort det, samt
3. fastställa förskottsbeloppet enligt § 10.

§ 10 Förskottsbelopp

Förskottsbeloppet skall motsvara den beräknade summan av samtliga kostnader för förfarandet enligt § 34. Förskottsbeloppet skall erläggas av parterna med hälften vardera. Institutet kan fastställa särskilt belopp för genkärsmål och kvittningsyrkande. Institutet kan under skiljeförfarandet, efter anmälan av skiljemannen, besluta att ytterligare belopp skall inbetalas. Erlägger part inte sin andel av fastställt förskottsbelopp skall Institutet bereda motparten tillfälle att senast viss dag inbetala den andelen. Uteblir härefter betalningen skall målet i sin helhet eller i den del till vilken

förskottsbeloppet hänför sig avskrivnas eller avvisas. Institutet får såväl under förfarandets gång som därefter använda förskottsbeloppet för betalning av arvode till skiljemannen och andra kostnader för förfarandet. Institutet kan besluta att förskottsbeloppet till viss del får utgöras av bankgaranti eller annan säkerhet.

§ 11 Hänskjutande av mål till skiljemannen

Efter det att skiljemannen utsetts och förskottsbetalningen fullgjorts skall Institutet hänskjuta målet till skiljemannen.

SKILJEMANNEN

§ 12 Utseende av skiljeman

Skiljenämnden skall bestå av en skiljeman. Skiljemannen utses av Institutet, om inte parterna har bestämt annat. Avlider, entledigas eller avgår skiljemannen från uppdraget skall Institutet utse annan skiljeman. Har parterna olika nationalitet skall Institutet utse en skiljeman av annan nationalitet än part, om inte skäl däremot föreligger eller parterna har bestämt annat.

§ 13 Jäv och skiljemans upplysningsplikt

Skiljemannen skall vara opartisk och oberoende. Den som får förfrågan om han vill åta sig uppdrag som skiljeman skall upplysa om förhållande som är ägnat att minska förtroendet för hans opartiskhet eller oberoende (jäv). Om han ändå utses till skiljeman skall han genast skriftligen lämna upplysning om förhållandet till parterna. Skiljeman som får kännedom om förhållande som kan antas utgöra jäv är skyldig att genast skriftligen upplysa parterna därom.

§ 14 Jävsinvändning

Vill part göra invändning om jäv mot skiljemannen skall han göra det skriftligen. Jävsinvändningen skall vara motiverad och skall sändas till Institutet. Jävsinvändning skall göras inom 15 dagar efter det att parten fick kännedom om omständighet som enligt partens mening grundar jäv. Part som inte gjort invändning om jäv i rätt tid har förlorat rätten att göra sådan invändning. Parterna och skiljemannen skall av Institutet beredas tillfälle att yttra sig över jävsinvändningen. Fråga om jäv mot skiljemannen prövas och avgörs slutligt av Institutet. Finner Institutet att skiljemannen är jävig skall Institutet entlediga skiljemannen från uppdraget.

§ 15 Entledigande av skiljeman

Inträder förfall för skiljemannen att fullgöra uppdraget eller underlåter han att vederbörligen befatta sig med arbetet skall Institutet entlediga skiljemannen. Innan beslut om entledigande fattas skall parterna och skiljemannen beredas tillfälle att yttra sig.

FÖRFARANDET INFÖR SKILJEMANNEN

§ 16 Skiljemannens handläggning

Skiljemannen beslutar om förfarandet. Skiljemannen skall därvid iaktta vad som framgår av skiljeavtalet och dessa regler samt beakta parternas önskemål. Skiljemannen skall handlägga saken opartiskt, ändamålsenligt, snabbt och med iakttagande av sekretess. Parterna skall beredas tillfälle att i behövlig omfattning utföra sin talan. Det åligger dock parterna att begränsa omfattningen av målet. Skiljemannen får efter samråd med parterna bestämma att sammanträden skall hållas på annan plats än den som bestämts för förfarandet. Skiljemannen skall upprätta och tillstålla parterna en tidsplan för skiljeförfarandet.

För förfarandet skall gälla följande, om inte skiljemannen av särskilda skäl bestämmer annat.

1. Utöver käromål och svaromål får parterna avge ytterligare högst en skrift vardera i saken, inklusive bevisuppgift.
2. Skrift skall vara kortfattad.
3. Frist för avgivande av skrift får vara högst tio arbetsdagar.

Skiljemannen får förelägga part att slutligt ange sitt yrkande samt de omständigheter och bevis som åberopas. Efter det att tiden för sådant yttrande gått ut, får parten inte ändra sitt yrkande eller åberopa ny omständighet eller nytt bevis, om inte skiljemannen av särskilda skäl tillåter detta.

Bestämmelsen i § 8 äger motsvarande tillämpning i fråga om översändande av handling från skiljemannen.

§ 17 Käromål, svaromål m m

Käranden skall inom den tid som skiljemannen bestämmer avge käromål som, i den mån sådana uppgifter inte redan lämnats i påkallelseskraften, skall innehålla

1. bestämt yrkande,
2. de omständigheter som käranden åberopar till stöd för yrkandet, och
3. preliminär uppgift om den bevisning käranden önskar åberopa.

Svaranden skall därefter och inom den tid som skiljemannen bestämmer avge svaromål som, i den mån sådana uppgifter inte redan lämnats i målet, skall innehålla

1. svarandens inställning till kärandens yrkande,
 2. de omständigheter som svaranden åberopar till stöd för sin ståndpunkt,
 3. eventuellt genkäromål eller kvittningsyrkande samt de omständigheter som åberopas till stöd för detta, och
 4. preliminär uppgift om den bevisning svaranden önskar åberopa.
- Skiljemannen kan besluta om ytterligare skriftväxling.

§ 18 Ändring av talan

Part får under förfarandet ändra sin talan om denna efter ändringen fortfarande omfattas av skiljeavtalet och skiljemanden inte anser det olämpligt med hänsyn till tidpunkten för taleändringen, den olägenhet som orsakas motparten och övriga omständigheter. Bestämmelsen i första stycket gäller även i fråga om parts rätt att senare än som anges i § 6 väcka genkärsmål eller framställa kvittningsyrkande.

§ 19 Språk

Har parterna inte i skiljeavtalet bestämt vilket eller vilka språk som skall användas i förfarandet skall skiljemanden, efter att ha hört parterna, besluta därom.

§ 20 Tillämplig rätt

Skiljemanden skall vid tvistens avgörande tillämpa den lag eller de rättsregler som parterna har bestämt. Finns inte någon sådan överenskommelse skall skiljemanden tillämpa den lag eller de rättsregler som skiljemanden anser lämpligast. Parternas hänvisning till ett bestämt lands lag skall inte anses innefatta dess lagvalsregler. Skiljemanden får besluta efter billighet (*ex aequo et bono*) endast om parterna uttryckligen bestämt detta.

§ 21 Muntlig förhandling

Muntlig förhandling skall hållas endast om part begär det och skiljemanden anser det erforderligt. Skiljemanden skall med beaktande av parternas önskemål bestämma tidpunkten för, varaktigheten av och formerna för förhandlingen, häri inbegripet sättet för upptagande av bevisning.

§ 22 Bevisning

Parterna skall på anmodan av skiljemanden ange den bevisning de vill åberopa och vad som skall styrkas med varje särskilt bevis samt förete den skriftliga bevisning som åberopas. Skiljemanden kan avvisa åberopad bevisning om denna saknar betydelse i målet eller om den med avsevärt mindre besvär eller kostnad kan förebringas på annat sätt.

§ 23 Sakkunnig

Om inte parterna har bestämt annat, får skiljemanden utse sakkunnig att uttala sig om en viss fråga. Om part begär det skall parterna ges tillfälle att ställa frågor till den sakkunnige.

§ 24 Parts utevaro m m

Om part utan giltigt skäl uteblir från förhandling eller underlåter att i annat hänseende iaktta föreläggande av skiljemanden utgör detta inte hinder för målets fortsatta handläggning och avgörande.

§ 25 Underlåtenhet att åberopa fel i förfarandet

Part, som underlåter att utan oskäligt uppehåll anmärka mot att avvikelser skett från föreskrifter i skiljeavtalet eller i dessa regler eller från de regler som eljest gäller för förfarandet, förlorar rätten att åberopa avvikelserna.

§ 26 Säkerhetsåtgärder

Om inte parterna har bestämt annat, får skiljemanden under förfarandet på begäran av part anmoda motpart att vidta åtgärder för att säkerställa anspråk som skall prövas av skiljemanden. Skiljemanden får föreskriva att den part som begär åtgärden skall ställa skälig säkerhet för den skada som kan tillfogas motparten. En ansökan vid allmän domstol eller hos exekutiv myndighet om säkerhetsåtgärd skall inte anses oförenlig med skiljeavtalet eller dessa regler.

SKILJEDOMEN

§ 27 Skiljedom m m

Skiljedom skall anses meddelad på platsen för förfarandet. Den skall ange dagen då den meddelades och vara undertecknad av skiljemanden. Utöver uppgifter om parterna och skiljemanden skall skiljedomen innehålla domslut samt kortfattat ange parternas yrkanden och grunder. Om part senast när han slutför sin talan begär det, skall skiljedomen även innehålla domskäl. Om förlikning träffas får skiljemanden på parternas begäran fastställa förlikningen i skiljedom. Kostnaderna för förfarandet enligt § 34 och dessas fördelning mellan parterna skall fastställas i skiljedomen eller annat beslut varigenom förfarandet avslutas. Skiljedom får meddelas även om den endast avser kostnader. Skiljemanden skall genast sända skiljedomen till parterna.

§ 28 Tid för skiljedoms meddelande

Skiljedom skall meddelas senast tre månader efter det att målet hänskjutits till skiljemanden. Institutet får förlänga tiden för meddelande av skiljedom.

§ 29 Särskild skiljedom

Viss fråga eller del av det varom parterna tvistar kan på parts begäran avgöras genom särskild skiljedom. Har part till viss del medgivit ett yrkande får särskild skiljedom meddelas över det som medgivits.

§ 30 Rätt till skiljedom

Återkallar en part ett yrkande skall skiljemanden avskriva tvisten i denna del, om inte motpart begär att det skall prövas. Begär part, som inte erlagt ett förskottsbelopp, prövning av återkallat yrkande kan Institutet som förutsättning för sådan prövning bestämma att parten skall erlægga ett sådant belopp.

§ 31 Skiljedoms verkan

Meddelad skiljedom är slutlig och bindande för parterna.

§ 32 Rättelse och tolkning av skiljedom, tilläggsskiljedom m m

Har uppenbar felräkning eller misskrivning skett i skiljedom eller beslut skall skiljemanden rätta felet. På begäran av part, framställd inom 30 dagar från det parten fick del av skiljedomen, skall skiljemanden pröva yrkande som rätteligen borde ha blivit avgjort i skiljedomen men som inte blivit avgjort däri. På begäran av part, framställd inom 30 dagar från det parten fick del av skiljedomen, får skiljemanden skriftligen tolka denna. Innan skiljemanden vidtar åtgärd som avses i andra eller tredje stycket skall parterna beredas tillfälle att yttra sig.

§ 33 Arkivering av skiljedom m m

Skiljemanden skall sedan förfarandet avslutats tillställa Institutet ett exemplar av varje i målet meddelad skiljedom och särskilt uppsatt beslut samt upprättat protokoll, vilka handlingar arkiveras av Institutet.

KOSTNADER

§ 34 Kostnaderna för förfarandet

Kostnaderna för förfarandet utgörs av

1. arvode till skiljemanden,
2. administrativ avgift till Institutet,
3. ersättning till skiljemanden och Institutet för omkostnader under förfarandet, och
4. arvode och omkostnader för sakkunnig som utsetts av skiljemanden enligt § 23.

Belopp som avses i första stycket 1 B 3 bestäms slutligt av Institutet enligt det reglemente avseende kostnader för förenklat skiljeförfarande som gäller vid tidpunkten för påkallelseskraftens ingivande. Belopp som avses i första stycket 4 bestäms slutligt av skiljemanden.

§ 35 Betalning av kostnader för förfarandet

För betalning av de i § 34 angivna kostnaderna är parterna solidariskt ansvariga. Om fördelningen av ansvaret mellan parterna för kostnaderna bestämmer skiljemanden med hänsyn till målets utgång och övriga omständigheter.

§ 36 Parts kostnader

Om inte parterna har bestämt annat får skiljemanden på begäran av part, i skiljedom eller i annat beslut varigenom förfarandet avslutas, med hänsyn till målets utgång och övriga omständigheter förpliktiga part att betala ersättning för motparts ombudskostnader och övriga omkostnader.

ANSVARSBEGRÄNSNING

§ 37 Skadeståndsansvar

För skada som orsakas part i ett skiljeförfarande enligt dessa regler ansvarar Institutet endast om Institutet orsakat skadan uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet. Skiljemanden ansvarar för sådan skada endast om skiljemanden orsakat skadan uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet.

IKRAFTTRÄDANDE

Dessa regler träder i kraft den 1 april 1999 och ersätter tidigare gällande Regler för förenklat skiljeförfarande vid Stockholms Handelskammars Skiljedomsinstitut. Reglerna skall tillämpas på förenklade skiljeförfaranden som inleds den 1 april 1999 eller senare, om inte parterna har bestämt annat.

REGLEMENTE AVSEENDE KOSTNADER FÖR FÖRENKLAT SKILJEFÖRFARANDE

I. Ansökningsavgift

Den i Stockholms Handelskammars Skiljedomsinstituts Regler för förenklat skiljeförfarande § 2 angivna ansökningsavgiften utgör EUR 1 000. Ansökningsavgiften återbetalas inte men utgör del av den administrativa avgiften till Institutet enligt avsnitt III § 2 nedan och frånräknas kärandens del vid erläggande av förskottsbeloppet enligt Reglerna § 10.

II. Förskottsbelopp

Institutet skall enligt Reglerna § 9 fastställa ett belopp som parterna skall inbetala till Institutet för att jämte ränta utgöra förskott på kostnader för förfarandet. Beloppet skall motsvara den beräknade summan av samtliga kostnader enligt Reglerna § 34 jämte, i förekommande fall, mervärdesskatt. Beloppet som avses i § 34 första stycket 1-3 beräknas enligt bestämmelserna i detta reglemente.

III. Kostnader för Förfarandet

§ 1 Arvode till skiljeman

Om inte parterna har bestämt annat, beräknas arvode till skiljeman av Institutet på grundval av tvisteföremålets värde enligt de belopp som anges i nedanstående tabell. Mervärdesskatt tillkommer i förekommande fall. Med tvisteföremålets värde avses käromål, genkäromål och kvittningsyrkande med undantag för eventuellt yrkande om ränta. Framgår inte tvisteföremålets värde bestämmer Institutet arvode efter en bedömning av målets omfattning. Part är skyldig att lämna erforderliga uppgifter för den bedömningen. Om handläggningen av ett mål krävt avsevärt mer eller mindre arbete än normalt kan Institutet frånga de belopp som anges i tabellen.

§ 2 Administrativ avgift till Institutet

Institutet bestämmer sin administrativa avgift på grundval av tvisteföremålets värde enligt nedanstående tabell. Mervärdesskatt tillkommer i förekommande fall. Med tvisteföremålets värde avses käromål, genkäromål och kvittningsyrkande med undantag för eventuellt yrkande om ränta. Framgår inte tvisteföremålets värde bestämmer Institutet sin avgift efter en bedömning av målets omfattning. Part är skyldig att lämna erforderliga uppgifter för den bedömningen. Om handläggning av ett mål

har krävt avsevärt mer eller mindre arbete än normalt kan Institutet frångå de belopp som anges i tabellen.

§ 3 Omkostnader

Utöver arvode till skiljemannen och administrativ avgift till Institutet, beslutar Institutet om den ersättning som parterna har att utge till skiljemannen och Institutet för skäligena omkostnader.

IV. Ikraftträdande

Detta reglementet träder i kraft den 1 april 2004 och ersätter tidigare gällande reglemente. Reglementet skall tillämpas på förenklade skiljeförfaranden som inleds den 1 april 2004 eller senare.

ARVODE TILL SKILJEMAN

Twisteföremålets värde (EUR) Arvode till skiljeman (EUR)

Minimum Maximum

till 25 000 **2 000 4 000**

från 25 001 till 50 000 **2 200** + 2% på belopp över 25 000

4 000 + 6% på belopp över 25 000

från 50 001 till 100 000 **2 500** + 0,01% på belopp över 50 000

5 500 + 4% på belopp över 50 000

från 100 001 till 500 000 **2 500** + 1,5% på belopp över 100 000

7 500 + 1% på belopp över 100 000

från 500 001 till 1 000 000 **5 000** + 0,8% på belopp över 500 000

11 500 + 2,2% på belopp över 500 000

från 1 000 001 till 2 000 000 **9 000** + 0,3% på belopp över 1 000 000

13 500 + 2% på belopp över 1 000 000

från 2 000 001 till 5 000 000 **13 000** + 0,05% på belopp över 2 000 000

33 500 + 0,05% på belopp över 2 000 000

från 5 000 001 till 10 000 000 **17 000** + 0,07% på belopp över 5 000 000

35 000 + 0,3% på belopp

över 5 000 000
från 10 000 001 till 50 000 000 **21 000** + 0,03% på belopp
över 10 000 000
50 000 + 0,02% på belopp
över 10 000 000
från 50 000 001 till 75 000 000 **31 000** + 0,05% på belopp
över 50 000 000
58 000 + 0,04% på belopp
över 50 000 000
från 75 000 001 **35 000** + 0,02% på belopp
över 75 000 000
68 000 + 0,04% på belopp
över 75 000 000

ADMINISTRATIV AVGIFT TILL INSTITUTET
Twisteföremålets värde (EUR) Administrativ avgift
till Institutet (EUR)

till 25 000 **1 000**
från 25 001 till 50 000 **1 000** + 2% på belopp över 25 000
från 50 001 till 100 000 **1 500** + 2% på belopp över 50 000
från 100 001 till 500 000 **2 200** + 0,5% på belopp över 100 000
från 500 001 till 1 000 000 **4 500** + 0,7% på belopp över 500 000
från 1 000 001 till 2 000 000 **8 000** + 0,2% på belopp över 1 000 000
från 2 000 001 till 5 000 000 **10 000** + 0,1% på belopp över 2 000 000
från 5 000 001 till 10 000 000 **13 000** + 0,08% på belopp över 5 000 000
från 10 000 001 **17 000** + 0,01% på belopp över 10 000 000

Maximum 30 000

Käll- och litteraturförteckning

Lagtext och skiljedomsreglementen

Lagen (1999:116) om skiljeförfarande

Stockholms Handelskammares Skiljedomsinstituts förenklade skiljedomsregler (Antagna av Stockholms Handelskammare och i kraft från och med den 1 april 1999)

Offentligt tryck

Regeringens proposition 1998/99:35. Ny lag om skiljeförfarande.

SOU 1994:81. Ny lag om skiljeförfarande. Delbetänkande av Skiljedomsutredningen.

Litteratur

Heuman, Lars *Skiljemannarätt*, Norstedts Juridik AB Stockholm 1999

Kvart, Johan och Olsson, Bengt *Lagen om skiljeförfarande – en kommentar*, Norstedts Juridik AB Stockholm 2000 [refereras till som Olsson]

Kvart, Johan och Olsson, Bengt *Tvistlösning genom skiljeförfarande*, Norstedts Juridik AB Stockholm 1999 [refereras till som Kvart]

Madsen, Finn *Commercial Arbitration in Sweden – A commentary on the Arbitration Act (1999:116) and the Rules of the Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce*, Jure Förlag AB Stockholm 2004

Artiklar

Edlund, Lars *Några praktiska synpunkter på ordförandeskapet i skiljeförfarande*, JT 2003-2004

Eriksson, Magnus *Kostnad och effektivitet i skiljeförfarande: Är regler för förenklat förfarande lösningen?*, JT 1995-96

Hellberg, Hans *Etablerad skiljeman kritiserar anglofiering*, Advokaten – Tidskrift för Sveriges Advokatsamfund 1/2002

Hyllengren, Karin *Kritik mot förenklat skiljeförfarande*, Advokaten – Tidskrift för Sveriges Advokatsamfund 8/1995

Magnusson, Annette *The practice of the Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce – an inside view*, Stockholm Arbitration Report 2001:2

Ramberg, Jan *Avtalstolkningsmetoder*, JT 1990-91

Welamson, Lars *Förenklat skiljeförfarande*, Advokaten – Tidskrift för Sveriges Advokatsamfund 2/96

Westberg, Peter *Processtaktik och bevisbörda i dispositiva tvistemål*, Festskrift till Per Henrik Lindblom, Iustus Förlag AB Uppsala 2004

Rättsfallsförteckning

NJA 1990 s.24